

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETAS
EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS KATEDRA

JOLANTA OLEŠKEVIČ
EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS PROGRAMOS
MAGISTRANTŪROS DIENINIŲ STUDIJŲ ESTmd5-01 GRUPĖS STUDENTĖ

NACIONALINIŲ TEISMŲ TEISĖ IR PAREIGA KREIPTIS
Į EUROPOS TEISINGUMO TEISMĄ
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
Dokt. Eglė Kybartienė

Konsultantas –
Doc. dr. Ignas Vėgėlė

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS	3
I. EUROPOS TEISINGUMO TEISMO IR NACIONALINIŲ TEISMŲ BENDRADARBIAVIMO IDĖJA	8
1.1 Teismų bendradarbiavimo teisinis pagrindas.....	8
1.2 Preliminaraus nutarimo tikslai, reikšmė ir teisinis poveikis.....	11
1.3 Nacionalinių teismų samprata pagal EB Sutarties 234 straipsnį.....	15
1.3.1 Nacionaliniai teismai pagal EB Sutarties 234 straipsnio 2 dalį.....	16
1.3.2 Nacionaliniai teismai pagal EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalį.....	18
1.4 Teisė ir pareiga kreiptis dėl preliminarbaus nutarimo	20
1.4.1 Nacionalinių teismų kreipimosi laisvė ir priimtinumai.....	24
1.4.2 Išimtys iš kreipimosi teisės: EB Sutarties 68 straipsnis ir ES Sutarties 35 straipsnis	26
1.4.3 Išimtys iš kreipimosi pareigos: <i>acte éclairé</i> ir <i>acte clair</i>	28
II. EB SUTARTIES 234 STRAIPSNIS IR ASMENS TEISIŲ APSAUGA.....	32
2.1 Preliminarus nutarimas kaip teisinė priemonė ginti pažeistą teisę.....	32
2.2 Pareiga kreiptis į ETT kaip teisinė priemonė užtikrinanti efektyvią teisminę gynybą.....	34
III. VALSTYBIŲ NARIŲ KONSTITUCINIŲ TEISMŲ TEISĖ IR PAREIGA KREIPTIS Į EUROPOS TEISINGUMO TEISMĄ	41
3.1 Konstituciniai teismai ir Europos Bendrijos teisė	41
3.2 Konstitucinių teismų ir Europos Teisingumo Teismo sąveika.....	44
3.2.1 Konstituciniai teismai kaip subjektai pagal EB Sutarties 234 straipsnį	44
3.2.2 Konstitucinių teismų teisė ar pareiga kreiptis dėl preliminarbaus nutarimo?	46
IV. PAREIGOS PAGAL EB SUTARTIES 234 STRAIPSNĮ NEVYKDYMO PASEKMĖS PAGAL BENDRIJOS TEISĘ.....	51
4.1 Atsakomybė už įsipareigojimų nevykdymą pagal EB Sutarties 226 straipsnį.....	51
4.2 Žalos, atsiradusios dėl EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalies pažeidimo, atlyginimas	55
IŠVADOS.....	60
PASIŪLYMAI	62
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	63
SANTRAUKA	72
SUMMARY.....	73

IVADAS

Temos aktualumas ir problematika

Valstybės narės, siekdamos įgyvendinti Europos Bendrijos Steigimo Sutartyje¹ įtvirtintus tikslus ir uždavinius, plačia apimtimi įgyvendina Europos Bendrijos teisę. Kiekvienos valstybės narės teismai EB teisės normas aiškina ir taiko savarankiškai, atsižvelgdami į toje valstybėje narėje susiklosčiusias teisės tradicijas, teisinę kultūrą bei kitus nacionalinius ypatumus. Decentralizuotas EB teisės taikymo pobūdis kelia pavojų, jog gali atsirasti nemažų jos taikymo skirtumų², trukdančių glaudesnei valstybių narių integracijai. EB Sutarties autoriai siekdami užtikrinti efektyvų Bendrijos teisės taikymą ir išvengti jos aiškinimo skirtumų dėl įvairiuose nacionaliniuose teismuose taikomų skirtingų aiškinimo taisyklių, Europos Teisingumo Teismui EB Sutarties 220 straipsniu pavedė užtikrinti, kad aiškinant ir taikant EB Sutartį būtų laikomasi teisės. EB Sutarties autoriai taip pat įtvirtino preliminarų nutarimo procedūrą, padėsiančią Europos Teisingumo Teismui įgyvendinti jam iškeltą uždavinį.

EB Sutarties 234 straipsniu įtvirtinamas nacionalinių teismų ir ETT bendradarbiavimo mechanizmas, įgalinantis, o tam tikrais atvejais ir įpareigojantis nacionalinius teismus kreiptis į ETT dėl Bendrijos teisės išaiškinimo ar galiojimo. Šio teisės instituto pagalba Teisingumo Teismas, jam suteiktos kompetencijos ribose kontroliuoja visų Bendrijos institucijų veiksmų teisėtumą, taip pat ir valstybių narių veiksmus jų suderinamumo su Bendrijos teise aspektu. Preliminarų nutarimo procedūra turi užkirsti kelią priimti vienas kitam prieštaraujančius teismų sprendimus bei sukliudyti, kad valstybėje narėje susiformuotų nacionalinė teismų praktika, neatitinkanti EB teisės normų turinio ir paskirties.³ Tai ne vienintelis preliminarų nutarimo tikslas, nes be to, šis teisės institutas prisideda prie EB teisės vystymo, valstybių narių glaudesnės integracijos bei asmens teisių apsaugos.

Nepaisant to, jog santykiai tarp nacionalinių teismų ir ETT apibrėžiami esą horizontalūs, kitaip tariant, nuo nacionalinių teismų geros valios priklauso ETT atliekamo Bendrijos teisės saugotojo vaidmens efektyvumas, vis tik nacionaliniai teismai tam tikrais atvejais yra įpareigojami kreiptis į ETT dėl preliminarų nutarimo, o Teismo priimtas preliminarus nutarimas apibrėžiamas kaip turįs privalomąjį poveikį. Atsižvelgiant į tai, jog nacionaliniai teismai yra atsakingi už EB teisės laikymąsi ir jos tinkamą taikymą nacionaliniu lygmeniu, tad kiekvieną kartą sprendami

¹ Europos Bendrijos Steigimo Sutartis (Žin., 2004, Nr. 2-2). Toliau darbe – EB Sutartis, Sutartis.

² *Petrauskas Z., Saladžius J., Žalimas D., Žaltauskaitė-Žalimienė S.* Tarptautinės organizacijos. – Vilnius: Justitia, 2001. P. 845.

³ *Valančius V.* Procesas Europos Bendrijų Teisingumo Teisme: preliminarus nutarimas. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 83.

klausimą dėl kreipimosi į ETT turi vadovautis ir EB Sutarties 10 straipsnio įpareigojančiomis nuostatomis. Valstybių narių teismai vadovaudamiesi lojalia pareiga bendradarbiauti, neturėtų vengti pasinaudoti teise kreiptis į ETT dėl preliminaraus nutarimo bei siekti išvengti pareigos kreiptis į ETT pagal EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalies nuostatas. Visa tai byloja apie tam tikrus nacionalinių teismų ir Teisingumo Teismo santykio subordinacijos požymius.

EB Sutarties 234 straipsnis, dėl lemiamos įtakos EB teisės vienodam aiškinimui, taikymui ir tuo pačiu šios teisės vystymui, neretai laikomas vienu sėkmingiausių Sutarties straipsniu⁴. Tačiau net ir taip vertinamo teisės instituto taikymas neišvengiamai susiduria su tam tikrais probleminiais aspektais, kaip antai dideliu ETT darbo krūviu, pernelyg ilgu bylos nagrinėjimo procesu ir kitais, kur kas svaresniais sunkumais. Šiame darbe daugiausia dėmesio skiriama nacionalinių teismų kreipimosi į ETT pareigai ir iš jos kylančioms aktualijoms.

Kone daugiausia diskusijų kelia Bendrijos suteiktų teisių apsaugos, užtikrinamos preliminaraus nutarimo instituto pagalba, klausimas. Teise kreiptis į ETT nepasinaudojusio ir netinkamai išaiškinusio bei pritaikiusio EB teisės nuostatą nacionalinio teismo sprendimą asmuo turi teisę apskusti aukštesnės instancijos nacionaliniam teismui, tačiau sudėtingesnė situacija, kuomet paskutinės instancijos teismas nevykdo pareigos kreiptis dėl preliminaraus nutarimo. Nacionalinis teismas, neįvykęs pareigos kreiptis į ETT preliminaraus nutarimo bei klaidingai išaiškinęs taikytiną EB teisės nuostatą, priima galutinį ir neskundžiamą sprendimą ir tuo pačiu atima iš asmens teisę toliau ginti savo teises. EB teisė suteikia savo piliečiams nemažai teisių, tad klausimas kyla dėl to, kas turėtų užtikrinti, kad asmuo turėtų realią galimybę šiomis teisėmis pasinaudoti bei jas apginti.

Kita aktualija susijusi su valstybės narės konstitucinio teismo, kaip paskutinės instancijos teismo pagal nacionalinę teisę, statusu preliminaraus nutarimo kontekste. Dėl skirtingo valstybių narių požiūrio šis klausimas yra pakankamai aktualus ir nevienareikšmis. Konstitucinio teismo kompetencija apsiriboja konstitucingumo kontrole, tad koks yra konstitucinio teismo, kaip konstitucijos ir tuo pačiu žmogaus teisių sergėtojo vaidmuo užtikrinant iš EB teisės kilusias asmens teises?

Galiausiai, nemažiau aktualus klausimas liečia valstybės narės atsakomybės už pareigos pagal EB Sutarties 234 straipsnį nevykdymą taikymo galimybes bei asmens galimybę reikalauti žalos, padarytos paskutinės instancijos nacionaliniam teismui priėmus su EB teise nesuderinamą sprendimą, atlyginimo. Šiame kontekste neabejotinai kyla klausimas dėl pareigos kreiptis į ETT, atsakomybės už pareigos nevykdymą taikymo bei teismų nepriklausomumo principo santykio.

---

⁴ *Allott P. Preliminary ruling – another infant disease//European Law Review. 2000, Nr. 5. P.540.*

Temos ištyrimo lygis ir tyrimo šaltiniai

Preliminaraus nutarimo procedūros tema Lietuvoje lyg šiol beveik nebuvo nagrinėjama. Žinoma, nemažą reikšmę turi 2005 metais lietuvių kalba pasirodęs leidinys proceso Europos Teisingumo Teisme tematika, kuriame daugiausia dėmesio skirta preliminaraus nutarimo klausimams.

Paminėtinas Europos Teisingumo Teismo teisėjo profesoriaus Kūrio P. straipsnis prejudicinio sprendimo* tema, kuriame profesorius pabrėžia šio instituto reikšmę, kaip vieno kertinių ES teisinės apsaugos sistemos elementų; Rinkevičiūtės E. straipsnis anglų kalba, kuriame autorė gvildena esminius preliminaraus nutarimo procedūros aspektus; Pabijansko K. straipsnis, kuriame didžiausias dėmesys yra skirtas vienai iš preliminaraus nutarimo funkcijų – žmogaus teisių apsaugos užtikrinimui.

Nemažas dėmesys skiriamas Lietuvos konstitucinės teisės doktrinos kūrėjų Kūrio E., Normanto A., Jarašiūno E., Lapinsko K. darbams, kuriuose atskleidžiamas Europos Teisingumo Teismo ir valstybių narių konstitucinių teismų kompetencijos santykis.

Užsienio šalių autoriai žymiai aktyviau gvildena preliminaraus nutarimo instituto klausimą, jų darbai grindžiami reikšmingais moksliniais tyrimais. Šiame darbe pagrindinis dėmesys yra skiriamas anglų ir vokiečių kalbomis išleistiems teisės doktrinos darbams, taip pat naudojamasi lenkų kalba išleistais darbais. Būtina pažymėti, jog didelę reikšmę šiame darbe autorė skiria užsienio autorių naujausiems moksliniams straipsniams, žymiai operatyviau analizuojantiems teisės ir pareigos kreiptis į ETT problematiką.

Naudotasi žymių autorių monografijomis, preliminaraus nutarimo procedūrą analizuojančiais atskiruose skyriuose, antai Arnall A. „The European Union and its Court of Justice“, Chalmers D., Hadjiemmanull Ch., Monti G., Tomkins A. „European Union Law“, Craig P., De Burga G. „EU Law: Text, Cases and Materials“, Steiner J., Woods L. and Twigg-Flesner Ch. „Textbook on EC Law“.

Taip pat autorė naudojosi įvairių konferencijų, antai 2002 m. Briuselyje vykusios Europos konstitucinių teismų XII konferencijos, 2004 m. Bledė vykusios tarptautinės konferencijos „Konstitucinių teismų pozicija integracijos į ES kontekste“, 2004 m. Palangoje vykusios konferencijos „Konstitucinių teismų vaidmuo ES narystės kontekste“, medžiaga.

Neabejotinai didelį dėmesį autorė skiria ETT jurisprudencijai, atskleidžiančiai įvairius nacionalinių teismų teisės ir pareigos kreiptis dėl preliminaraus nutarimo aspektus.

---

* Teisės doktrinoje preliminarus nutarimas dar vadinamas prejudiciniu sprendimu.

Statistiniams duomenims pateikti, autorė naudojami naujausiomis Teisingumo Teismo kasmetinės veiklos ataskaitomis.

Darbo problema – preliminarus nutarimo procedūros probleminių aspektų tyrimo stoka Lietuvos mokslininkų darbuose.

Darbo objektas – nacionalinių teismų teisė ir pareiga kreiptis į ETT dėl preliminarus nutarimo.

Darbo dalykas – nacionalinių teismų teisės ir pareigos kreiptis į ETT probleminiai aspektai.

Darbo hipotezė – nacionalinių teismų pareiga kreiptis į ETT nepakankamai užtikrina asmens teisę nacionaliniame teisme ginti Bendrijos suteiktą teisę.

Darbo tikslas – išanalizuoti nacionalinių teismų kreipimosi į ETT probleminius aspektus asmens teisių apsaugos kontekste.

Darbo uždaviniai:

1. Atskleisti nacionalinių teismų, kaip Bendrijos teisės subjektų preliminarus nutarimo kontekste, sampratą, teisės ir pareigos kreiptis į ETT sampratas bei kreipimosi teisei ir pareigai taikomas išimtis.
2. Išanalizuoti pareigos kreiptis į ETT ir asmens teisių apsaugos santykį.
3. Išnagrinėti valstybių narių konstitucinių teismų ir ETT santykį preliminarus nutarimo kontekste.
4. Išanalizuoti pareigos kreiptis į ETT neįvykdymo pasekmes pagal EB teisę.

Darbo metodai:

1. *Mokslinės literatūros analizė.* Šis metodas bus naudojamas siekiant išanalizuoti esamą literatūrą teisės ir pareigos kreiptis į ETT klausimu, atskleisti, kokie tyrimai šioje srityje buvo atlikti, kokios išvados padarytos.
2. *Lyginamasis metodas.* Remiantis šiuo metodu bus atskleistas ES valstybių narių nacionalinių konstitucinių teismų vaidmuo taikant preliminarus nutarimo procedūrą (Vokietija, Italija, Čekija, Lietuva).
3. *Dokumentų analizės metodas.* Remiantis šiuo metodu bus analizuojamos reikšmingiausios ETT bylos preliminarus nutarimo klausimais bei jose priimti sprendimai.
4. *Apibendrinimo metodas.* Remiantis šiuo metodu bus apibendrinama naudota literatūra ir daromos darbo išvados.

Darbo struktūra ir apribojimai

Darbą sudaro keturios dalys. Pirmoje šio darbo dalyje autorė aptaria nacionalinių teismų ir ETT bendradarbiavimo teisinį pagrindą, preliminarus nutarimo teisinį poveikį. Taip pat šioje dalyje pateikta nacionalinių teismų samprata EB Sutarties 234 straipsnio požiūriu, teisės ir pareigos kreiptis

į ETT sampratos bei teisei ir pareigai kreiptis dėl preliminarus nutarimo taikomas išimtis. Antroje darbo dalyje pateikiama preliminarus nutarimo, kaip teisinės gynybos priemonės samprata bei lyginant EB teisėje ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje įtvirtintus teisminės gynybos efektyvumo standartus, atskleidžiamas pareigos kreiptis į ETT vaidmuo užtikrinant efektyvią teisminę gynybą. Trečioje darbo dalyje atskleidžiama konstitucinio teismo, kaip žmogaus teisių sergėtojo, ir ETT santykio problema, didelį dėmesį skiriant Lietuvos ir kitų ES valstybių narių konstitucinių teismų požiūrio analizei. Ketvirtoje dalyje aptariamos pareigos, įtvirtintos EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalyje, nevykdymo pasekmės pagal EB teisę bei galimybė reikalauti atlyginti žalą, padarytą paskutinės instancijos teismui priėmus su EB teise nesuderinamą sprendimą.

Nacionalinių teismų teisę ir pareigą kreiptis į ETT dėl preliminarus nutarimo autorė nagrinėja Europos Bendrijos rėmuose. Pirmoje darbo dalyje preliminarus nutarimo procedūra aptariama ir Amsterdamo Sutarties padarytų pakeitimų kontekste. Taip pat autorė apsiriboja tik kreipimusi į ETT, tuo tarpu Pirmos Instancijos Teismo įgaliojamai priimti preliminarus nutarimus lieka už šio darbo tyrimo ribų.

Pagrindinės darbe naudojamos sąvokos: Europos Bendrija, Europos Teisingumo Teismas*, preliminarus nutarimas, asmens teisių apsauga, valstybių narių konstituciniai teismai, atsakomybė.

---

* Toliau darbe – ETT, Teisingumo Teismas, Teismas.

I. EUROPOS TEISINGUMO TEISMO IR NACIONALINIŲ TEISMŲ BENDRADARBIAVIMO IDĖJA

Šioje dalyje autorė apžvelgs trumpą preliminarus nutarimo reglamentavimo evoliuciją, apibrėš santykių, susiklostančių tarp ETT ir nacionalinių teismų preliminarus nutarimo kontekste, pobūdį; taip pat bus atskleista preliminarus nutarimo instituto prigimtis, tikslai, reikšmė bei teisinis poveikis valstybėms narėms. Didelis dėmesys bus skirtas nacionalinių teismų pagal EB Sutarties 234 straipsnį sampratai, teisės ir pareigos kreiptis į ETT dėl preliminarus nutarimo ypatumų bei išimčių analizei.

1.1 Teismų bendradarbiavimo teisinis pagrindas

Europos Anglių ir Plieno Bendrijos Steigimo Sutartyje įtvirtintas 31 straipsnis, įpareigojęs Bendrijos Teismą prižiūrėti, kad nebūtų pažeista Bendrijos teisė, tik patvirtina, jog vieningu Europos Bendrijos teisės taikymu buvo rūpinamasi nuo pat jos įkūrimo. EAPB Steigimo Sutarties 41 straipsnis suteikė valstybių narių teismams galimybę kreiptis į Bendrijos Teismą dėl Aukščiausios valdžios institucijos (dab. Europos Komisija) bei Tarybos teisės aktų galiojimo. Ši, anuomet nesusilaukusi ypatingo valstybių narių dėmesio EAPB Steigimo Sutarties nuostata, įgalino Bendrijos Teismą spręsti išimtinai minėtų Bendrijos institucijų aktų galiojimo klausimą. Įtvirtinant tą patį kreipimosi į Teisingumo Teismą modelį Europos Ekonominės Bendrijos Steigimo Sutartyje, Teismas įgijo teisę aiškinti Bendrijos teisę.

Europos Bendrijos Steigimo Sutarties 234 straipsnis (buv. 177 straipsnis), po Maastrichto Sutarties padarytų pakeitimų išplėtęs ETT kompetenciją Europos Centrinio Banko aktų atžvilgiu, numato, jog Teisingumo Teismo jurisdikcijai priklauso priimti preliminarų nutarimą dėl:

- a) šios Sutarties aiškinimo;
- b) Bendrijos institucijų ir ECB aktų galiojimo ir išaiškinimo;
- c) Tarybos aktu įkurtų įstaigų statutų išaiškinimo, kai tuose statutuose tai numatyta.

Tokiam klausimui iškilus valstybės narės teisme, tas teismas, manydamas, kad sprendimui priimti reikia nutarimo šiuo klausimu, gali prašyti Teisingumo Teismą priimti dėl jo preliminarų nutarimą.

Tokiam klausimui iškilus nagrinėjant bylą valstybės narės teisme, kurio sprendimas pagal nacionalinę teisę negali būti toliau apskundžiamas, tas teismas dėl jo kreipiasi į Teisingumo Teismą.

Būtina pažymėti, jog EB Sutarties 234 straipsnyje įtvirtintas preliminarus nutarimo mechanizmas nėra vienintelė tokio pobūdžio procedūra numatyta EB teisėje. Po Amsterdamo Sutarties⁵ padarytų pakeitimų, Maastrichto Sutarties 35 straipsnis išplėtė ETT kompetenciją priimti preliminarius nutarimus Policijos ir teismų bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose srityse, tuo tarpu EB Sutarties 68 straipsnis numato, jog dėl Sutarties IV dalyje reguliuojamų klausimų į ETT gali kreiptis išimtinai paskutinės instancijos nacionaliniai teismai. Šios preliminarus nutarimo atmainos bus nagrinėjama šio darbo 1.4 skyriuje.

Sutarties dėl Konstitucijos Europai⁶, panaikinsiančios trijų ramsčių sistemą, III-369 straipsnis įtvirtina vienintelę preliminarus nutarimo procedūrą. Ši nuostata įgalina Teisingumo Teismą aiškinti Konstituciją bei aiškinti ir spręsti Sąjungos institucijų, įstaigų bei organų aktų galiojimo klausimą. Europos Konstitucijoje preliminarus nutarimo procedūra papildyta 4 punktu, numatančiu, jog jeigu ES teisės aiškinimo ar galiojimo klausimas iškils valstybės narės teisme nagrinėjant bylą, susijusią su kalinamu asmeniu, Teismas veikia kuo mažiau delsdamas. Kadangi ne visos valstybės narės ratifikavo Europos Konstituciją, joje įtvirtinta preliminarus nutarimo nuostata neturi jokios teisinės reikšmės.

Preliminarus nutarimo mechanizmas tarnauja kaip EB teisės ir nacionalinės teisės jungiamoji grandis.⁷ Vadovaujantis EB Sutarties 234 straipsniu, ETT turi išimtinę kompetenciją atsakyti į nacionalinių teismų jam pateiktus klausimus dėl EB teisės poveikio jų sprendžiamuose bylose.⁸ Kreipimasis dėl preliminarus nutarimo yra teisinio nacionalinio ir Teisingumo Teismo bendradarbiavimo išraiška, leidžianti užtikrinti EB teisės vienodą taikymą nenustatant nacionalinių ir ES jurisdikcijų hierarchijos. Preliminarus nutarimo procedūra gali funkcionuoti tik nacionalinių teismų pagalba.

Preliminarus nutarimo procedūra išreiškia teismų bendradarbiavimo santykį, pagrįstą abipusiu teismų pasitikėjimu. Tai anaipol nėra apeliacinė procedūra ir savo prigimtimi skiriasi nuo bylų nagrinėjimo ETT pagal tiesioginius ieškinius; ši procedūra nesudaro savarankiško proceso, o reiškia tik tarpinį procesą nacionaliniame teisme nagrinėjamoje byloje⁹. Apeliacinė procedūra

---

⁵ Amsterdamo sutartis, iš dalies pakeičianti Europos Sąjungos sutartį, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir tam tikrus su jais susijusius aktus//<http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=29686&Condition2>.

⁶ Sutartis dėl Konstitucijos Europai (Žin., 2006, Nr. 117-4452).

⁷ *Kleine A.* Reform of the References for Preliminary Rulings//*Studia z prawa Unii Europejskiej w piątą rocznicę utworzenia Katedry Prawa Europejskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego.* – Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2000. P. 125.

⁸ *Arnall A.* The European Union and its Court of Justice. – Oxford: Oxford University Press, 1999. P. 49.

⁹ *Fernand F.* Das Vorabentscheidungsverfahren aus französischer Sicht//*Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht.* 2002, Nr. 66. P. 394.

paprastai išreiškia hierarchiją tarp įvairių lygių teismų, iš kurių tam tikras teismas yra aukštesnis ir turi daugiau įgaliojimų negu žemesni teismai. Visų pirma, bylos šalys pačios sprendžia, ar apskūsti nepalankų žemesnės instancijos teismo sprendimą apeliacinei instancijai, o apeliacinės instancijos teismas paprastai yra įgaliotas panaikinti jam skundžiamą teismo sprendimą.

Europos Teisingumo Teismas ne kartą yra pabrėžęs, jog jis nėra viršesnis už nacionalinius teismus, verčiau preliminarus nutarimo procedūrą laiko bendradarbiavimu tarp lygių subjektų, turinčių skirtingus įgaliojimus. Jau pirmoje preliminarus nutarimo byloje, *Bosch*¹⁰, Teismas pažymėjo, jog „EEB Sutarties 177 straipsnio (dab. EB Sutarties 234 straipsnis) nuostata turi vesti prie tikro ir vaisingo bendradarbiavimo tarp nacionalinių teismų ir Europos Bendrijų Teismo su abipusiu dėmesiu savo atitinkamai kompetencijai“.

Preliminarus nutarimo procedūra ne retai apibrėžiama kaip tiesioginis dialogas tarp teismų. Nacionalinis teismas, susidūręs nagrinėjamoje byloje su EB teisės nuostatos, reikalaujančios išaiškinimo, taikymu, kreipiasi į ETT, vėliau iš jo gautą išaiškinimą pritaiko priimdamas galutinį sprendimą. Tais atvejais, kai nacionalinis teismas mano, jog ETT priimtas preliminarus nutarimas yra neaiškus arba nepakankamas, gali pakartotinai kreiptis dėl preliminarus nutarimo. Svarbu pažymėti, jog preliminarus nutarimas yra dialogas tarp teismų, kuriame nacionaliniame teisme nagrinėjamos bylos šalys yra tik dalyviai. Nacionalinis teismas yra laisvas apsispręsti dėl kreipimosi į ETT, nepaisydamas bylos šalių pageidavimų.¹¹

Taigi, literatūroje EB Sutarties 234 straipsnis apibrėžiamas kaip teisinio bendradarbiavimo instrumentas ir pabrėžiama, kad santykiai tarp nacionalinių teismų ir ETT nėra hierarchiniai, o atvirkščiai, kalbama apie „lygiateisį bendradarbiavimą“¹² ir „teisėjų dialogą“¹³. *Bosch*¹⁴ byloje, Teismas pažymėjo, jog nacionalinė ir Bendrijos teisė „sudaro dvi skirtingas ir atskiras teises tvarkas“, todėl darytina išvada, jog 234 straipsnis yra pagrįstas bendradarbiavimu, lemiančiu kompetencijos ir funkcijų pasidalijimą vardan vieningo EB teisės aiškinimo ir taikymo. Taikant EB teisę tiek nacionaliniai teismai, tiek ETT įgyvendina savo paskirtį: Teismas turi išimtinę kompetenciją aiškinti EB teisę ir spręsti EB teisės aktų negaliojimo klausimą, tuo tarpu nacionalinis

¹⁰ ETT byla 13/61 *De Geus en Uitdenbogerd/Bosch and others* (Rec. 1962, p. 89).

¹¹ ETT byla 126/80 *Salonia/Poidomani and Giglio* (Rec. 1981, p. 1563).

¹² *Iglesias Rodriguez C.G.* Der EuGH und die Gerichte der Mitgliedstaaten – Komponenten der richtlichen Gewalt in der Europäischen Union//Neue Juristische Wochenschrift. 2000. P. 1889.

¹³ *Dausen M. A.* Das Vorabentscheidung nach Artikel 177 EG-Vertrag. – München, 1995. P. 47.

¹⁴ ETT byla 13/61 *De Geus en Uitdenbogerd/Bosch and others* (Rec. 1962, p. 89).

teismas turi išimtinę kompetenciją vertinti nagrinėjamos bylos faktus ir veiksmų laisvę taikdamas ETT išaiškintą EB teisę.¹⁵

EB teisės doktrinoje laikomasi pozicijos, jog prie Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų bendradarbiavimo idėjos įgyvendinimo, neišvengiamai prisideda ir EB Sutarties 10 straipsnyje įtvirtinta lojali ES institucijų ir valstybių narių bendradarbiavimo pareiga. Valstybės, Europos Bendrijų steigėjos, tam tikrose srityse perdavusios kompetencijos dalį Europos Bendrijos institucijoms, pačios įgijo teises ir pareigas minėtos organizacijos atžvilgiu. Europos Bendrijų Sutarties 10 straipsnis nustato valstybėms narėms bendrą pareigą imtis visų būtinausių priemonių siekiant tinkamo Bendrijos uždavinių įgyvendinimo. Manoma, jog nacionaliniai teismai, vykdydami iš Sutarties 234 straipsnyje įtvirtintos procedūros kylančias teises ir pareigas bei prisidedami prie vienodo EB teisės aiškinimo ir taikymo, privalo vadovautis 10 straipsnio įpareigojančiomis nuostatomis.

1.2 Preliminaraus nutarimo tikslai, reikšmė ir teisinis poveikis

Literatūroje autoriai įvairiai klasifikuoja preliminarus nutarimo tikslus ar jo atliekamas funkcijas. Anot H.H. Fredriksen preliminarus nutarimas įgyvendina tokius tikslus: vienodo EB teisės aiškinimo užtikrinimas, antrinės EB teisės galiojimo kontrolė, parama nacionaliniams teismams įgyvendinant EB teisę, EB teisės vystymas bei individų teisių apsauga.¹⁶ D. Chalmers išskiria keturias preliminarus nutarimo funkcijas, tai – EB teisės vystymas, teisinė ES institucijų priežiūra, EB teisės vienybė bei ginčų sprendimas.¹⁷ Tuo tarpu E. Rinkevičiūtė pažymi, jog preliminarus nutarimo procedūra tarnauja mažiausiai trims tikslams: prisideda prie vienodo EB teisės aiškinimo, kontroliuoja, kaip valstybės narės įgyvendina įsipareigojimus Bendrijos atžvilgiu bei padeda nacionaliniams teismams taikant EB teisę.¹⁸

---

¹⁵ *Kaleda S.L.* Właściwość Trybunału Sprawiedliwości do wydawania orzeczeń wstępnych w sytuacji krajowej//*Studia z prawa Unii Europejskiej w piątą rocznicę utworzenia Katedry Prawa Europejskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego.* – Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2000. P.137-138.

¹⁶ *Fredriksen H.H.* Die Zusammenarbeit zwischen dem EuGH und deutschen Zivilgerichten im Lichte des Vorabentscheidungsverfahrens nach Art. 234 EVG//<http://www.europarecht.uni-goettingen.de/Paper26.pdf#search=%22vorabentscheidungsverfahren%20%22>. P. 19. Apsilankymo data: 2006-08-25. Taip pat žr. *Remien O.* Die Vorlagepflicht bei Auslegung unbestimmter Rechtsbegriffe//*Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht.* 2002, Nr. 66. P. 509.

¹⁷ *Chalmers D., Hadjiemmanull Ch., Monti G., Tomkins A.* *European Union Law.* – New York: Cambridge University Press, 2006. P. 280.

¹⁸ *Rinkevičiūtė E.* Ensuring of the Uniform Interpretation of the EU Law in the Judicial Practice of the Members States//*Jurisprudencija.* 2005, Nr. 72 (64). P.84.

Preliminaraus nutarimo procedūros, įtvirtintos EB Sutarties 234 straipsnyje, pirminis tikslas – užtikrinti teisingą ir vieningą EB teisės aiškinimą bei taikymą kiekvienos valstybės narės nacionaliniame teisme. Ši procedūra tapo reikšminga ir dėl kitų jos įgyvendinamų tikslų, kaip antai EB teisės vystymas ar individų teisių apsauga.

Autorės nuomone, esminiai preliminarus nutarimo tikslai išplaukia iš EB Sutarties 234 straipsnio prigimties ir ETT jurisprudencijos. *Rheinmühlen*¹⁹ byloje ETT pažymėjo, jog „EEB Sutarties 177 straipsnis (dab. 234 straipsnis) turi lemiamą reikšmę užtikrinant, jog Sutarties sukurta teisė iš tiesų liktų bendra teise. Šis straipsnis turi užkirsti kelią skirtingiems nacionaliniuose teismuose taikomos Bendrijos teisės aiškinimams; tuo pačiu šio straipsnio paskirtis yra apskritai užtikrinti EB teisės taikymą, sudarant galimybę nacionaliniam teisėjui pašalinti sunkumus, galinčius atsirasti iš būtinybės valstybėse narėse visa apimtimi taikyti EB teisę. Kiekviena tokioje sukurtoje egzistuojanti spraga sukeltų abejonę Sutarties nuostatų, tuo pačiu ir antrinės EB teisės veiksmingumu.“

EB teisės vienybė. EB teisės vienovės ir darnumo užtikrinimas reiškia, jog visų valstybių narių teismuose EB teisė turi būti aiškinama ir taikoma vienodai. Tai yra įmanoma tuomet, kai vienodas teisės aiškinimas yra užtikrinamas vieno teismo, kurio kompetenciją pripažįsta visos valstybės narės. Nesant tokiai centrinei teisminei institucijai iškyla grėsmė, jog įvairių valstybių narių teismuose susiklostys skirtingos EB teisės aiškinimo tradicijos. Vis tik EB teisės vienybės reikalavimas negali būti absoliutus ir vienareikšmis, kadangi neįmanoma pasiekti visiškai vienodo EB teisės aiškinimo ir taikymo visose valstybėse narėse.²⁰

Autorės nuomone, EB teisės vienybė – gana reliatyvus siekis. Kaip ir bet kuri nacionalinė teisinė sistema, EB teisė turėtų akceptuoti tam tikrus nacionaliniuose teismuose kylančius EB teisės taikymo skirtumus: vargu, kad nacionaliniame teisme EB teisės vienodam aiškinimui užtikrinti bus dedamos didesnės pastangos negu vienodam nacionalinės teisės aiškinimui.

EB teisės galiojimas. EB Sutarties 234 straipsnis leidžia ETT ne tik aiškinti EB teisę, bet ir spręsti EB institucijų priimtų teisės galiojimo klausimą. Byloje *Internationale Handelgesellschaft*²¹ Teismas pažymėjo, jog EB teisės viršenybės principas ir reikalavimas vienodai taikyti EB teisę neleidžia Bendrijos institucijų priimtų teisės aktų galiojimo klausimo spręsti pagal nacionalinę teisę, nes suteikus nacionaliniams teismams įgaliojimus pripažinti EB institucijų priimtus teisės aktus

¹⁹ ETT byla 66/73 *Rheinmühlen/Einfuhr- und Vorratsstelle Getreide* (Rec. 1974, p. 33).

²⁰ *Fredriksen H.H.* Die Zusammenarbeit zwischen dem EuGH und deutschen Zivilgerichten im Lichte des Vorabentscheidungsverfahrens nach Art. 234 EVG//<http://www.europarecht.uni-goettingen.de/Paper26.pdf#search=%22vorabentscheidungsverfahren%20%22>. P20. Apsilankymo data: 2006-08-25.

²¹ ETT byla 11/70 *Internationale Handelgesellschaft mbH/Eifuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel* (Rec. 1970, p. 1125).

negaliojančiais, iškiltų grėsmė vienodam EB teisės taikymui visose valstybėse narėse. Pažymėtina, jog Teisingumo Teismas gali tikrinti visų EB Sutarties 249 straipsnyje numatytų antrinės teisės aktų galiojimą, nepriklausomai nuo to, ar jie taikomi tiesiogiai, ar ne.²² Nacionalinis teismas nagrinėdamas bylą, kurioje iškilo klausimas dėl valstybės narės vidaus teisės akto, skirto įgyvendinti Bendrijos institucijos priimtą sprendimą, galiojimo, turi teisę kreiptis į ETT dėl įgyvendinamo Bendrijos teisės akto galiojimo bei teisėtumo.²³ Taigi, be vieningo EB teisės užtikrinimo, preliminaraus nutarimo procedūra padeda Teismui vykdyti ES institucijų teisinę priežiūrą bei netiesiogiai kontroliuoti, kaip valstybės narės laikosi įsipareigojimų, kylančių iš EB teisės.

EB teisės vystymas. Preliminaraus nutarimo instituto ypatingą reikšmę neabejotinai patvirtina tai, jog būtent preliminarus nutarimo byloje ETT suformulavo šiuo metu klasikiniiais tapusius Bendrijos teisės principus tokius kaip EB teisės tiesioginio taikymo²⁴ ir EB teisės taikymo viršenybės principą²⁵, valstybės atsakomybės už EB teisės pažeidimą principą²⁶, vertikalios direktyvos veikimo principą²⁷, vyrų ir moterų lygybės principą ir daugelį kitų. Taigi, preliminaraus nutarimo procedūra ne tik užtikrina vieningą EB teisės aiškinimą ir taikymą, bet ir prisideda ir prie jos vystymo. Pažymėtina, jog preliminaraus nutarimo tikslas užtikrinti EB teisės vienybę būtų vangiai pasiekimas be ETT suformuluotų EB teisės tiesioginio taikymo ir viršenybės principų. Darytina išvada, jog preliminaraus nutarimo procedūra padeda užpildyti Bendrijos teisinės tvarkos spragas, kurios gali sukelti pavojų visos teisinės sistemos funkcionavimui arba pažeisti pagrindines žmogaus teises bei teisinės valstybės principą.²⁸

Asmens teisių apsauga. Preliminaraus nutarimo procedūra neabejotinai tarnauja ir asmens teisių apsaugai. EB teisės suteiktos teisės prarastų praktinę reikšmę, jei nebūtų mechanizmo, kuris asmenims leistų tas teises įgyvendinti ar apsaugoti. Ši procedūra suteikia asmeniui galimybę ginti jam EB teisės suteiktas teises, imantis tam tikrų veiksmų prieš EB Sutartį pažeidžiančius valstybės narės vidaus teisės aktus.

Autorės nuomone, nereikėtų suabsoliutinti preliminaraus nutarimo reikšmės asmens teisių apsaugai. Bylos šalys turi tik formalią galimybę reikalauti, kad nacionalinis teismas kreiptųsi į ETT, o galutinis sprendimas priklauso tik nacionaliniam teismui. Plačiau asmens teisių apsaugos ir

²² ETT byla 21/78 *Delkvist/Anklagemyndigheden* (Rec. 1978, p. 2327).

²³ ETT byla 133/85 – 136/85 *Rau/BALM* (Rec. 1987, p. 2289).

²⁴ ETT byla 26/62 *Van Gend en Loos / Administratie der Belastingen* (Rec. 1963, p.3).

²⁵ ETT byla 6/64 *Costa/E.N.E.L.* (Rec. 1964, p. 1141).

²⁶ ETT byla C-6/90 ir 9/90 *Francovic and Bonifacy/Italy* (Rec. 1991, p. I-5357).

²⁷ ETT byla 9/70 *Grad/Finanzamt Traunstein* (Rec. 1970, p.825).

²⁸ *Valančius V.* Procesas Europos Bendrijų Teisingumo Teisme: preliminarus nutarimas. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 39.

nacionalinių teismų pareigos kreiptis į ETT santykio problema bus nagrinėjama šio darbo antroje dalyje.

Aukščiau aptartos preliminarus nutarimo funkcijos ištis yra reikšmingos, tačiau jų efektyvumas neabejotinai susijęs su tuo, kokią poveikį ETT priimtas preliminarus nutarimas turi besikreipiančiam nacionaliniam teismui – ar jis yra tik rekomendacinio pobūdžio, ar turi ir privalomąjį poveikį. Nepaisant to, jog santykiai tarp nacionalinių teismų ir ETT apibrėžiami kaip bendradarbiavimo, vis tik galima rasti tam tikrų subordinacijos aspektų. Kompetencijos pasidalijimas tarp nacionalinių teismų ir ETT nereiškia, jog nacionalinis teismas gali remtis savo sprendime kita EB teisės interpretacija, negu pateikta ETT preliminariame nutarime. ETT savo sprendimuose laikosi pozicijos, jog nacionalinis teismas privalo pritaikyti EB teisės nuostatą taip, kaip ją išaiškino Teismas preliminariame nutarime.²⁹

Kitas svarbus klausimas susijęs su tuo, ar preliminarus nutarimas įpareigoja tik besikreipiantį teismą, ar ir kitus nacionalinius teismus. ETT pažymėjo, jog jeigu Teismas EB teisės aktą pripažino negaliojančiu, šis Teismo sprendimas yra privalomas visoms valstybėms narėms, nors neatima teisės iš nacionalinio teismo kreiptis tuo pačiu klausimu.³⁰ Tačiau, ar ta pati taisyklė taikoma ir EB teisės aiškinimui?

Generalinio advokato Darmon M. nuomone ETT nutarimai, kuriuose yra aiškinama EB teisė turi *erga omnes* poveikį,³¹ tuo tarpu kiti tvirtina, Teismo išaiškinimas yra rekomendacinio pobūdžio.³² ETT byloje *Da Costa* pabrėžė, jog jis turi išsaugoti teisę nukrypti nuo ankstesnio sprendimo³³, todėl darytina išvada, jog nacionaliniam teismui nėra atimama galimybė kreiptis klausimu, kuriuo Teisingumo Teismo jau buvo pasisakęs. Tokių kreipimusi padidinto Teismo darbo krūvio problema sprendžiama ETT darbo reglamento³⁴ 104 punkto 3 dalyje įtvirtinta nuostata, kurioje nurodyta, jog jeigu Teismui pateiktas klausimas yra tapatus klausimui, dėl kurio Teismas jau yra priėmęs preliminarų nutarimą arba jeigu atsakymą į klausimą galima aiškiai nustatyti iš nusistovėjusios Teismo praktikos, Teismas klausimą sprendžia motyvuota nutartimi, nuroydamas ankstesnį sprendimą ar atitinkamą Teismo praktiką.

Autorės nuomone, nacionalinis teismas, vadovaudamasis Sutarties 234 straipsnio tikslais bei Sutarties 10 straipsnyje numatyta lojalia bendradarbiavimo pareiga, privalo Teisingumo Teismo

²⁹ ETT byla 29/68 *Milchkontor/Hauptzollamt Saarbrücken* (Rec. 1969, p. 165).

³⁰ ETT byla 66/80 *International Chemical Corporation/Administrazione delle Finanze dello Stato* (Rec. 1981, p. 1191).

³¹ 1987 m. lapkričio 18 d. generalinio advokato *Darmon M.* nuomonė ETT byloje 338/85 *Pardini/Ministerio del Commercio con L'Estero* (Rec. 1988, p. 2041).

³² 1989 m. balandžio 25 d. generalinio advokato *Lenz C.O.* nuomonė ETT byloje 103/88 *Fratelli Constanzo/Comune de Milano* (Rec. 1989, p. 1839).

³³ ETT jungtinė byla 28-30/62 *Da Costa Schaake NV/Administratie der Belastigen* (Rec. 1963, p. 61).

³⁴ Europos Teisingumo Teismo darbo reglamentas/<http://curia.europa.eu/lt/instit/txtdocfr/txtsenvigueur/txt5.pdf>.

pateiktą EB teisės išaiškinimą pritaikyti nagrinėjamoje byloje. Sprendžiant klausimą, ar preliminarus nutarimas turi privalomąjį poveikį tik besikreipiančiai valstybei narei ar vis tik turi *erga omnes* poveikį, manytina, kad Teismui turi būti palikta galimybė, bylos faktinių aplinkybių, besikeičiančių socialinių, ekonominių ir kitų aplinkybių kontekste, nukrypti nuo anksčiau pateikto išaiškinimo.

Remdamasi ETT paskelbtais duomenimis, autorė pateikia statistinius rodiklius, įrodančius preliminarus nutarimo reikšmingumą. 2000-2005 metais kreipimasis dėl preliminarus nutarimo sudarė apie 45 procentų visų bylų, nagrinėjamų ETT.³⁵ Prašymų dėl preliminarių nutarimų skaičius žymiai augo bėgant metams – nuo 7 prašymų 1965 m.; 69 prašymų 1975 m.; 139 prašymų 1985 m.; 251 prašymų 1995 iki 221 prašymų 2005 m. Neabejotinai, jog dėl didelio darbo krūvio pailgėja bylos dėl preliminarus nutarimo nagrinėjimo laikotarpiai, pvz., nuo 1986 m. iki 2003 m. bylos dėl preliminarus nutarimo nagrinėjimo terminas išaugo nuo 15.5 mėn. iki 25.5 mėn., tuo tarpu 2005 m. sumažėjo iki 20.5 mėn.³⁶ Žinoma, šios procedūros reikšmę lemia ne tiek kiekybiniai rodikliai, kiek kokybiniai – ETT pateikiamų klausimų reikšmingumas.

1.3 Nacionalinių teismų samprata pagal EB Sutarties 234 straipsnį

EB Sutarties 234 straipsnis įgalina bet kuri nacionalinį teismą, kuriam siekiant išspręsti ginčą būtinas EB teisės išaiškinimas ar jo galiojimo patikrinimas, kreiptis į ETT, tačiau diferencijuoja juos į turinčius teisę arba pareigą kreiptis dėl preliminarus nutarimo. Atkreipiant dėmesį į terminologiją, pastebėtina, jog lietuviškame EB Sutarties variante vartojama sąvoka „valstybės narės teismas“, tuo tarpu, pvz. angliškame – „valstybės narės teismas arba tribunolas“ (*ang. court or tribunal of a Member State*), tačiau tai nekeičia nacionalinio teismo sampratos pagal EB teisę.

Nėra paprasta vienareikšmiškai apibrėžti, kurie nacionaliniai teismai patenka į EB Sutarties 234 straipsnio reguliavimo apimtį, kadangi Teismas kiekvienu konkrečiu atveju sprendžia, ar nacionalinis teismas apskritai laikomas teismu pagal šį straipsnį ir ar jis turi tik teisę, ar ir pareigą kreiptis į ETT dėl preliminarus nutarimo. Nacionalinio teismo sąvoka turi būti aiškinama pagal EB teisę, kadangi suteikus galimybę kiekvienai valstybei narei spręsti, ar tam tikra institucija yra teismas pagal EB teisę, atsirastų grėsmė vieningam šios sampratos aiškinimui. Todėl ETT jurisprudencijoje galima rasti atvejų, kuomet nacionalinis teismas kreipėsi į ETT klausdamas, ar jis

³⁵ Statistics of judicial activity of the Court of Justice 2005//<http://curia.europa.eu/en/instit/presentationfr/rapport/stat/st05cr.pdf>. P. 192. Apsilankymo data: 2006-09-10.

³⁶ Ten pat. P. 207-208. Taip pat žr. *Hix S.* Europos Sąjungos politinė sistema. – Vilnius: Eurigmas, 2006. P. 164-165.

apskritai laikomas teismu EB Sutarties 234 straipsnio prasme ir galėtų pasinaudoti preliminaraus nutarimo procedūra.³⁷ Siekiant nustatyti, ar tam tikras nacionalinis teismas gali būti laikomas teismu pagal EB Sutarties 234 straipsnį, reikia įvertinti jo atitikimą paties ETT savo jurisprudencijoje nustatytiems reikalavimams ir kriterijams.

1.3.1 Nacionaliniai teismai pagal EB Sutarties 234 straipsnio 2 dalį

Kiekvienas, tiek bendrosios, tiek specialiosios kompetencijos nacionalinis teismas pagal EB Sutarties 234 straipsnio 2 dalį naudojami diskrecija kreiptis į ETT dėl preliminaraus nutarimo. ETT gana plačiai aiškina EB Sutarties 234 straipsnį, nustatydamas kriterijus, kuriais vadovaudamasis sprendžia, ar besikreipianti nacionalinė institucija turi teismo statusą šio straipsnio prasme. Byloje *Vaassen-Göbbels*³⁸ ETT pirmą kartą pateikė požymių, kuriuos besikreipianti į Teismą nacionalinė institucija turėtų atitikti, sąrašą: ji turi būti įsteigta teisės aktais, pasižymėti nuolatine veikla, institucijos sprendimai turi būti privalomi, priimant sprendimus turi būti vadovaujama įstatymais ir kitais teisės aktais, institucija turi būti nepriklausoma, byla nacionaliniame teisme turi būti nagrinėjama ginčo teiseną. Šis kriterijų sąrašas nėra galutinis ir nei vienas iš šių požymių nėra absoliutus. Praktikoje pasitaiko atvejai, kad kiti kriterijai kaip pavyzdžiui, besikreipiančios institucijos sprendimo *res judicata* pobūdis, apsprendžia, ar ši institucija yra „teismas“.³⁹ Pavyzdžiui, byloje *Pretore di Salo*⁴⁰ ETT pripažino, jog nacionalinė institucija gali būti pripažinta „teismu“ pagal EB Sutarties 234 straipsnį, jeigu kreipimosi į ETT metu vykdo teismo funkcijas nepaisant to, jog yra kompetentinga vykdyti ir administravimo funkcijas.

Analizuojant ETT jurisprudenciją dėl „teismo“ statuso pripažinimo besikreipiančiai nacionalinei institucijai, darytina išvada, jog Teismo suformuluota „teismo“ samprata EB Sutarties 234 straipsnio prasme dažnai neatitinka teismo sampratos pagal nacionalinę teisę. Toliau autorė pateiks keletą pavyzdžių, kuomet Teismo sprendimas pripažinti besikreipiančią nacionalinę instituciją „teismu“, pagal nacionalinę teisę gali pasirodyti kiek neįprastas.

Jau minėtoje byloje *Vaassen-Göbbels*⁴¹ ETT teismu pripažino Olandijos Šachtų darbuotojų socialinės apsaugos komisiją (*franc.* Commission de la caisse de sécurité sociale employés des mines aux Pays-Bas), kuri pagal Olandijos vidaus teisę nėra teismų sistemos dalis. Tuo tarpu byloje

³⁷ ETT byla C-69/96 – C-79/96 *Gorofalo e.a./Ministero della Sanità et USL n° 58 di Palermo* (Rec. 1997, p. I-5603).

³⁸ ETT byla 61/65 *Vaassen-Göbbels/Beambtenfonds voor het Mijnbedrijf* (Rec. 1966, p. 377).

³⁹ *Kominos P.A.* Article 234 EC and National Competition Authorities in the Era of Decentralisation//European Law Review. 2004, Nr. 1. P. 107.

⁴⁰ ETT byla 14/86 *Pretore di Salo/X* (Rec. 1987, p. 2545).

⁴¹ ETT byla 61/65 *Vaassen-Göbbels/Beambtenfonds voor het Mijnbedrijf* (Rec. 1966, p. 377).

*Gabalfrisa*⁴² ETT pripažino teismu Sutarties 234 straipsnio prasme Ispanijos Ekonominę-administracinę tribunolą, kuris pagal Ispanijos vidaus teisę nėra teismų sistemos dalis. Šioje byloje Teismas pabrėžė šios institucijos nepriklausomumą, grindžiamą funkcijų pasidalijimu tarp minėtos institucijos ir ministerijos, atsakingos už mokesčių rinkimą.

Nemažai diskusijų dėl savo statuso kelia arbitražo institucija. Pagal nacionalinę teisę ši institucija nelaikoma teismu, tačiau Teismas pripažino, jog tam tikrais atvejais, kuomet atitinka ETT nustatytus požymius, arbitražas gali būti pripažintas teismu pagal EB teisę. Dažniausiai Teismas tikrina, ar institucija yra įsteigta teisės aktu ir ar savo veikloje vadovaujasi įstatymais ir kitais teisės aktais, tačiau tai nereiškia, jog pakanka, kad institucija atitiktų tik keletą požymių. Byloje *Dorsch Consult*⁴³ ETT pažymėjo, jog: „norint nustatyti ar tai teismas pagal EEB Sutarties 177 straipsnį (dab. EB Sutarties 234 str.), reikia atsižvelgti „į visumą požymių“, kurie padėtų padaryti galutinę išvadą“.

Byloje *EL-Yassini*⁴⁴ Teismas pripažino, jog Imigracijos arbitro tarnyba gali būti pripažinta teismu pagal EB Sutarties 234 straipsnį. Šioje byloje Teismas nustatė, jog Imigracijos arbitro tarnyba yra nuolatinė institucija, įsteigta teisės aktu ir sprendžianti ginčus dėl Tarnybos statute nurodytų klausimų. Tuo tarpu kituose savo sprendimuose Teismas pažymėjo, jog arbitražas negali būti pripažintas teismu pagal EB teisę, jeigu jis yra įsteigtas sutarčių pagalba, jeigu valstybės valdžios institucijos nedalyvauja nustatant, kaip turi būti sudarytas arbitražas, kokiais atvejais galima į jį keiptis, kaip turi vykti procesas, sprendžiant ginčą arbitraže.⁴⁵

Atkreiptinas dėmesys, jog kai kurių arbitražų sprendimai gali būti skundžiami teismui, tačiau kai kurių yra galutiniai ir neskundžiami. Lietuvos Respublikos darbo kodekse⁴⁶ įtvirtinta galimybė kolektyvinius darbo ginčus nagrinėti darbo arbitraže. Darbo arbitražo nuostatų⁴⁷ 8 punkte nurodyta, kad darbo arbitražo sprendimas neskundžiamas ir yra privalomas kolektyvinio ginčo šalims. Atsižvelgiant į tai, kad darbo arbitražas yra įsteigtas įstatymu, savo veikloje vadovaujasi įstatymais ir kitais teisės aktais, sprendžia kolektyvinius ginčus ir jo jurisdikcija yra privaloma, galima daryti prielaidą, jog pagal ETT suformuluotus požymius ši institucija galėtų būti pripažinta teismu EB Sutarties 234 straipsnio kontekste. Taip pat, turint omenyje tai, jog darbo arbitražo sprendimai yra neskundžiami, tikėtina, jog jeigu ši institucija, sprendama ginčą susidurtų su esminiu EB teisės nuostatos aiškinimu ar galiojimo patikrinimu, turėtų pareigą kreiptis į ETT dėl preliminarus

⁴² ETT jungtinė byla C-110-147/98 *Gabalfrisa/Agencia Estatal de Administracion Tribunaria* (Rec. 2000, p. I-1577).

⁴³ ETT byla C-54/96 *Dorsch Consult Ingenieursgesellschaft/Bundesbaugesellschaft Berlin* (Rec. 1997, p. I-4961).

⁴⁴ ETT byla C-416/96 *El-Yassini/Secretary of State for the Home Department* (Rec. 1999, p. I-1209).

⁴⁵ ETT byla 102/81 *Nordsee/Reederei Mond* (Rec. 1982, p. 1095).

⁴⁶ LR darbo kodekso 75 straipsnio 1 dalis.

⁴⁷ Darbo arbitražo nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 1196 „Dėl Darbo arbitražo nuostatų ir Trečiųjų teismo nuostatų patvirtinimo“.

nutarimo. Tačiau negalima pamiršti, jog tik ETT konkrečiu atveju sprendžia, ar besikreipianti institucija yra teismas pagal EB teisę.

1.3.2 Nacionaliniai teismai pagal EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalį

Nacionalinis teismas, kurio sprendimas pagal nacionalinę teisę negali būti skundžiamas, pagal EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalį yra įpareigotas kreiptis į ETT.⁴⁸ Neabejotinai, jog visų pirma besikreipiantis teismas turi atitikti Teismo nustatytus požymius, aptartus 2.1.2 poskyryje.

Vienas aktualiausių klausimų šiame kontekste yra tas, ar nacionalinis teismas, apibrėžtas EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalyje turi būti suprantamas kaip teismas, kurio sprendimas apskritai negali būti skundžiamas pagal nacionalinę teisę (t.y. paskutinės instancijos teismas), ar, kurio sprendimas negali būti skundžiamas tam tikroje konkrečioje byloje. EB Sutartyje yra nurodyta, jog „teismo sprendimai negali būti skundžiamas pagal nacionalinę teisę“ (angliškame EB Sutarties variante – court or tribunal of a Member State, against whose decisions there is no judicial remedy under national law), tačiau nėra užsimenama apie aukščiausios instancijos teismą.

Literatūroje išskiriamos dvi teorijos, apibrėžiančios, kaip gali būti suprantamas teismas pagal EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalį: abstrakti (*angl.* the abstract theory) ir konkreti (*angl.* the concrete theory).⁴⁹

Pagal „abstrakčią teoriją“, teismas EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalies straipsnio prasme, yra tas teismas, kurio sprendimai niekuomet negali būti skundžiami pagal nacionalinę teisę, tai – aukščiausieji teismų sistemų teismai, pvz. Jungtinės Karalystės Lordų Rūmai, Prancūzijos Conseil d'État⁵⁰, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ar Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. Palankus argumentas šiai teorijai yra tvirtinimas, jog tik tai aukščiausieji teismai turi tokią didelę įtaką užtikrinant nacionalinės teisės vieningą taikymą, todėl tik jiems turi būti nustatyta pareiga kreiptis į ETT dėl preliminarų nutarimo, tuo pačiu ir atsakomybė už vieningą EB teisės taikymą nacionaliniu lygmeniu. Vis dėlto, ši teorija susiduria su tam tikrais probleminiais aspektais. Visų pirma, ne kiekviena byla gali pasiekti paskutinės instancijos teismą (pvz. dėl ekonominių sumetimų), be to, pavyzdžiui kreipimasis į Jungtinės Karalystės Lordų Rūmus bei Švedijos

⁴⁸ Arnall A. The European Union and its Court of Justice. – Oxford: Oxford University Press, 1999. P. 65.

⁴⁹ Tillotson J. European Community Law: text, cases and materials. – London: Cavendish Publ., 1996. P.186.; Steiner J., Woods L. and Twigg-Flesner Ch. Textbook on EC Law. 8th edition. – London New York: Oxford University Law, 2004. P. 559.

⁵⁰ Steiner J., Woods L. and Twigg-Flesner Ch. Textbook on EC Law. 8th edition. – London New York: Oxford University Law, 2004. P. 559.

Aukščiausiąjį Teismą galimas tik pastariesiems leidus ir tik jeigu byla yra ypač svarbi vienodam nacionalinės teisės taikymui.⁵¹

Darytina išvada, jog „abstrakčios teorijos“ taikymas žymiai apribotų nacionalinių teismų, turinčių pareigą kreiptis į ETT dėl preliminaraus nutarimo, ratą, kas keltų pavojų vieningam EB teisės aiškinimui ir taikymui.

Vadovaujantis „konkrečia teorija“ teismas, turintis pareigą kreiptis į ETT EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalies prasme, yra tas, kuris nepriklausomai nuo jo padėties teismų sistemoje konkrečioje nagrinėjamoje byloje yra paskutinės instancijos teismas. ETT byloje *Costa v ENEL*⁵² netiesiogiai palaikė „konkrečią teoriją“. Šioje byloje į ETT preliminaraus nutarimo kreipėsi Italijos teismas, kurio sprendimas dėl nepakankamos ieškinio sumos negalėjo būti skundžiamas pagal nacionalinę teisę aukštesnei instancijai. ETT išaiškino, jog nacionalinis teismas, kurio sprendimas negali būti skundžiamas konkrečioje byloje, privalo kreiptis į ETT dėl preliminaraus nutarimo.

Kitoje byloje, *Lyckeskog*,⁵³ Švedijos Apeliacinis teismas kreipėsi į ETT klausdamas, ar jis gali būti laikomas teismu, turinčiu pareigą kreiptis į ETT. Apeliacinio teismo nuomone, jis yra paskutinės instancijos teismas šioje byloje, kadangi pagal Švedijos teisę į Aukščiausiąjį Teismą galima kreiptis tik pastarajam leidus esant ypatingoms sąlygoms: kai byla svarbi vienodam teisės taikymui arba turi būti peržiūrėtas Apeliacinio teismo sprendimas. Tačiau ETT šioje byloje vis tik rėmėsi „abstrakčia teorija“, pabrėždamas, jog iš bylos šalių negali būti atimta teisė skųsti Apeliacinio teismo sprendimą, o remdamasis Sutarties 234 straipsnio 3 dalies tikslais, laikėsi nuomonės, kad Aukščiausiasis Teismas sprenddamas apeliacijos priimtinumą klausimą, kai byloje būtina taikyti EB teisę, turi pareigą kreiptis į ETT.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso⁵⁴ 341 straipsnyje numatyta, jog Lietuvos Apeliacinio teismo sprendimas civilinėje byloje dėl turtinių ginčų negali būti skundžiamas Lietuvos Aukščiausiajam Teismui, jeigu ginčijama suma yra mažesnė negu 5 000 litų. Darytina išvada, jog Lietuvos Apeliacinis teismas galėtų būti pripažintas teismu, turinčiu pareigą kreiptis į ETT dėl preliminaraus nutarimo, jeigu būtų patenkintos LR CPK 341 straipsnio 2 dalyje numatytos sąlygos.

Būtina pažymėti ir tai, jog Teismų įstatymo⁵⁵ 40⁽¹⁾ straipsnio 2 dalyje nurodyta, jog pareigą kreiptis į Teisingumo Teismą turi Aukščiausiasis Teismas ir Vyriausiasis administracinis teismas,

⁵¹ *Steiner J., Woods L. and Twigg-Flesner Ch.* Textbook on EC Law. 8th edition. – London New York: Oxford University Law, 2004. P. 559.

⁵² ETT byla 6/64 *Costa/E.N.E.L.* (Rec. 1964, p. 1141).

⁵³ ETT byla C-99/00 *Lackeskog* (Rec. 2002, p. I-04839). Taip pat žr. Arnull. P.559-560.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (Žin., 2002, Nr. 36-1340).

⁵⁵ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas (Žin., 1994, Nr. 46-851).

taip pat teismas, kuris yra galutinė instancija nagrinėjamoje byloje (kai sprendimas negali būti toliau skundžiamas), todėl darytina išvada, kad Lietuvoje prioritetas teikiamas „konkrečiai teorijai“.

„Konkreti teorija“ labiau atitinka preliminarą nutarimą procedūros *ratio*, prisideda prie EB teisės vienybės užtikrinimo bei asmens teisių apsaugos. Remiantis Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos⁵⁶ 6 straipsnyje įtvirtinta bendra efektyvios teisių apsaugos garantija, turi būti užtikrinama, jog asmuo turėtų galimybę pasiekti teismą, turintį pareigą kreiptis į ETT dėl preliminarą nutarimą.

Šiame darbe autorė vadovausis „abstrakčia teorija“, todėl kalbėdama apie teismus, turinčius pareigą kreiptis į ETT dėl preliminarą nutarimą, apsiribos tik aukščiausios instancijos teismais.

1.4 Teisė ir pareiga kreiptis dėl preliminarą nutarimą

Teisė kreiptis į ETT dėl preliminarą nutarimą suteikta kiekvienam valstybės narės teismui, nagrinėjamoje byloje susidūrusiam su EB teisės aiškinimo ar jos galiojimo klausimu ir pagrįstai manančiam, jog ETT išaiškinimas yra būtinas ginčo sprendimui. Tuo tarpu paskutinės instancijos nacionalinis teismas šiame kontekste įgyja kreipimosi pareigą.

EB Sutarties 234 straipsnio 1 dalis aiškiai nurodo kokiais atvejais nacionalinis teismas įgaliotas arba įpareigotas prašyti preliminarą nutarimą ir apibrėžia ETT kompetenciją. Remiantis šio straipsnio a punktu, ETT gali aiškinti Steigiamąsias Sutartis, jų papildymus, pakeitimus, priedus bei protokolus.

Vadovaujantis EB Sutarties 234 straipsnio 1 dalies b punktu, ETT gali aiškinti Europos Komisijos, Europos Parlamento, Tarybos bei Europos Centrinio Banko priimtus teisės aktus bei spręsti jų galiojimo klausimą. ETT pažymėjo, jog jis įgaliotas pasisakyti dėl visų EB Sutarties 249 straipsnyje nurodytų teisės aktų, įskaitant rekomendacijas ir nuomones.⁵⁷ Bendrijos sudaryti tarptautiniai susitarimai yra prilyginti institucijų priimtiems aktams ir taip pat gali būti prašymo priimti preliminarų nutarimą objektu. Byloje *Hermès*⁵⁸ Teismas pripažino kompetenciją aiškinti ir Bendrijos sudarytas tarptautines sutartis. Atkreiptinas dėmesys, jog į ETT negali būti kreipiamasi dėl pirminės EB teisės galiojimo.

EB teisė nenumato galimybės nacionaliniam teismui pripažinti EB teisės aktus negaliojančiais. Byloje *Foto-Frost*⁵⁹ Teismas išaiškino, jog „nacionaliniai teismai nėra

⁵⁶ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (Žin., 1995, Nr. 40-987).

⁵⁷ ETT byla 113/75 *Frescassetti/Amministrazione delle Finanze dello Stato* (Rec. 1976, p. 983).

⁵⁸ ETT byla C-53/96 *Hermès/FHT* (Rec. 1998, p. I-3603).

⁵⁹ ETT byla 314/85 *Foto-Frost/Hauptzollamt Lübeck-Ost* (Rec. 1987, p. 4199).

kompetentingi pripažinti Bendrijų teisės aktų negaliojimą“. Literatūroje neretai gvildinamas klausimas dėl nacionalinių teismų (ne paskutinės instancijos) pareigos kreiptis dėl EB teisės aktų galiojimo. EB Sutarties 234 straipsnio 2 dalies formuluotė leidžia daryti prielaidą, jog valstybės narės teismas visuomet turi tik teisę kreiptis dėl preliminaraus nutarimo ir negalėtų būti įpareigotas dėl kreipimosi. Vis tik laikomasi nuomonės, kad jeigu bylos nagrinėjimo metu nacionalinis teismas, patenkantis į Sutarties 234 straipsnio 2 dalies reguliavimo apimtį, suabejoja EB teisės akto galiojimu ar teisėtumu, jis yra įpareigojamas šiuo klausimu kreiptis į ETT.⁶⁰ Tokia pozicija pagrįsta preliminaraus nutarimo siekiu užtikrinti, jog EB teisė visose valstybėse narėse būtų taikoma vienodai, asmens teisių apsauga bei Teisingumo Teismo išimtinė teise spręsti EB teisės aiškinimo ir galiojimo klausimus.

Būtina pažymėti, jog ETT neprieštaruoja laikinųjų apsaugos priemonių taikymui, sustabdant EB teisės aktą įgyvendinančio nacionalinio teisės akto galiojimą, jeigu įgyvendinant šį EB teisės aktą pareiškėjui gali būti padaryta didelė ir neatitaisoma žala.⁶¹ Šiuo atveju, nacionalinis teismas privalo atsižvelgti į EB interesus ir dėl ginčijamo EB teisės akto galiojimo yra įpareigotas kreiptis į Teismą. Byloje *Atlanta*⁶² Teismas nusprendė, kad esant tam tikroms aplinkybėms nacionalinis teismas turi teisę laikinai sustabdyti Bendrijos teisės akto taikymą, tačiau būtina tokio veiksmo sąlyga – neatidėliotinas kreipimasis į Teisingumo Teismą dėl tokio teisės akto galiojimo. Autorės nuomone, Teisingumo Teismas leisdamas imtis laikinųjų priemonių, siekė nustatyti darnią teisinės apsaugos sistemą, kurioje konkrečius vaidmenis atliktų ETT ir nacionaliniai teismai ir kuri padėtų išvengti nacionalinių ir EB teisės sistemų konflikto.

Pagal EB Sutarties 234 straipsnio 1 dalies c punktą, ETT gali aiškinti Tarybos aktu įkurtų įstaigų statusus, kai tuose statutuose tai numatyta. Pavyzdžiui, Komisijos įsteigta Administracinė komisija migruojančių darbuotojų socialinei apsaugai užtikrinti priimto Statuto 14 straipsnyje įtvirtino, kad „jei iškils būtinybė aiškinti šio Statuto nuostatas, Teismas pagal EEB 177 straipsnyje (dab. EB Sutarties 234 straipsnis) numatytą tvarką turės tokią teisę.“⁶³

Atsižvelgiant į EB Sutarties 234 straipsnio pagrindinį tikslą – užtikrinti, jog EB teisė būtų aiškinama ir taikoma vienodai, nacionaliniai teismai gali kreiptis vien tik dėl EB teisės aiškinimo ar galiojimo. Informaciniame pranešime dėl nacionalinių teismų prašymų priimti preliminarų nutarimą

⁶⁰ *Glaesner A.* Die Vorlagepflicht unterinstanzlicher Gerichte im Vorabentscheidungsverfahren//EuR. 1990, Nr. 25. P. 143-151.

⁶¹ ETT byla 143/88 *Zuckerfabrik Süderdithmarschen und Zuckerfabrik Soest/Hauptzollamt Itzehoe und Hauptzollamt Paderborn* (Rec. 1991, p. I-415).

⁶² ETT byla C-465/93 *Atlanta Fruchthandels-gesellschaft e.a. (I)/Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft* (Rec. 1995, p. I-3761).

⁶³ *Valančius V.* Procesas Europos Bendrijų Teisingumo Teisme: preliminarus nutarimas. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 104.

pateikimo nurodoma, jog Teismas turėtų pasisakyti išimtinai EB teisės aiškinimo ar galiojimo klausimu, kadangi nacionalinės teisės aiškinimas ir galiojimas nepriklauso ETT kompetencijai.⁶⁴ Byloje *Deutsche Shell*⁶⁵ ETT pažymėjo, jog jis neturi teisės tikrinti, ar nacionalinės teisės normos neprieštarauja EB teisei. Nacionalinis teismas, gavęs ETT išaiškinimą, pats sprendžia nacionalinės normos ir EB teisės suderinamumo klausimą, o nustatęs, jog nacionalinė norma nesuderinama, vadovaudamasis EB teisės viršenybės principu, privalo jos netaikyti nagrinėjamoje byloje.

ETT jurisprudencijoje vis tik randama pavyzdžių, kuomet ETT netiesiogiai nagrinėjo nacionalinės teisės ir EB teisės suderinamumo klausimą. Byloje *Dzodzi*⁶⁶ ETT pareiškė, jog pagal Sutarties 234 straipsnio formuluotę negalima daryti išvados, jog Sutarties autoriai ketino atimti iš ETT teisę nagrinėti kreipimuisi dėl preliminarus nutarimo, kuomet tam tikrais atvejais nacionalinėje teisėje yra daroma nuoroda į EB teisę norint nustatyti, kokios taisyklės turi būti taikomos sprendžiant klausimus, susijusius su valstybės narės vidaus situacija. Teismas taip pat pabrėžė, jog tinkamas Bendrijos teisinės tvarkos veikimas reikalauja vienodo EB teisės aiškinimo nepriklausomai nuo aplinkybių, kuriomis jis pasiekiamas.

Literatūroje galime susidurti su autorių pozicija, jog ETT įsikišimas į nacionalinių teismų veiklą yra būtinas siekiant užtikrinti aukštesnį vienodo EB teisės aiškinimo ir taikymo lygį.⁶⁷ ETT išties turi nemažai laisvės preliminarus nutarimo procese, todėl retkarčiais yra linkęs peržengti ribą tarp savo vaidmens aiškinti EB teisę bei nacionalinio teismo vaidmens pritaikyti ETT išaiškinimus nagrinėjamoje byloje. Toks Teismo aktyvumas neabejotinai sulaukia nacionalinių teismų kritikos bei skatina pasipriešinimą. Byloje *Arsenal*⁶⁸, nacionalinis teismas pareiškė, jog Teismas viršijo savo kompetenciją aiškindamas faktines bylos aplinkybes, todėl jis nesivadovaus Teismo padarytomis išvadomis.

Autorė, siekdama atskleisti, kaip praktikoje teismai pasidalina teise ir pareiga kreiptis į ETT, pateikia Vokietijos teismų kreipimosi dėl preliminarus nutarimo statistinius duomenis. Vokietija dėl preliminarus nutarimo į ETT kreipiasi dažniausiai: nuo 1952 iki 2005 metų ji kreipėsi net 1465 kartus,⁶⁹ iš jų: Federacinis Aukščiausiasis Teismas (vok. *Bundesgerichtshof*) – 98 kartus, Federacinis darbo teismas (vok. *Bundesarbeitsgericht*) – 16, Federacinis administracinis teismas

⁶⁴ Informacinis pranešimas dėl nacionalinių teismų prašymų priimti preliminarų nutarimą pateikimo// <http://curia.europa.eu/lt/instit/txtdocfr/autrestxts/txt8.pdf>. 5 punktas. Apsilankymo data: 2006-09-10.

⁶⁵ ETT byla C-188/91 *Deutsche Shell/Hauptzollamt Hamburg-Harburg* (Rec. 1993, p. I-363).

⁶⁶ ETT byla 297/88 ir C-197/89 *Dzodzi/Belgian State* (Rec. 1990, p. I-3763).

⁶⁷ *Steiner J., Woods L. and Twigg-Flesner Ch.* Textbook on EC Law. 8th edition. – London New York: Oxford University Law, 2004. P. 540.

⁶⁸ ETT byla C-206/01 *Arsenal Football Club/Reed* (Rec. 2002, p. I-10273).

⁶⁹ Statistics of judicial activity of the Court of Justice 2005//<http://curia.europa.eu/en/instit/presentationfr/rapport/stat/st05cr.pdf>. P. 211. Apsilankymo data: 2006-10-28.

(vok. *Bundesverwaltungsgesicht*) – 67, Federacinis finansų teismas (vok. *Bundesfinanzhof*) – 226, Federacinis socialinių reikalų teismas (vok. *Bundessocialgericht*) – 72, Hessen žemės valstybinis teismas (vok. *Staatsgerichtshof des Landes Hessen*) – 1, kiti teismai – 985. Kaip matome iš pateiktų duomenų, daugiausia kreipimusi ETT pasiekia iš žemesnių Vokietijos teismų. Daugiausia neaiškumų sukelti sritis yra mokesčiai ir finansai. Darytina išvada, jog Vokietijos žemesni teismai yra gana savanoriški ir aktyvūs taikydami EB teisę ir taip prisidedami prie jos vieningo aiškinimo bei taikymo, tuo pačiu ir asmens teisių apsaugos.

Būtina pažymėti, kad Lietuvos teismai vis dažniau susiduria su EB teisės taikymu. Bylos šalys teismuose vis dažniau prašo kreiptis dėl preliminarus nutarimo, o nacionaliniai teismai svarsto tokio kreipimosi galimybes. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiame Teisme nagrinėjamoje byloje „*Samsonas*“⁷⁰, šalis prašė Aukščiausiojo Teismo esant abejonėms kreiptis į ETT dėl „visuomenės suklaidinimo tikimybės“ sąvokos išaiškinimo. Vis tik LAT šioje byloje nusprendė, kad kreiptis į ETT nėra būtina.

Aktyviausiai iš 2004 m. tapusių ES valstybėmis narėmis valstybių į Teisingumo Teismą kreipiasi Vengrija, kuri pateikė jau 5 prašymus dėl preliminarus nutarimo.⁷¹ Pažymėtina ir tai, jog ETT jau sulaukė pirmo kreipimosi iš Lietuvos. 2005 m. gruodžio mėnesį Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas kreipėsi į Teisingumo Teismą, pateikdamas klausimą dėl 1992 m. spalio 19 d. Tarybos direktyvos 92/83/EEB dėl akcizo mokesčio alkoholiui ir alkoholiniams gėrimams struktūrų suderinimo kai kurių nuostatų išaiškinimo. Nagrinėdamas administracinę bylą Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nustatė, jog lietuviškasis 92/83/EEB Direktyvos 27 straipsnio 1 dalies f punkto tekstas neviseškai sutampa su atitinkamomis minėtosios Direktyvos formuluotėmis anglų, vokiečių ir prancūzų kalbomis. Dėl šio nesutapimo taip pat kyla neaiškumų aiškinant Lietuvos Respublikos akcizų įstatymą.⁷²

Toliau autorė aptars dažnai pastaruoju metu literatūroje diskutuojamą ETT atliekamą nacionalinių teismų kreipimosi pagrįstumo kontrolę (*ang.* „docket-control“)⁷³ bei EB teisėje įtvirtintas kreipimosi dėl preliminarus nutarimo išimtis.

⁷⁰ LAT CBS 2004 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-461/2004 *UAB Samsonas/Panerių investicijos*.

⁷¹ Statistics of judicial activity of the Court of Justice 2005//<http://curia.europa.eu/en/instit/presentationfr/rapport/stat/st05cr.pdf>. P. 212. Apsilankymo data: 2006-10-28.

⁷² LVAT 2005 m. gruodžio 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-663-809-06.

⁷³ Žr. *Chalmers D., Hadjiemmanull Ch., Monti G., Tomkins A.* European Union Law. – New York: Cambridge University Press, 2006. P.295 ir *Fredriksen H.H.* Die Zusammenarbeit zwischen dem EuGH und deutschen Zivilgerichten im Lichte des Vorabentscheidungsverfahrens nach Art. 234 EVG//[http://www.europarecht.uni-goettingen.de/Paper/26.pdf#search=%22 vorabentscheidungsverfahren%20%22](http://www.europarecht.uni-goettingen.de/Paper/26.pdf#search=%22%20vorabentscheidungsverfahren%20%22). P. 37. Apsilankymo data: 2006-08-25.

1.4.1 Nacionalinių teismų kreipimosi laisvė ir priimtumas

Teisingumo Teismas savo sprendimuose ne kartą pabrėžė nacionalinio teismo kreipimosi dėl preliminarus nutarimo laisvę. Byloje *Hoffman-La Roche*⁷⁴ ETT išaiškino, jog nacionalinis teismas, manantis, jog preliminarus nutarimas yra būtinas siekiant išspręsti ginčą, yra laisvas bet kuriame bylos nagrinėjimo etape apsispręsti dėl kreipimosi į ETT dėl preliminarus nutarimo.

Didėjantis Teismo darbo krūvis neabejotinai reikalauja tam tikrų „atvirų durų“ politikos pakeitimų ir reformos.⁷⁵ Nepaisant to, jog nacionalinis teismas, patenkantis į Sutarties 234 straipsnio 2 dalies reguliavimo apimtį, yra laisvas apsispręsti dėl kreipimosi į ETT, vis tik Teismas, siekdamas užkirsti kelią nepagrįstiems nacionalinių teismų prašymams dėl preliminarus nutarimo ir tuo pačiu užtikrinti savo veiklos efektyvumą, praktikoje nustatė tam tikras sąlygas, kurioms esant nacionalinio teismo kreipimasis nebus nagrinėjamas. Kitaip tariant, Teismas atlieka nacionalinio teismo kreipimosi pagrįstumo kontrolę (ang. „docket-control“). Teismo nustatytas prašymo priimtumo sąlygas autorė siūlo suskirstyti į keturias grupes.

Preliminarus nutarimo būtinybė. Nacionalinis teismas, prieš kreipdamasis dėl preliminarus nutarimo privalo apsvarstyti, ar EB teisės išaiškinimas yra būtinas, siekiant priimti sprendimą nagrinėjamoje byloje ir nuspręsti, ar pasikliauti savarankišku EB teisės aiškinimu, ar vis tik kreiptis į ETT.⁷⁶ EB teisės išaiškinimo ar galiojimo klausimas ETT gali būti pateiktas tik tuomet, kai tai būtina išspręsti ginčą nacionaliniame teisme. Teismas turi būti budrus ir atsakyti kompetencijos priimti preliminarų nutarimą, kuomet nacionalinį teismą kreiptis į ETT skatina kiti, negu Sutarties 234 straipsnio tikslai, kaip antai siekis patikrinti savo ar kitos valstybės narės nacionalinių teisės aktų suderinamumą su EB teise, taip pat politinės ar konkurencinės paskatos.

ETT dviejose bylose *Foglia/Novello*⁷⁷, motyvuodamas tuo, kad ginčas nacionaliniame teisme yra „dirbtinis“, nereikalaujantis EB teisės išaiškinimo, atsisakė kompetencijos atsakyti į nacionalinio teismo pateiktus klausimus. Byloje *Bacardi-Martini*⁷⁸ Teismas pakartojo *Foglia/Novello* byloje padarytas išvadas bei pabrėžė, kad jis nemato pagrindo vertinti kitos nei besikreipianti valstybės narės teisės aktų suderinamumą su EB teise.

⁷⁴ ETT byla 107/76 *Hoffman-La Roche AG/Centrafarm Vertriebsgesellschaft Pharmazeutischer Erzeugnisse mbH* (Rec. 1977, p. 957).

⁷⁵ Steiner J., Woods L. and Twigg-Flesner Ch. Textbook on EC Law. 8th edition. – London New York: Oxford University Law, 2004. P. 564.

⁷⁶ Tillotson J. European Community Law: text, cases and materials. – London: Cavendish Publ., 1996. P.186.; Steiner J., Woods L. and Twigg-Flesner Ch. Textbook on EC Law. 8th edition. – London New York: Oxford University Law, 2004. P. 188.

⁷⁷ ETT bylos 104/79 ir 244/80 *Foglia/Novello* (Rec. 1980, p.745), (Rec. 1981, p. 3045).

⁷⁸ ETT byla C-318/00 *Bacardi-Martini SAS/Newcastle United Football Company Ltd.* (Rec. 2003, p. I-905).

Pažymėtina, jog ETT atsisako kompetencijos priimti preliminarų nutarimą tais atvejais, jeigu nacionalinis teismas nagrinėjamoje byloje jau priėmė sprendimą, todėl EB teisės aiškinimo ar galiojimo klausimas praranda savo aktualumą.⁷⁹

Faktinių ir teisinių aplinkybių trūkumas. Šiai grupei priskiriami atvejai, kuomet Teismas atsisakė priimti nacionalinio teismo kreipimąsi dėl to, jog nepateikta visuma teisinio ginčo faktinių ir teisinių aplinkybių, kuriomis pagrįstas kreipimasis į Teismą. Byloje *Telemarsicabruzzo*⁸⁰ Teismas atsisakė nagrinėti Italijos teismo prašymą išaiškinti EB konkurencijos teisės nuostatas vadovaudamasis tuo, kad nacionalinis teismas nepateikė pagrindinės faktinės informacijos, įgalinančios Teismą išaiškinti EB teisę šių faktinių aplinkybių kontekste, o tik fragmentiškas pastabas nagrinėjamoje byloje.

Paprastai reikalaujama, jog pateikiant prašymą dėl preliminaraus nutarimo būtų trumpai išdėstytas ginčo dalykas bei nustatytos reikšmingos faktinės aplinkybės arba bent paaiškintos faktinės prielaidos, kuriomis grindžiamas klausimas dėl preliminaraus nutarimo, pateiktos nacionalinės teisės nuostatos, kurios galėtų būti taikomos, taip pat susijusios Bendrijos teisės nuostatos, išdėstytos priežastys, paskatinusios nacionalinį teismą kreiptis į ETT dėl Bendrijos teisės aiškinimo ar galiojimo.⁸¹

Hipotetiniai klausimai. Teismas atsisako pasisakyti dėl nacionalinio teismo pateiktų klausimų, jeigu jie yra vien hipotetinio pobūdžio. Byloje *Meilicke*⁸² Vokietijos teismas pateikė Teisingumo Teismui eilę klausimų, susijusių su Antros įmonių direktyvos išaiškinimu. Tuo tarpu ginčas tarp bylos šalių buvo kilęs dėl Vokietijos įmonių teisės aiškinimo. Teismas šioje byloje pareiškė, kad jis neturi kompetencijos teikti patariamąją nuomonę dėl nacionalinio teismo jam pateiktų hipotetinio pobūdžio klausimų.

Alternatyvus kreipimasis. Didesnį susidomėjimą kelia ši sąlygų, kuriomis Teismas atmeta nacionalinio teismo kreipimąsi, grupė. Į šią grupę patenka atvejai, kuomet naudojamos Sutarties 234 straipsnyje įtvirtinta procedūra, kadangi dėl praleisto termino šalys neteko galimybės tiesiogiai ginčyti EB teisės akto galiojimą pagal EB Sutarties 230 straipsnį. Viena žymiausių bylų šiame kontekste yra *Textilwerke*⁸³, kurioje ETT buvo prašomas pateikti preliminarų nutarimą dėl Europos Komisijos sprendimo, įpareigojančio Vokietiją išieškoti iš gavėjo pažeidžiant EB teisės reikalavimus suteiktą valstybės pagalbą, teisėtumo. ETT atsisakymą priimti preliminarų nutarimą

⁷⁹ ETT byla 159/90 *Society for the Protection of Unborn Children Ireland / Grogan and others* (Rec. 1991, p. I-4682).

⁸⁰ ETT byla 320-322/90 *Telemarsicabruzzo SpA/Circostel* (Rec. 1993, p. I-393).

⁸¹ *Kūris P.* Prejudicinio sprendimo procedūra Europos Bendrijų Teisingumo Teisme//Jurisprudencija. 2006,Nr. 6(84).P.9.

⁸² ETT byla C-83/91 *Meilicke/AVD, ORGA AG* (Rec. 1992, p. I-4871).

⁸³ ETT byla C-188/92 *TWD Textilwerke GmbH/Germany* (Rec. 1994, p. I-833).

motyvavo tuo, jog pareiškėjas buvo informuotas apie galimybę skųsti EK sprendimą vadovaujantis EB Sutarties 230 straipsniu, tačiau per dviejų mėnesių terminą nesiėmė atitinkamų veiksmų. Toks Teismo sprendimas žymiai padidino tiesioginių ieškinių skaičių, kadangi šalys, bijodamos, jog neteks vėlesnės galimybės ginčyti EB teisės akto galiojimo preliminaraus nutarimo pagalba, galbūt pirmą laiką, suskubo ginčyti EB teisės aktus pagal Sutarties 230 straipsnį. Kitoje byloje, *The Queen v Intervention Board for Agriculture*⁸⁴ Teismas sušvelnino savo poziciją ir priėmė preliminarų nutarimą dėl nacionalinio teismo kreipimosi, kadangi nebuvo tikras, ar bylos šalis žinojo apie galimybę tiesiogiai skųsti EB teisės aktą ETT.

Vis tik Teismo praktika nacionalinio teismo kreipimosi priimtino pagrįstumo kontekste nėra vieninga. Vieną vertus Teismas pasisako dėl klausimų, kurie neturi jokios įtakos ginčui nacionaliniame teisme išspręsti⁸⁵, kitą vertus nacionalinis teismas, pateikęs išsamų bylos faktų aprašymą, pakartotinai susiduria su tuo, kad jo kreipimasis lieka nepriimtinas.⁸⁶

Teisingumo Teismo metinėje ataskaitoje pateiktoje statistikoje nurodyta, jog Teismas 2005 metais atsisakė priimti 19 nacionalinių teismų prašymų dėl preliminaraus nutarimo.⁸⁷

Autorės nuomone, Teismo nustatytos kreipimosi priimtino sąlygos gali sukelti tam tikrų sunkumų. Visų pirmą naujų valstybių narių nacionaliniams teismams, nesusidūrusiems su preliminaraus nutarimo procedūra, yra gana sudėtinga tinkamai suformuluoti Teismui pateikiamus klausimus bei glaustai pateikti bylos aplinkybes. Taip pat nacionalinis teismas, susidūręs su tuo, jog jo kreipimasis buvo atmestas, vargu ar kreipsis pakartotinai, labiau tikėtina, kad bandys savarankiškai spręsti EB teisės taikymo klausimą, kas vėlgi kelia grėsmę EB teisės vienybei.

1.4.2 Išimtys iš kreipimosi teisės: EB Sutarties 68 straipsnis ir ES Sutarties 35 straipsnis

EB Sutarties 234 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta teisė visiems nacionaliniams teismams kreiptis dėl preliminaraus nutarimo nėra absoliuti. EB teisėje išskiriamos dvi, Amsterdamo Sutartimi įtrauktos, išimtys, ribojančios kai kurių nacionalinių teismų teisę pateikti prašymą dėl preliminaraus nutarimo.

⁸⁴ ETT byla C-241/95 *The Queen / Intervention Board for Agriculture, ex parte Accrington Beef* (Rec. 1996, p. I-6699).

⁸⁵ ETT byla C-415/93 *Union royale des sociétés de football association and others/Bosman* (Rec. 1995, p. I-4921). Šioje byloje Teismas ne tik pripažino futbolininkų perdavimo taisyklės prieštaraujančiomis EB teisei, bet ir išsprendė užsienio žaidėjų skaičiaus ribojimo suderinamumo klausimą su Sutarties 48 str., kas visikai neturėjo reikšmės ginčui išspręsti.

⁸⁶ ETT bylos C-386/92 ir C-428/93 *Monin Automobiles* (Rec. 1993, p. I-2049) ir (Rec. 1994, p. I-1707). Šioje byloje pirmas kreipimasis buvo atmestas kaip nepateikiantis pakankamai faktinės informacijos; antrame Teismas neižvelgė EB teisės išaiškinimo būtinybės ginčui išspręsti, todėl pakartotinį kreipimąsi taip pat pripažino nepriimtiniu.

⁸⁷ Statistics of judicial activity of the Court of Justice 2005//<http://curia.europa.eu/en/instit/presentationfr/rapport/stat/st05scr.pdf>. Apsilankymo data: 2006-10-04.

Po Amsterdamo Sutartimi padarytų pakeitimų, EB Sutarties 68 straipsnio 1 dalyje* įtvirtinta speciali preliminarus nutarimo procedūra, įpareigojanti dėl IV antraštinės dalies išaiškinimo ar remiantis šia antraštine dalimi institucijų priimtų teisės aktų teisėtumo ar išaiškinimo į ETT kreiptis tik paskutinės instancijos nacionalinius teismus. Ši nuostata į EB Sutartį buvo įtraukta atsižvelgiant į Vokietijos Vyriausybės išreikštą susirūpinimą, jog perkėlus į pirmąjį ramstį vizų, imigracijos, prieglobsčio sritis žymiai padidės Teismo darbo krūvis, pailgės bylų nagrinėjimo terminas, kas sudarys palankią padėtį prieglobsčio prašytojams pailginti patį prieglobsčio suteikimo procesą.

ETT byla *Georgescu*⁸⁸ aiškiai išreiškia skirtumą tarp Sutarties 234 ir 68 straipsnių. Šioje byloje Teismas atsisakė priimti Vokietijos teismo kreipimąsi dėl EB teisės išaiškinimo prieglobsčio srityje, motyvuodamas, jog besikreipiantis teismas nėra paskutinės instancijos teismas.

Literatūroje neretai diskutuojama, ar Sutarties 68 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas apribojimas žemesniems teismams kreiptis į ETT taikomas vien tik dėl EB teisės aiškinimo, ar ir dėl jos galiojimo. Vadovaujantis *Foto-Frost*⁸⁹ byloje Teismo suformuluota nuostata, jog nacionalinis teismas neturi teisės pripažinti EB teisės aktus negaliojančiais, daroma išvada, jog žemesnis valstybės narės teismas, suabejojęs institucijų remiantis Sutarties IV antraštine dalimi priimtų teisės aktų teisėtumu, galėtų ginčyti ETT šio teisės akto galiojimo vadovaudamasis Sutarties 68 straipsniu.⁹⁰

Nacionalinių teismų teisę kreiptis dėl preliminarus nutarimo riboja ir ES sutarties 35 straipsnyje įtvirtinta fakultatyvi (neprivaloma) preliminarus nutarimo procedūra, esanti valstybių narių pastangų, kad policijos ir teismų bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose būtų kuo labiau tarpvyriausybiniis, pasekmė. Pagal šią nuostatą, kreipimąsi dėl preliminarus nutarimo dėl pamatinių ir kitų sprendimų teisėtumo ir išaiškinimo, dėl konvencijų, sudarytų pagal VI ES sutarties antraštinę dalį, išaiškinimo ir jas įgyvendinančių priemonių teisėtumo ir išaiškinimo, ETT gali pateikti tik tų valstybių narių teismai, kurios pripažino ETT jurisdikciją priimti preliminarus nutarimus minėtose srityse. Šiuo metu ETT jurisdikciją priimti preliminarus nutarimus pripažino Austrija, Belgija, Suomija, Vokietija, Graikija, Liuksemburgas, Portugalija, Švedija, Čekija ir Olandija.⁹¹ Ispanija

---

* Dėl ribotos darbo apimties autorė nenagrinės EB Sutarties 68 straipsnio 2 ir 3 dalies.

⁸⁸ ETT byla C-51/03 *Georgescu* (Rec. 2004, p. I-3203).

⁸⁹ ETT byla 314/85 *Foto-Frost/Hauptzollamt Lübeck-Ost* (Rec. 1987, p. 4199).

⁹⁰ *Heimann J.*, Visa, Asyl, Einwanderung und andere Politiken betreffend den freien Personenverkehr – der neue Titel IV EGV unter besonderer Berücksichtigung des Schengen-Protokolls//

http://www.zerp.uni-bremen.de/english/pdf/DP2_1999.pdf. P. 51. Apsilankymo data: 2006-10-11.

⁹¹ *Chalmers D., Hadjiemmanull Ch., Monti G., Tomkins A.* European Union Law. – New York: Cambridge University Press, 2006. P. 275.

pripažino ETT jurisdikciją priimti kreipimąsi dėl preliminaraus nutarimo tik iš paskutinės instancijos nacionalinių teismų.⁹²

Autorės nuomone, fakultatyvinio pobūdžio preliminaraus nutarimo procedūra, anaipol neužtikrina nei valstybės narės, nei ES interesų. Visų pirma klausimas kyla dėl Teismo priimto preliminaraus nutarimo poveikio; ar Teismo išaiškinimas yra privalomas tik besikreipiančiai, jo jurisdikciją pripažinusiai valstybei narei, ar vis tik visoms. Atsižvelgiant į tai, jog valstybė narė atsisakiusi preliminaraus nutarimo procedūros, negali atsisakyti pareigų ES atžvilgiu, darytina išvada, jog turėtų vadovautis ETT išaiškinimais. Taip pat, neprivalomo kreipimosi procedūra kritikuojama dėl to, jog lemia nevienodą nacionalinių teismų padėtį prisidedant prie vienodo ES teisės aiškinimo, taikymo bei šios teisės vystymo.

1.4.3 Išimtis iš kreipimosi pareigos: *acte éclairé* ir *acte clair*

EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalies formuluotė, numatanti paskutinės instancijos teismams pareigą kreiptis į ETT dėl EB teisės išaiškinimo ar galiojimo, sudaro išpūdį esanti absoliuti. Tačiau Teismas gana ankstyvajame Bendrijos vystymosi etape pripažino, jog pareiga kreiptis dėl preliminaraus nutarimo neturi būti suprantama pažodžiui⁹³ ir pateikė išimtis iš minėtos pareigos, šiandien žinomas kaip *acte éclairé* bei *acte clair* taisyklės, kurių paskutinė ypač plačiai diskutuojama EB teisės doktrinoje.

Pareiga kreiptis į Teisingumo Teismą nėra absoliuti ir kyla tuomet, kai EB teisės aiškinimo klausimas turi esminę reikšmę bylos baigčiai, kitaip tariant, yra tiesiogiai susijęs su byla. Byloje *CILFIT*⁹⁴ Teismas pažymėjo, jog „nacionaliniai teismai, nurodyti Sutarties 234 straipsnio 3 dalyje taip pat kaip ir bet kurie kiti teismai yra laisvi apsispręsti, ar EB teisės išaiškinimas yra svarbus priimant sprendimą nagrinėjamoje byloje“. Šioje byloje Teismas nurodė, jog paskutinės instancijos valstybės narės teismas yra atleidžiamas nuo pareigos kreiptis į ETT, jeigu byloje taikytinos EB teisės nuostatos išaiškinimas neturės įtakos priimant sprendimą.⁹⁵

Byloje *Da Costa*⁹⁶ Teismas, nurodymas, jog „nacionaliniai teismai atleidžiamas nuo pareigos kreiptis dėl preliminaraus nutarimo, kai ETT iš esmės identišką klausimą yra išsprendęs panašioje preliminaraus nutarimo byloje“, suformulavo taip vadinamą *acte éclairé* (pranc.

⁹² *Chalmers D., Hadjiemmanull Ch., Monti G., Tomkins A.* European Union Law. – New York: Cambridge University Press, 2006. P. 275.

⁹³ *Arnall A.* The European Union and its Court of Justice. – Oxford: Oxford University Press, 1999. P. 65.

⁹⁴ ETT byla 283/81 *CILFIT/Ministero della Sanità* (Rec. 1982, p. 3415).

⁹⁵ Ten pat. 10 punktas.

⁹⁶ ETT jungtinė byla 28-30/62 *Da Costa Schaake NV/Administratie der Belastigen* (Rec. 1963, p. 61).

„išaiškinto akto“) taisyklę. Nepaisant to, jog minėta išimtis yra griežtai ribota, leidžianti nukrypti nuo kreipimosi pareigos tik tuomet, kai tam tikrą iš esmės identišką EB teisės nuostatą Teismas yra išaiškinęs panašioje byloje, EB teisės doktrinos kūrėjai *Da Costa* byloje suformuluotoje išvadoje įžvelgė EB precedentinės teisės užuomazgas.⁹⁷

Vėlesnėje jurisprudencijoje Teismas dar labiau sušvelnino Sutarties 234 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą kreipimosi pareigą. Byloje *CILFIT*⁹⁸ pažymėdamas, jog nacionalinis teismas yra atleidžiamas nuo kreipimosi pareigos ir tais atvejais, „kai iškeltas klausimas iš esmės identiškas klausimui, dėl kurio jau buvo priimtas preliminarus nutarimas panašioje byloje arba ankstesnėse bylose Teismas, nepriklausomai nuo Teismo proceso prigimties, nagrinėjo tą patį teisės aspektą, net jei nagrinėjami klausimai nėra visiškai identiški“, Teismas išplėtė *acte éclairé* taisyklės apimtį. Neabejotinai tokia Teismo pozicija susilaukė kritikos. Paskutinės instancijos nacionaliniams teismams suteikus teisę patiems spręsti kreipimosi į ETT klausimą iškyla grėsmė, jog valstybių narių teismai aplaidžiai vertindami kreipimosi būtinybę, netinkamai taikys EB teisę. Tačiau pažymėtina, jog nepaisant to, kad EB teisės nuostata jau buvo Teismo išaiškinta, nacionaliniam teismui nėra atimta teisė kreiptis tuo pačiu klausimu.⁹⁹ Teisingumo Teismas paliko tokią galimybę visų pirma dėl to, jog ETT pateiktas EB teisės nuostatos išaiškinimas nacionaliniam teismui gali būti nesuprantamas arba atsižvelgiant į tai, kad EB teisė yra dinamiška, nacionaliniame teisme taikytinos EB teisės nuostatos išaiškinimas gali būti nebeaktualus.

Teismas vis tik buvo liberalus ir suteikė nacionaliniams teismams galimybę nesikreipti dėl preliminarus nutarimo ir tais atvejais, kuomet EB teisės nuostata yra tokia akivaizdi, jog nelieka jokių pagrįstų abejonų dėl jos taikymo.¹⁰⁰ Ši, kone svarbiausia, *CILFIT* byloje suformuluota išimtis kilusi iš Prancūzijos teisėje išvystytos *acte clair* (aiškaus akto) teorijos. Generalinis advokatas Capotorti *acte clair* taisyklę apibūdino trumpai – „jei EB teisės nuostata nėra dviprasmiška, nėra būtinybės kreiptis dėl jos išaiškinimo“. ¹⁰¹ Generalinis advokatas A. Tizzano pažymėjo, jog *CILFIT* sprendimu siekiama nustatyti tinkamą pusiausvyrą tarp poreikio išvengti bereikalingų kreipimųsi ir būtinumo užtikrinti vienodą Bendrijos teisės taikymą.¹⁰²

Teismo liberalus požiūris buvo kritikuojamas dėl to, jog nustatyta *acte clair* išimtis iš kreipimosi pareigos paneigia pagrindinį preliminarus nutarimo tikslą – užtikrinti EB teisės vienodą

⁹⁷ Craig P., *De Burca G.* EU Law: text, cases and materials. 3rd edition. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 440.

⁹⁸ ETT byla 283/81 *CILFIT/Ministero della Sanità* (Rec. 1982, p. 3415). 14 punktas.

⁹⁹ ETT jungtinė byla 28-30/62 *Da Costa Schaake NV/Administratie der Belastigen* (Rec. 1963, p. 61).

¹⁰⁰ ETT byla 283/81 *CILFIT/Ministero della Sanità* (Rec. 1982, p. 3415). 16 punktas.

¹⁰¹ Arnall A. *The European Union and its Court of Justice.* – Oxford: Oxford University Press, 1999. P. 66.

¹⁰² 2002 m. vasario 21 d. generalinio advokato A. Tizzano nuomonė ETT byloje *Lyckeskog C-99/00*. 56 punktas.

aiškinimą bei taikymą.¹⁰³ Kita vertus, Teismas nustatė itin griežtas *acte clair* išimties taikymo sąlygas, kurias nacionalinis teismas turi įvykdyti prieš pasinaudodamas galimybe nesikreipti dėl preliminarus nutarimo. Visų pirma nacionalinis teismas turi įsitikinti, jog EB teisės nuostata yra vienodai akivaizdi tiek kitų valstybių narių teismams, tiek ir Teisingumo Teismui. Vertinant EB teisės nuostatos akivaizdumą būtina atsižvelgti į Bendrijos teisės specifiką, konkrečius sunkumus, kylančius dėl jos išaiškinimo, bei riziką, kad Bendrijoje gali būti priimti nevienodi sprendimai tuo pačiu klausimu. ETT pabrėžė, jog EB teisės nuostatos aiškinimas reiškia jos lyginimą skirtingomis kalbomis, atsižvelgiant į EB teisės terminologijos specifiką, visą EB teisės kontekstą ir nuostatų visumą bei į pasikeitusią jos būklę tą dieną, kai taikoma nagrinėjama nuostata.¹⁰⁴

Būtina pažymėti, jog *CILFIT* doktrina, leidžianti nukrypti nuo pareigos kreiptis dėl preliminarus nutarimo, taikytina tik EB teisės aiškinimo klausimams. EB teisės galiojimo klausimai, vadovaujantis Teismo *Foto-Frost*¹⁰⁵ byloje suformuluotu principu, jog nacionaliniai teismai neturi teisės nagrinėti EB teisės teisėtumo klausimų, yra išimtinė Teisingumo Teismo prerogatyva. Byloje *Gaston Schul*¹⁰⁶ buvo keliamas klausimas, ar paskutinės instancijos nacionalinis teismas privalo kreiptis į ETT dėl Bendrijos teisės akto galiojimo, jeigu Teismas jau yra pripažinęs atitinkamas panašaus teisės akto nuostatas negaliojančiomis. Teismas konstatavo, jog „*CILFIT* sprendime pateiktos išimties dėl EB teisės išaiškinimo klausimų negali būti taikomas klausimams, susijusiems su Bendrijos aktų galiojimu“.

Teismo suformuluota *acte clair* išimtis kritikuojama dėl nacionaliniams teismams nustatytos pernelyg didelės EB teisės nuostatos akivaizdumo tyrimo apimties. Generalinis advokatas Jacobs byloje *Wiener* kritiškai įvertino Teismo suformuluotas *CILFIT* sąlygas, bei remdamasis tuo, jog jos buvo suformuluotos dar tuomet, kai EB teisės aktų apimtis buvo daug mažesnė, ragino Teismą jas sušvelninti.¹⁰⁷ Kiti generaliniai advokatai taipogi kelią klausimą, ar tikslinga taikyti *acte clair* doktriną toliau, kokia ji buvo nustatyta *CILFIT* sprendime.¹⁰⁸

EB teisės doktrinos atstovų pozicija taip pat nėra vieninga. Vieni autoriai laikosi nuomonės, jog *acte clair* išimtis suteikė plačias galimybes nacionaliniams teismams, siekiantiems išvengti

---

¹⁰³ 1982 m. liepos 13 d. generalinio advokato *F. Capotorti* nuomonė ETT byloje 283/81 *CILFIT/Ministero della Sanità* (Rec. 1982, p. 3415).

¹⁰⁴ ETT byla 283/81 *CILFIT/Ministero della Sanità* (Rec. 1982, p. 3415).

¹⁰⁵ ETT byla 314/85 *Foto-Frost/Hauptzollamt Lübeck-Ost* (Rec. 1987, p. 4199).

¹⁰⁶ ETT byla C-461/03 *Gaston Schul Douane-expediteur* (Rec. 2005, p. I-10513).

¹⁰⁷ 1997 m. liepos 10 d. generalinio advokato *F.G. Jacobs*. nuomonė ETT byloje C-338/95 *Wiener/hauptzollamt Emmerich*. (Rec. 1997, p. I-6495).

¹⁰⁸ 2002 m. vasario 21 d. generalinio advokato *A. Tizzano* nuomonė ETT byloje *Lyckeskog* C-99/00. 75 punktas ir 2005 m. birželio 30 d. generalinio advokato *D. Ruiz-Jarabo* nuomonė ETT byloje *Gaston Schul Douane-expediteur* C-461/03. 49-58 punktai.

pareigos kreiptis į ETT¹⁰⁹ ir tuo pačiu atimti iš individų galimybę ginti savo teises ir teisėtus interesus, kiti tuo tarpu laikosi pozicijos, kad ši išimtis sušvelnino potencialų aukščiausių nacionalinių teismų ir Teisingumo Teismo konfliktą.¹¹⁰ Pasak Rasmussen Teismas suteikė nacionaliniams teismams tam tikrą laisvę vertinti EB teisės nuostatas ir tuo pačiu atėmė ją nustatydamas „bauginančias“ *acte clair* sąlygas, kurios sumažina galimybę pasinaudoti šia išimtimi.¹¹¹

Darytina išvada, jog Teisingumo Teismas vis tik nelinkęs paisyti nei EB teisės doktrinoje, nei generalinių advokatų reiškiamas nuomones dėl *CILFIT* byloje suformuluotų kriterijų supaprastinimo, o vis didėjančio darbo krūvio problemą sprendžia kitais būdais, kaip antai vadovaudamasis Teisingumo Teismo darbo reglamento 104 punkto 3 dalimi, taiko supaprastintą bylos nagrinėjimo tvarką, remiasi ankstesnėse bylose priimtais sprendimais bei atlieka preliminarus nutarimo priimtinumą kontrolę.

Autorės nuomone, nacionaliniai teismai, turintys teisę kreiptis į Teisingumo Teismą dėl preliminarus nutarimo neretai vengia ja naudotis motyvuodami, jog priimamas sprendimas yra negalutinis ir gali būti apskūstas apeliacine tvarka aukštesnės instancijos teismui. Toks nacionalinių teismų požiūris nepagrįstai padidina laiko ir finansines sąnaudas, tuo pačiu atimdamas asmens teisę efektyviai ginti pažeistą teisę. Tuo tarpu paskutinės instancijos teismus atgraso griežti *acte clair* kriterijai, kas gali sąlygoti nacionalinio teismo savarankišką EB teisės nuostatos išaiškinimą, tuo pačiu ir grėsmę vienodam EB teisės aiškinimui ir taikymui visose valstybėse narėse bei efektyviai asmens teisių apsaugai.

---

¹⁰⁹ Steiner J., Woods L. and Twigg-Flesner Ch. Textbook on EC Law. 8th edition. – London New York: Oxford University Law, 2004. P. 567.

¹¹⁰ Chalmers D., Hadjiemmanull Ch., Monti G., Tomkins A. European Union Law. – New York: Cambridge University Press, 2006. P. 300-301.

¹¹¹ Rasmussen H. The European Court's Acte Clair Strategy in CILFIT//European Law Review. 1984, Nr. 9. P. 242-259.

II. EB SUTARTIES 234 STRAIPSNIS IR ASMENS TEISIŲ APSAUGA

Preliminaraus nutarimo procedūra neapsiriboja vien siekiu užtikrinti vienodą teisės aiškinimą ir taikymą visose valstybėse narėse, ne mažiau svarbus šio teisės instituto vaidmuo užtikrinant asmens teises,¹¹² kylančias iš Bendrijos teisės. Nereikėtų suabsoliutinti preliminaraus nutarimo instituto asmens teisių apsaugos požiūriu, kadangi jo pagalba asmuo įgyja tik netiesioginę galimybę ginti pažeistą teisę Teisingumo Teisme. Šioje dalyje autorė atskleis preliminaraus nutarimo, kaip teisinės gynybos priemonės sampratą. Taip pat lyginant Bendrijos teisėje ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje (toliau – EŽTK) įtvirtintus efektyvios teisminės gynybos reikalavimus bus pateikta valstybių narių teismų pareigos kreiptis į ETT ir asmens galimybės veiksmingai ginti savo teises Teisingumo Teisme santykio analizė.

2.1 Preliminarus nutarimas kaip teisinė priemonė ginti pažeistą teisę

Tridimo G. ir Tridimo T. manymu, asmenys Bendrijos teisę gali naudoti ir kaip „skydą“, kitaip tariant, apsisaugoti nuo nacionalinių institucijų veiksmų, pažeidžiančių Bendrijos teisę, ir kaip „kardą“, tai reiškia iškelti nacionalinių priemonių, neatitinkančių Bendrijos teisės, galiojimo klausimą.¹¹³ Reikėtų tik pridurti, jog EB teisė saugo asmenį ne tik nuo valstybės narės neteisėtų veiksmų, bet ir nuo pačios Bendrijos institucijų su EB teise nesuderinamos veiklos. Tad Europos Bendrija savo piliečiams ne tik suteikė teises, bet ir numatė jų apsaugos mechanizmą.

Preliminaraus nutarimo vaidmenį asmens teisių apsaugos kontekste siaurai galima apibrėžti taip: tinkamas EB teisės nuostatos išaiškinimas ar jos galiojimo patikrinimas Teisingumo Teisme leidžia tinkamai taikyti EB teisę ir tuo pačiu užtikrinti tinkamą asmens teisių apsaugą. Atsižvelgiant į tai, jog Europos Bendrijos steigimo metu buvo siekiama išimtinai ekonominių tikslų – sukurti bendrąją rinką, todėl įtvirtinant preliminaraus nutarimo procedūrą EB Sutartyje nebuvo siekiama apsaugoti asmens teisių. Ši preliminaraus nutarimo funkcija buvo išplėtotą vystantys žmogaus teisių apsaugos politikai Europos Bendrijoje, kol galiausiai *Nold*¹¹⁴ byloje Teismas pažymėjo, jog pagrindinės žmogaus teisės yra sudėtinė bendrųjų EB teisės principų dalis, kurių laikymąsi užtikrina Teismas. Užtikrindamas šias teises, Teismas semiasi įkvėpimo iš valstybėms narėms bendrų

---

¹¹² Hess B. Rechtsfragen des Vorabentscheidungsverfahrens//Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht. 2002, Nr. 66. P. 472.

¹¹³ Tridimas G., Tridimas T. Nacional courts and the European Court of Justice: a public choice analysis of the preliminary reference procedure//<http://polis.unipmn.it/epcs/papers/tridimas.pdf>. P.4. Apsilankymo data: 2006-09-17.

¹¹⁴ ETT byla 4/73 *Nold/Commission* (1974, p. 491).

konstitucinių tradicijų ir tarptautinių sutarčių dėl žmogaus teisių apsaugos, kurias sudarant dalyvavo valstybės narės ar kurias jos yra pasirašę, būtent EŽTK.

Tiek valstybių narių konstitucijose, tiek EŽTK 6 ir 13 straipsniuose įtvirtinta asmens teisė ginti savo pažeistas teises. Asmens teisių apsaugos sistema neišvengiamai egzistuoja ir Europos Bendrijoje. Byloje *Foto-Frost*¹¹⁵ Teismas pažymėjo, jog: „EEB Sutartyje yra įtvirtinta Europos Bendrijos teisminės gynybos sistema. EEB Sutarties 173 (dab. EB Sutarties 230 str.) ir 184 (dab. EB Sutarties 241 str.) straipsniuose bei 177 (dab. EB Sutarties 234 str.) straipsnyje yra numatyta, su kokiais ieškiniais ir koku pagrindu galima kreiptis į ETT“. Vienoje paskutinių savo bylų, *Jégo-Quéré*,¹¹⁶ Teismas dar kartą patvirtino savo poziciją ir pažymėjo, jog EB Sutarties 230 ir 241 straipsniai iš vienos pusės bei 234 straipsnis iš kitos pusės sukūrė išsamią teisinę gynybos priemonių ir procesų sistemą, leidžiančią patikrinti Bendrijos institucijų aktų teisėtumą.

Kaip matyti iš aukščiau minėtų Teisingumo Teismo sprendimų, galimybė kreiptis į ETT preliminaraus nutarimo dėl EB teisės akto galiojimo, egzistuoja šalia EB Sutarties 230 straipsnio 4 dalies, numatančios fiziniams ir juridiniams asmenims tiesioginę galimybę ginčyti ETT EB teisės aktą ir prašyti jį panaikinti ir 241 straipsnio, pagal kurį nagrinėjamos bylos šalys gali prašyti pripažinti teisės aktą netaikytinu toje konkrečioje byloje. *Jégo-Quéré* byloje Teismas pažymėjo, jog EB teisės sukurtoje sistemoje fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie dėl EB Sutarties 230 straipsnio 4 dalyje įtvirtintų leistinumų sąlygų negali tiesiogiai apskusti norminio pobūdžio teisės aktų, turi teisę priklausomai nuo bylos aplinkybių arba netiesiogiai prašyti pripažinti teisės aktą netaikytinu pagal EB Sutarties 241 straipsnį, arba kreiptis į nacionalinius teismus ginčijant Bendrijos akto įgyvendinimo priemonę ir siekti, jog būtų pateiktas paklausimas ETT prašant preliminaraus nutarimo. Siekiant atskleisti preliminaraus nutarimo kaip teisinės gynybos priemonės savitumą būtina išskirti jos ypatumus lyginant su kitomis EB teisėje egzistuojančiomis, aukščiau minėtomis, teisinės gynybos sistemos priemonėmis*.

Pažymėtina, jog fizinių ir juridinių asmenų teisė tiesiogiai ginčyti EB teisės aktą ir pateikti Teisingumo Teismui ieškinį dėl panaikinimo yra įtvirtinta EB Sutarties 230 straipsnio 4 dalyje. Ši teisė nėra absoliuti, nes asmenys, norėdami tiesiogiai kreiptis į ETT turi atitikti tam tikrus kriterijus, kaip antai ginčijamas aktas turi būti adresuotas asmeniui arba asmenį turi liesti tiesiogiai ir konkrečiai, nors šis aktas ir būtų išleistas reglamento forma arba kitam asmeniui skirtu sprendimo forma. Nekyla jokių neaiškumų, jeigu sprendimas yra tiesiogiai adresuotas asmeniui, tačiau

¹¹⁵ ETT byla 314/85 *Foto-Frost/Hauptzollamt Lübeck-Ost* (Rec. 1987, p. 4199).

¹¹⁶ ETT byla C- 263/02P *Commission/Jégo-Quéré* (Rec. 2004, p. I-3425). 30-31 punktai.

* Dėl ribotos darbo apimties EB Sutarties 241 straipsnis, kaip teisinės gynybos priemonė nebus nagrinėjamas.

sudėtingesnė situaciją, kuomet reikia nustatyti, ar teisės aktas, kuris adresuotas kitam asmeniui arba kuris yra reglamento formos, tiesiogiai ir konkrečiai liečia ieškovą. Teismas sąvoką „tiesiogiai ir konkrečiai“ aiškina labai griežtai. Nustatydamas, ar teisės aktas asmenį liečia konkrečiai Teismas remiasi *Plaumann*¹¹⁷ byloje suformuluota taisykle, pagal kurią teisės aktas ieškovą liečia konkrečiai, kai dėl tam tikrų asmeninių savybių ar ypatingų aplinkybių, išskiriančių ieškovą iš kitų asmenų, ieškovas gali būti identifikuojamas kaip šio sprendimo adresatas. Taigi EB Sutarties 230 straipsnio 4 dalyje numatyta asmenų teisių apsauga neretai yra kritikuojama dėl itin griežtų *Plaumann* taisyklės sąlygų. Craig P., De Burca G. asmens galimybę ginti savo teises remiantis Sutarties 230 straipsnio 4 dalyje apibrėžia kaip „tolstantį mirazą dykumoje, kurio neįmanoma nutverti“¹¹⁸. Taip pat būtina pabrėžti tai, jog Bendrijos institucijų sprendimai paprastai adresuojami valstybėms narėms, nors tikrieji adresatai yra asmenys, kas Teismo nustatytos *Plaumann* taisyklės įgyvendinimą daro sudėtingesnį. Nepaisant kritikos, Teismas kaip alternatyvą Sutarties 230 straipsnio 4 daliai nurodo asmenų teisę kreiptis į nacionalinį teismą su prašymu pateikti Teisingumo Teismui prašymą dėl preliminarus nutarimo (EB Sutarties 230 straipsnio 4 dalies ir 234 straipsnio santykį autorė atskleidė 1.4 skyriuje, nagrinėdama prašymo dėl preliminarus nutarimo priimtimumo kontrolę).

Atsižvelgiant į tai, jog asmens galimybė teikti tiesioginius ieškinius Teisingumo Teismui yra apribota, preliminarus nutarimo procedūra iš dalies laikoma kompensuojančiąja asmens teisių apsaugos priemone. Tačiau reikėtų pripažinti ir tai, jog preliminarus nutarimo procedūra kaip teisinės gynybos priemonė taip pat yra sąlyginė, kadangi ne pats asmuo, o nacionalinis teismas, kurio nepriklausomumas yra nekvestionuojamas, sprendžia dėl kreipimosi į ETT. Todėl, ar preliminarus nutarimo procedūra gali būti pripažinta veiksminga teisinės gynybos priemone, kaip to reikalauja EŽTK 6 ir 13 straipsniai?

2.2 Pareiga kreiptis į ETT kaip teisinė priemonė užtikrinanti efektyvią teisminę gynybą

EB teisės nuostatų tiesioginis veikimas valstybėse narėse reiškia ne ką kita, kaip asmens teisę Bendrijos jam suteiktas teisės tiesiogiai ginti nacionaliniame teisme. Nacionaliniai teismai, taikydami EB teisės nuostatas ir paisydami EB teisės viršenybės principą, privalo ginti asmens iš Bendrijos kilusias teises ir užtikrinti, kad asmuo šiomis teisėmis galėtų iš tikrųjų pasinaudoti. Valstybių narių teismų pareiga ginti asmens teises yra dalis jų bendros, jiems EB Sutarties 10

---

¹¹⁷ ETT byla 25/62 *Plaumann/Commission* (Rec. 1963, p. 199).

¹¹⁸ *Craig P., De Burca G.* EU Law: text, cases and materials. 3rd edition. Oxford: Oxford University Press, 2003.P. 489.

straipsniu nustatytos, pareigos užtikrinti, kad Bendrijos teisė būtų veiksmingai taikoma valstybėje narėje.¹¹⁹

Europos Teisingumo Teismo jurisprudencijoje pabrėžiama, jog nepakanka to, kad asmuo turėtų teisę kreiptis į teismą, būtina Bendrijos suteiktas teises valstybės narės teisme ginti efektyviai. Byloje *Jégo-Quéré*¹²⁰ Teismas pažymėjo, jog ginant iš Europos Bendrijos kylančias asmens teises turi būti užtikrinta teisė į efektyvią teisminę gynybą, kaip to reikalauja valstybėms narėms bendros konstitucinės tradicijos bei EŽTK 6 ir 13 straipsniai. Taip pat Teismas pažymėjo, jog valstybės narės turi numatyti sistemą teisinės gynybos priemonių, leidžiančių užtikrinti teisę į efektyvią teisminę gynybą, ginant Bendrijos asmenims suteiktas teises. Pirmiausia kyla klausimas, kaip turėtų būti suprantama efektyvi teisminė gynyba ir kokiais kriterijais remiantis jos efektyvumas turėtų būti vertinamas? Autorės nuomone, teisminės gynybos efektyvumas gali būti vertinamas a) EB teisėje ir b) EŽTK įtvirtintų reikalavimų požiūriu.

a) Europos Bendrijos teisė

Kalbant apie EB teisėje išvystytą efektyvios teisinės gynybos principą, dėmesį reikėtų skirti ETT jurisprudencijai. Antai *Johnston*¹²¹ byloje Teismas pripažino, jog efektyvios teisminės gynybos principas yra vienas iš bendrųjų EB teisės principų. Ponia Johnston tarnavo Šiaurės Airijos policijos pajėgų rezerve, tačiau pasibaigus sutarties terminui, ji nebuvo pratęsta remiantis tuo, kad policijos rezerve tarnaujančios moterys negali nešioti ginklų. Johnston negalėjo apskusti šio sprendimo, kadangi buvo pateikta pažyma, jog sprendimas nepratęsti sutarties priimtas nacionalinio saugumo bei viešosios tvarkos sumetimais, o tokiais atvejais pagal nacionalinę teisę asmuo negalėjo kreiptis į teismą ir ginčyti administracinio sprendimo teisėtumą. Johnston remdamasi Lygių galimybių direktyvos¹²² 6 straipsniu, kuris numatė asmens teisę kreiptis į teismą dėl minėtos direktyvos aiškinimo, kreipėsi į nacionalinį teismą, kuris savo ruožtu pateikė prašymą ETT dėl preliminaraus nutarimo. Teismas pripažino, jog efektyvios teisminės kontrolės reikalavimas, įtvirtintas Direktyvos 6 straipsnyje, atitinka efektyvios teisminės gynybos principą atspindintį valstybėms narėms bendras konstitucines tradicijas; taip pat šis principas įtvirtintas EŽTK 6 ir 13 straipsnyje. Galime daryti išvadą, jog nepakanka, kad asmuo galėtų kreiptis į teismą, teisminė gynyba turi būti efektyvi ta prasme, kad asmeniui neturi būti trukdoma nacionaliniame teisme ginti iš Bendrijos kilusias teises.

¹¹⁹ *Pabijanskas K.* Preliminarus nutarimas ir žmogaus teisių apsauga//Justitia. 2005, Nr. 4. P. 45.

¹²⁰ ETT byla C- 263/02P *Commission/Jégo-Quéré* (Rec. 2004, p. I-3425).

¹²¹ ETT byla 222/84 *Johnston/Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary* (Rec. 1986, p. 1615).

¹²² TARYBOS DIREKTYVA 76/207/EEB, 1976 m. vasario 9 d. dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo taikymo įsidarbinimo, profesinio mokymo, pareigų paaugštinimo ir darbo sąlygų atžvilgiu.

*Heylens*¹²³ byloje Teismas pabrėžė fundamentalią efektyvios teisminės gynybos principo reikšmę. Ginčas kilo dėl to, jog negalėjo būti skundžiamas nacionalinis administracinis aktas. Teismas pabrėžė, jog galimybės ginčyti bet koki valdžios institucijų sprendimą buvimas yra būtinas siekiant užtikrinti efektyvią asmens teisių gynybą. Byloje *Coote*¹²⁴ Teismas konstatavo, jog efektyvios teisminės gynybos principas nėra pilnai taikomas, jeigu trukdoma naudotis Bendrijos suteikiamomis teisėmis. Šioje byloje *Peterbroeck*¹²⁵ ginčas kilo dėl to, jog pagal Belgijos teisės aktus, mokesčių mokėtojai nebegalėjo pateikti naujų skundų, praėjus šešiasdešimties dienų terminui nuo tada, kai buvo priimtas sprendimas dėl mokesčių deklaracijos, jeigu ginčas vyksta mokesčių institucijose. Praėjus nurodytam terminui, ieškovas Apeliaciniam Teismui pateikė reikalavimus, pagrįstus Bendrijos teise. Atsižvelgiant į tai, jog Apeliacinis teismas tokių reikalavimų pagal minėtus įstatymus negalėjo priimti, kreipėsi į ETT su paklausimu dėl jų sutikimo su Bendrijos teise. Teismas byloje pabrėžė, jog jei nacionalinės teisės normos užkertą kelią nacionaliniame teisme ginti iš Bendrijos kilusias teises, tokios normos turi būti panaikintos.

Paminėtina, jog efektyvios teisinės gynybos principas taipogi įtvirtintas Pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 47 straipsnyje. Šiuo metu Chartija įtraukta į Europos Konstituciją, tačiau kol Europos Konstitucija nėra įsigaliojusi, Chartija nėra privalomojo pobūdžio. Konstitucijos Europai II-107 straipsnis, kuris yra identiškas Chartijos 47 straipsniui, iš esmės yra pagrįstas EŽTK 13 ir 6 straipsniais, todėl Konstitucijos Europai II-107 straipsnis neįtvirtino jokių naujų teisių, kaip tik pripažino tas, kurias Teismas paiso ir taip. Byloje *Jégo-Quéré*¹²⁶ Pirmos Instancijos Teismas bandė remtis Chartijos 47 straipsniu, siekdamas pakeisti nusistovėjusią Teismo praktiką dėl individo ribotos teisės kreiptis į ETT ginčijant bendro pobūdžio Bendrijos teisės aktų (reglamentų), tiesiogiai veikiančių asmenų teisinę padėtį, teisėtumą. Pažymėtina, jog Teisingumo Teismas savo sprendimuose lig šiol nėra rėmęsis Chartijos 47 straipsniu.

Apibendrinus darytina išvada, jog efektyvios teisminės gynybos principą Teismas laiko vienu iš bendrųjų EB teisės principų, kurio ištakos randamos valstybėms narėms bendrose konstitucinėse tradicijose bei EŽTK 6 ir 13 straipsniuose, taip pat Teismas nurodo, jog teisminė gynyba bus efektyvi, jeigu nacionaliniame teisme asmeniui neužkertama teisė ginti iš Bendrijos teisės kilusias teises.

Vertinant EB teisės požiūriu, galime daryti prielaidą, jog preliminarus nutarimo procedūra, kuri iš esmės padeda asmenims ginti iš Bendrijos kilusias teises nacionaliniame teisme, sąlyginai

---

¹²³ ETT byla 222/86 *UNECTEF/Heylens* (Rec.1987, p. 4096).

¹²⁴ ETT byla C-185/97 *Coote/Granada Hospitality* (Rec. 1998, p. I-5199).

¹²⁵ ETT byla C-312/93 *Peterbroeck, Van Compenhout & Cie SCS/Belgian State* (Rec. 1995, p. I-04599).

¹²⁶ PIT byla T-177/01 *Jégo-Quéré/Commission* (Rec. 2002, p. II-2365).

gali būti laikoma viena iš efektyvią teisminę gynybą užtikrinančių priemonių, tačiau tik tais atvejais, jeigu ši procedūra yra taikoma. *Köbler*¹²⁷ byloje Teismas pažymėjo, kad jeigu nacionalinis teismas nesikreiptų į ETT ir priimtų sprendimą pats, daugeliu atvejų tai galėtų lemti asmens teisių pažeidimą. Teismas taip pat pažymėjo, kad EB Sutarties 234 straipsnyje įtvirtintos paskutinės instancijos teismo pareigos kreiptis dėl preliminarus nutarimo paskirtis yra užkirsti kelią galimiems asmens teisių, suteiktų Bendrijos teisės, pažeidimams. Tinkamas šios pareigos suvokimas ir jos vykdymas neretai leidžia asmenims apginti savo teises ir interesus, kurie galėtų likti neapginti remiantis vien nacionaline teise arba netinkamai pritaikius EB teisę. Todėl klausimą reikėtų suformuluoti taip: ar pareiga kreiptis į Teisingumo Teismą dėl EB teisės nuostatos išaiškinimo ar jos galiojimo užtikrina preliminarus nutarimo procedūros taikymą ir tuo pačiu efektyvią teisminę gynybą?

Pažymėtina, jog pareigos kreiptis dėl preliminarus nutarimo, kaip priemonės, užtikrinančios teisminę gynybą, veiksmingumas yra pakankamai reliatyvus. Visų pirma, preliminarus nutarimo kaip teisinės gynybos priemonės trūkumas tas, jog asmuo negali tiesiogiai kreiptis į Teisingumo Teismą, nes tokią teisę ar pareigą suteikiama tik valstybės narės teismui, kuris veikia nepriklausomai ir klauso tik įstatymo. Visų antra, pareiga kreiptis į ETT, kuri, rodos, turėtų būti teisinės gynybos priemonės efektyvumo užtikrinimo rodiklis, nėra absoliuti. Aukščiausios instancijos teismai neretai pasinaudoja jai taikomomis išimtimis, kuomet EB teisės nuostata jau buvo Teisingumo Teismo išaiškinta ankstesniame sprendime (*acte éclairé*) arba EB teisės nuostata yra tokia aiški, kad nereikalauja Teisingumo Teismo išaiškinimo (*acte clair*). Būtina pažymėti ir tai, jog dėl EB teisės akto galiojimo klausimui minėtos išimtys nėra taikomos, todėl valstybės narės teismas suabejojęs EB teisės akto teisėtumu, visada turi pareigą kreiptis į Teisingumo Teismą. Be to, EB teisėje nėra jokie mechanizmo, leisiančio priversti nacionalinius teismus vykdyti jiems EB Sutarties 234 straipsnyje pavestą pareigą¹²⁸ (valstybių narių atsakomybės už teismo pareigos kreiptis į ETT nevykdymo klausimas bus nagrinėjamas ketvirtame šio darbo skyriuje). Todėl nekelia abejonių tai, jog vien nuo valstybių narių teismų požiūrio priklauso tikrasis EB teisės ir preliminarus nutarimo procedūros veiksmingumas.

Neabejotinai, jog neretai preliminarus nutarimo procedūra padėjo asmenims apginti savo teises. Autorė pateikia keletą klasikinių tapusių pavyzdžių iš ETT jurisprudencijos. Byloje

---

¹²⁷ ETT byla C-224/01 *Gebhard Köbler/Republik Österreich* (2003, p. I-10239).

¹²⁸ *Schnorbus Y. Eine Untersuchung zur einheitlichen Anwendung und Auslegung europäischer und autonomen nationalen Rechts und zur entsprechen Zuständigkeit des EuGH im Vorabentscheidungsverfahren//Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht. 2001, Nr. 65. P. 695.*

*Cowan*¹²⁹ Didžiosios Britanijos pilietis, kuris buvo užpultas Paryžiaus metro, išsireikalavo kompensaciją už jam padarytą žalą pagal Prancūzijos atlyginimo nukentėjusiems nuo nusikalstamos veikos sistemą, nepaisant to, Prancūzijos teisės aktai galimybę gauti kompensaciją numatė tik jos piliečiams ar asmenims, turintiems leidimą gyventi Prancūzijoje.

Žinomoje *Defrenne*¹³⁰ byloje lėktuvo stiuardėsė išreikalavo jai priklausantį didesnę atlyginimą. Belgijos Sabena aviakompanijoje už vienodas atliekamas pareigas buvo mokamas skirtingas atlyginimas stiuardėsėms moterims ir įgulos nariams vyrams. Asmenų atkaklumas ginant savo teises leido į ETT patekti tokiems pažeidimams, kuriuos Komisija manė esant nepakankamus pradėti pažeidimų procedūrą. Pavyzdžiui, gerai žinomose *Lütticke*¹³¹ bylose, ieškovas, kai jam nepavyko įtikinti Komisiją pradėti pažeidimų procedūrą, galiausiai pasiekė savo, gaudamas preliminarų nutarimą. Taigi, kartais galimi atvejai, kuomet nacionaliniame teisme vykstantis procesas ir dėl jo gaunamas preliminarus nutarimas gali būti veiksmingesnė asmens teisių apsaugos priemonė nei tiesioginė pažeidimų procedūra. Darytina išvada, jog nacionaliniai teismai vaidina svarbiausią vaidmenį užtikrinant asmenų teisių apsaugą preliminarus nutarimo kontekste.

b) Europos žmogaus teisių konvencija

Kalbant apie EŽTK įtvirtintus teisinių priemonių ir teisminės apsaugos efektyvumo standartus, paminėtini 6 ir 13 straipsniai. EŽTK 6 straipsnis skelbia, jog „nustatant kiekvieno asmens pilietines teises ir pareigas ar jam pareikštą baudžiamąjį kaltinimą, jis turi teisę, kad jo byla būtų nagrinėjama per įmanomai trumpiausią laiką lygybės ir viešumo sąlygomis pagal įstatymą sudaryto nepriklausomo ir nešališko teismo“. Europos Žmogaus Teisių Teismas *Airey*¹³² byloje pažymėjo, jog teisė kreiptis į teismą neturi egzistuoti vien teoriškai, tačiau turi būti reali ir efektyvi. EŽTT paaiškino, jog asmeniui nėra garantuojama teisė kreiptis į teismą, jei nėra jokios teisinės priemonės, kuri būtų asmeniui prieinama, išskyrus mokama teisinė pagalba.

EŽTK 13 straipsnis skelbia, jog „kiekvienas, kurio teisės ir laisvės, pripažintos šioje Konvencijoje, yra pažeistos, turi teisę pasinaudoti veiksminga teisinės gynybos priemone kreipdamasis į valstybės instituciją [...]“. Apibrėžiant EŽTK 13 straipsnyje įtvirtintą teisinės gynybos priemonės veiksmingumo reikalavimą, teigiama, jog teisinės gynybos priemonė bus laikoma veiksminga, jeigu asmuo turi galimybę atkurti pažeistas teises ir gauti tam tikrą

¹²⁹ ETT byla 186/87 *Ian William Cowan/Trésor public* (Rec. 1989, p. 195).

¹³⁰ ETT byla 43-75 *Gabrielle Defrenne/Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena* (Rec. 1976, p. 455).

¹³¹ *Schermers H.G., Waelbroeck D. F. Judicial Protection in the European Union.* – Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2001. P. 646.

¹³² EŽTT 1979 m. spalio 9 d. sprendimas byloje *Arley prieš Airiją*. Prašymo Nr. 6289/73.

kompensaciją už įvykusį pažeidimą.¹³³ Taip pat paminėtina EŽTT byla *Klass*,¹³⁴ kurioje EŽTT konstatavo, jog „EŽTK 13 straipsnyje įtvirtinta teisė pasinaudoti visomis veiksmingomis teisinės gynybos priemonėmis yra nukreipta į tokių priemonių panaudojimą valstybės vidaus institucijose, o tai reiškia, kad asmeniui yra suteikta „efektyvaus skundo vidaus institucijose teisė“ 13 straipsnio atžvilgiu“.

Vertinant EŽTK požiūriu randama tam tikrų prieštaravimų tarp preliminarus nutarimo kaip teisinės gynybos priemonės ir EŽTK 6 bei 13 straipsniuose įtvirtintų teisinės gynybos priemonių efektyvumo reikalavimų. Autorė išskiria du prieštaravimus. Visų pirma ar preliminarus nutarimas, kaip teisinės gynybos priemonė gali būti pripažinta neefektyvi EŽTK 13 straipsnio požiūriu ir pažeidžianti EŽTK 6 straipsnį, kadangi pažeidžiama asmens teisė į bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką? Byloje *Pafitis ir kiti prieš Graikiją*¹³⁵ buvo sprendžiama, ar Graikija pažeidė EŽTK 6 straipsnį, nes teismo procesas nacionaliniame teisme vyko vienuolika metų. Ilgas bylos nagrinėjimas iš dalies buvo sąlygotas kreipimosi į Teisingumo Teismą, kuris nagrinėjimo terminą pailginęs dviem metais ir septyniais mėnesiais. Šioje byloje EŽTT neatsižvelgė į šį laikotarpį, nes kitu atveju paneigtų preliminarus nutarimo procedūrą ir jos tikslus. Galime daryti išvadą, jog toks EŽTK susilaikymas netiesiogiai leido vilkinti bylos nagrinėjimą.

Kitas dalykas – pareigos pagal EB Sutarties 234 straipsnį nevykdymas ir EŽTK 13 straipsnio santykis. Jau minėtoje byloje *Klass*¹³⁶ EŽTT konstatavo, jog 13 straipsnyje įtvirtinta savarankiška nuostata, kurios pažeidimas gali būti nustatytas net ir nesant kitų Konvencijos straipsnių pažeidimų. Vertinant valstybės narės paskutinės instancijos teismo atsisakymą vykdyti EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalyje jam pavestą pareigą EŽTK požiūriu, tokia valstybė narė galėtų būti pripažinta pažeidusi EŽTK 13 straipsnį, kitaip tariant, neužtikrinusi efektyvios teisinės gynybos. EŽTT dar nebuvo nagrinėjamas toks atvejis, tačiau kad tai įmanoma patvirtina EŽTT sprendimas byloje *Matthews prieš Jungtinę Karalystę*.¹³⁷ Ši byla buvo iškelta dėl to, jog Jungtinė Karalystė nesuteikė teisės balsuoti Gibraltare rinkimų į Europos Parlamentą metu. Šis pažeidimas kilo dėl 1976 metais visų valstybių narių pasirašyto susitarimo dėl Europos Parlamento tiesioginių ir visuotinių rinkimų akto, taigi ginčas kilo dėl EB teisės akto, o ne dėl nacionalinio teisės akto. EŽTT konstatavo teisės į rinkimus, įtvirtintos EŽTK Pirmojo papildomo protokolo 3 straipsnyje, pažeidimą. EŽTT pažymėjo,

¹³³ *Stubrytė Ž.* Teisė į teisę ginti pažeistą teisę, arba Europos žmogaus teisių konvencijos 13 straipsnio taikymo praktika//Juristas. 2006, Nr. 10. P. 35.

¹³⁴ Ten pat. P. 32.

¹³⁵ EŽTT 1998 m. vasario 26 d. byloje *Pafitis ir kiti prieš Graikiją*. Prašymo Nr. 20323/92.

¹³⁶ *Stubrytė Ž.* Teisė į teisę ginti pažeistą teisę, arba Europos žmogaus teisių konvencijos 13 straipsnio taikymo praktika//Juristas. 2006, Nr. 10. P. 32.

¹³⁷ EŽTK 1999 m. vasario 18 d. sprendimas byloje *Matthews prieš Jungtinę Karalystę*. Prašymo Nr. 24833/94.

jog Europos Bendrijos teisės aktai Europos Žmogaus Teisių Teisme negali būti nagrinėjami, tačiau tai nereiškia, kad valstybė perduodama savo kompetenciją tarptautinei organizacijai netenka savo įgaliojimų pagal EŽTK. Galime tik spėlioti, ar valstybė narė, pažeidusi EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalį ir neužtikrinusi efektyvios teisminės gynybos nacionaliniame teisme, galėtų būti pripažinta pažeidusi EŽTK 6 ir 13 straipsnius. Tačiau galime pažymėti ir tai, jog EB Sutarties 234 straipsnis nesuteikia teisių asmenims, o tik teismams, todėl atsižvelgiant į tai, jog EŽTK paskirtis ginti asmenų teises, atsakomybė valstybei narei gali ir nekilti. Jei padarysime prielaidą, jog vis tik iš Sutarties 234 straipsnio tam tikros teisės išplaukia ir individui, tuomet iš esmės svarstyta asmens galimybė kreiptis į EŽTT dėl valstybės narės teismas pareigos nevykdymo, o EŽTT atsisakymas svarstyti klausimus susijusius su EB teise taipogi galėtų būti vertinamas kaip nešališko teismo reikalavimo pažeidimas.

Darytina išvada, jog asmens teisių apsauga preliminaraus nutarimo kontekste neatitinka nei paties Teismo nustatytų, nei EŽTK 6 ir 13 straipsniuose įtvirtintų, jos efektyvumui keliamų reikalavimų. Tuo tarpu Schermers, Waelbroeck išreiškė abejones dėl to, ar teisinių priemonių sistema, įtvirtinta EB teisėje apskritai yra suderinama su teise kreiptis į teismą ir efektyvia gynyba įtvirtinta EŽTK 6 ir 13 straipsniuose.¹³⁸

---

¹³⁸ *Schermers H.G., Waelbroeck D. F. Judicial Protection in the European Union.* – Nague, London, New York: Kluwer Law International, 2001. P. 272 ir 451.

III. VALSTYBIŲ NARIŲ KONSTITUCINIŲ TEISMŲ TEISĖ IR PAREIGA KREIPTIS Į EUROPOS TEISINGUMO TEISMĄ

Lietuvos Konstitucinis Teismas 2006 m. nutarime pažymėjo, jog teise ir teisingumu grindžiamos demokratinės valstybės viena svarbiausių priedermių – gerbti, ginti ir saugoti žmogaus teises ir laisves, kuriomis yra grindžiama Tautos priimta Konstitucija.¹³⁹ Pagrįstai galime kelti klausimą dėl konstitucinio teismo, kaip konstitucijoje įtvirtintų vertybių sergėtojo vaidmens užtikrinant iš Bendrijos teisės kilusias asmens teises EB Sutarties 234 straipsnio kontekste. Vieną vertus laikomasi nuomonės, jog konstituciniai teismai dėl jų ribotos kompetencijos bei ypatingo statuso valstybės valdžios organų sistemoje nėra laikomi teismais pagal Sutarties 234 straipsnį, kitą vertus manoma, kad šie teismai, nagrinėdami klausimus susijusius su EB teise nustatę, jog yra būtinas EB teisės nuostatos išaiškinimas ar galiojimo patikrinimas, turi pareigą kreiptis dėl preliminarus nutarimo. Valstybių narių konstitucinių teismų ir EB teisės santykio klausimas yra sudėtinga ir nevienareikšmiška tema, todėl autorė aptars tik pagrindines šio klausimo aktualijas. Šioje dalyje didžiausias dėmesys bus skirtas konstitucinių teismų ir EB teisės santykio bei leistinumo kreiptis į ETT dėl preliminarus nutarimo problemų analizei Lietuvoje ir kitose ES valstybėse narėse.

3.1 Konstituciniai teismai ir Europos Bendrijos teisė

Pagrindinė konstitucinio teismo užduotis – užtikrinti, kad nacionalinė teisė neprieštarautų konstitucijoje įtvirtintoms normoms ir pagrindiniams principams, kitaip tariant, užtikrinti konstitucijos viršenybę. Visuotinai pripažįstama, jog konstitucija – tai aukščiausia šalyje veikianti teisė, kylanti iš tautos susitarimo dėl svarbiausių bendro gyvenimo taisyklių.¹⁴⁰ Problema kyla tuomet, kai kalbama apie Teisingumo Teismo doktrinoje išplėtotą EB teisės viršenybės principą, pagal kurį negali būti taikomos nacionalinės teisės normos prieštaraujančios EB teisei. Ar konstitucinis teismas turėtų užtikrinti, kad nacionalinė teisė neprieštarautų ne tik šalies konstitucijai, bet ir kitai šalyje veikiančiai viršenybei – EB teisei? Kitą vertus, ar konstituciniam teismui suteikiama galimybė svarstyti EB teisės atitikimo šalies konstitucijai klausimą?

¹³⁹ LKT 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2006, Nr.90-3529).

¹⁴⁰ Jarašiūnas E. Lietuvos Respublikos Konstitucija ir Europos integracija.//Konstitucija, nacionalinė teisė ir Europos teisė. – Vilnius: LRKT, 2004. P. 22.

Pateikiant atsakymą į pirmą klausimą, atkreiptinas dėmesys į tai, jog esminė konstitucinės justicijos funkcija yra nuspręsti, ar nacionalinis teisės aktas atitinka konstituciją. Neįsivaizduojama, jog valstybių narių konstitucinių teismų teisėjai, sprenddami nacionalinės teisės teisėtumo klausimą vadovautųsi ne konstitucija, o kita teisės norma. Žvelgiant labai siaurai darytina išvada, kad į konstitucinio teismo kompetenciją neįeina EB teisės aiškinimo ir taikymo klausimai.¹⁴¹ Tačiau būtina pabrėžti ir tai, jog konstituciniai teismai sprenddami nacionalinių teisės aktų konstitucingumo klausimą, nevengia remtis EB teise ir Teisingumo Teismo formuluojamomis esminėmis koncepcijomis bei pagrindiniais principais, tuo pačiu pripažindami EB teisės autoritetą nacionalinėje teisėje. Štai Latvijos Konstitucinis Teismas, Latvijai dar nesant ES nare, aiškindamas nacionalines normas tuo aspektu, kad jos turi atitikti EB teisės aktus, jau rėmėsi ETT suformuluotais principais, kaip antai nediskriminavimo, moterų ir vyrų diskriminacijos dėl skirtingo pensinio amžiaus draudimą.¹⁴² Pavyzdžių galime rasti ir Lietuvos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Antai 1999 m. spalio 6 d. nutarime sprenddamas, ar Konstitucijai neprieštarauja kai kurios telekomunikacijų įstatymo nuostatos, Konstitucinis Teismas rėmėsi Europos Komisijos 1990 m. birželio 28 d. direktyva 90/388/EEB dėl konkurencijos telekomunikacijų paslaugų rinkose. 2002 m. kovo 14 d. nutarime dėl farmacinės veiklos įstatymo nuostatų atitikties Konstitucijai, Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad ES teisė nereglamentuoja vaistinių nuosavybės klausimų ir leidžia valstybėms narėms pačioms spręsti, kaip reguliuoti vaistinių nuosavybės santykius. Tai leidžia daryti prielaidą, kad jeigu ES teisėje būtų įtvirtintas vienoks ar kitoks teisinis šios problemos sprendimas, Konstitucinis Teismas tikriausia būtų jį paisęs.¹⁴³

Tuo tarpu antras klausimas yra kur kas sudėtingesnis. Galime išskirti du konstitucinio teismo ir EB teisės sąlyčio taškus EB teisės teisėtumo kontrolės kontekste, tai – EB pirminės ir EB antrinės teisės konstitucingumo kontrolė.

Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalies 3 punkte nurodyta, jog Konstitucinis Teismas teikia išvadas, ar Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys neprieštarauja Konstitucijai. Valstybės, sudarydamos tarptautines sutartis, veikia neperžengdamos konstitucijoje įtvirtintų įgaliojimų ribų, o sudaromos tarptautinės sutartys privalo atitikti tos šalies konstituciją. Pažymėtina, jog prieš ratifikuojant EB steigimo bei ES sutartis jų atitikimo konstitucijai klausimą yra nagrinėjęs ne vienos šalies konstitucinis teismas. Nustačius prieštaravimą tenka keisti konstituciją arba atsisakyti EB

---

¹⁴¹ *Lepse A.* Nacionalinių teismų ir Europos Bendrijos Teisingumo Teismų sąveika//Konstitucinių teismų vaidmuo ES narystės kontekste. – Vilnius: LRKT, 2004. P. 41.

¹⁴² Ten pat. P. 42.

¹⁴³ *Jarašiūnas E.* Lietuvos Respublikos Konstitucija ir Europos integracija//Konstitucija, nacionalinė teisė ir Europos teisė. – Vilnius: LRKT, 2004. P. 15.

steigimo sutarčių ratifikavimo. Atsižvelgiant į tai, jog EB teisėje pabrėžiama pagarba šalies konstitucinėms tradicijoms, teisinės valstybės principui, būsimos valstybės narės paprastai pasirenka pirmą veikimo būdą, t.y. keičia ar papildo konstituciją. Aukščiau minėta Konstitucijos nuostata – pagrindas tikrinti EB pirminės teisės konstitucingumą, todėl autorės nuomone, EB pirminė teisė gali būti konstitucinės justicijos kontrolės objektu. Pažymėtina, jog ratifikavus EB Steigimo ir ES sutartis, konstitucinis teismas nebetenka galimybės tikrinti jų konstitucingumą.

Tačiau kaip turėtų būti sprendžiamas EB antrinės teisės konstitucingumo kontrolės klausimas. E. Jarašiūno manymu, EB antrinės teisės konstitucingumo kontrolę galima vertinti dvejopai.¹⁴⁴ EB teisėje pabrėžiama, kad tik Teisingumo Teismui turi išimtinę teisę tikrinti EB antrinės teisės aktų teisėtumą, t.y. tikrinti ar antrinė EB teisė atitinka EB pirminę teisę. Šiuo požiūriu nacionalinio konstitucinio teismo kišimasis negalimas, ką patvirtina ir Teisingumo Teismo jurisprudencija. Teismas pabrėžė, jog bet kokia nacionalinės teisės procedūra, kuria tikrinama EB antrinė teisė, laikytina kėsiniimusi į EB teisinės sistemos, turinčios savo kontrolės mechanizmą, autonomiškumą.¹⁴⁵

Kitą vertus EB antrinės teisės kontrolė gali būti vertinama ir iš nacionalinės teisės pozicijų. Nacionalinės teisės požiūriu šalyje veikianti teisė negali prieštarauti konstitucijai, todėl būtų nepateisinamas absoliutus EB antrinės teisės „konstitucinis imunitetas“.¹⁴⁶ Valstybėse narėse taikomi EB teisės aktai negali paneigti konstitucijos, kuria grindžiama nacionalinės teisės sistema, viršenybės. Pagrįstai galima kalbėti apie konstitucinio teismo reakciją, kuomet valstybėje narėje taikomas neteisėtas EB teisės aktas kelia grėsmę nacionalinės teisės sistemos vieningumui. Vis tik atsižvelgiant į tai, jog EB Sutartimi išimtinė teisė spręsti dėl EB teisės aktų galiojimo suteikta Teisingumo Teismui, nė vienos ES valstybės narės konstitucijoje EB teisės aktų nacionalinė kontrolė nėra tiesiogiai numatyta, nes dėl nacionalinių institucijų kišimosi bus menkinamas EB teisės efektyvumas, bus trukdoma ją vienodai taikyti visose valstybėse narėse.

Darytina išvada, jog teoriškai valstybių narių konstituciniai teismai neturi teisės spręsti EB antrinės teisės teisėtumo klausimo, tačiau autorės nuomone, netiesioginės EB teisės akto kontrolės galimybė atsiranda tuomet, kai valstybės narės konstitucinis teismas tikrina nacionalinio akto, įgyvendinančio EB teisės aktą, konstitucingumą. Šiuo atveju kyla dar viena problema: ar konstitucinis teismas susidūręs su EB teisės aiškinimo ar jo galiojimo klausimu turėtų pasinaudoti

¹⁴⁴ Jarašiūnas E. Lietuvos Respublikos Konstitucija ir Europos integracija.//Konstitucija, nacionalinė teisė ir Europos teisė. – Vilnius: LRKT, 2004. P. 27.

¹⁴⁵ ETT byla 11/70 *Internationale Handelsgesellschaft mbH/Einfuhr und Vorratstelle für Getreide und Futtermittel* (Rec. 1970, p. 1125).

¹⁴⁶ Jarašiūnas E. Lietuvos Respublikos Konstitucija ir Europos integracija.//Konstitucija, nacionalinė teisė ir Europos teisė. – Vilnius: LRKT, 2004. P. 27.

EB Sutarties 234 straipsnyje įtvirtinta preliminaraus nutarimo procedūra ar kilusį EB teisės aiškinimo klausimą spręsti savarankiškai?

3.2 Konstitucinių teismų ir Europos Teisingumo Teismo sąveika

3.2.1 Konstituciniai teismai kaip subjektai pagal EB Sutarties 234 straipsnį

EB Sutarties 234 straipsnis suteikia visiems nacionaliniams teismams, sprendžiantiems ginčus susijusius su EB teise, galimybę kreiptis į Teisingumo Teismą dėl EB teisės išaiškinimo ar jos galiojimo. ETT ir konstitucinių teismų santykio problema paprastai kyla dėl pastarųjų ypatingų įgaliojimų ir vietos valstybių narių valstybės valdžios institucijų struktūroje. Siekiant atsakyti į klausimą, ar valstybių narių konstituciniai teismai gali būti laikomi „nacionaliniais teismais“ preliminaraus nutarimo procedūros kontekste, būtina atskleisti jų statuso ir Teisingumo Teismo *Vaassen-Göbbels*¹⁴⁷ byloje nustatytų „nacionalinių teismų“ kriterijų santykį.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 7 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog „negalioja joks įstatymas ar kitas teisės aktas, priešingas Konstitucijai“. Tai nėra vien deklaratyvi nuostata, kadangi Lietuvoje kaip ir kitose Europos šalyse veikia konstitucinės justicijos institucija – Konstitucinis Teismas, įgalintas vertinti Seimo, Respublikos Prezidento ir Vyriausybės teisės aktų konstitucingumą. Šios specifinės Konstitucinio Teismo funkcijos apsprendžia jo ypatingą vietą bendrojoje teismų sistemoje ir valstybės valdžios institucijų architektūroje apskritai.

Konstitucinių teismų vieta valstybės valdžios organų sistemoje skirtingose valstybėse narėse sprendžiama nevienodai. Daugelyje Europos valstybių, kaip, pavyzdžiui, Italijoje, Austrijoje, Ispanijoje, Portugalijoje, Lietuvoje konstitucinis teismas nepriklauso bendrajai teismų sistemai. 1947 m. Italijos Respublikos Konstitucijoje Konstitucinis Teismas (*Corte Costituzionale*) apibrėžiamas kaip viena svarbiausių Konstitucijos apsaugos institucinių formų. Jo statusas reglamentuojamas specialiame Konstitucijos skyriuje „Konstitucinės garantijos“.¹⁴⁸ Austrijos Respublikos Konstitucijoje Konstitucinio Teismo statusas nustatomas Konstitucijos skyriuje „Konstitucijos ir valdymo teisėtumo laikymosi garantijos“.¹⁴⁹

Pažymėtina, jog LR Konstitucijos 111 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad „Lietuvos Respublikos teismai yra Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos apeliacinis teismas, apygardų ir apylinkių teismai“. Tuo tarpu Lietuvos Konstitucinio Teismo įgaliojimai įtvirtinti atskirame

¹⁴⁷ ETT byla 61/65 *Vaassen-Göbbels/Beambtenfonds voor het Mijnbedrijf* (Rec. 1966, p. 377).

¹⁴⁸ *Žilys J.* Konstitucinis teismas valstybės valdžios organų sistemoje//Jurisprudencija. 2000, Nr. 17(9). P. 80. Taip pat *Žr. Конституции государств Европейского Союза.* – Москва: ИНФРАМ – Норма, 1997. P. 446-447.

¹⁴⁹ *Конституции государств Европейского Союза.* – Москва: ИНФРАМ – Норма, 1997. P. 79-87.

skirsnyje, pavadintame „Konstitucinis Teismas“, kas patvirtina, jog Konstitucinis Teismas dėl savo ypatingų įgaliojimų nėra laikomas bendrosios teismų sistemos dalimi. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatyme numatyta, jog Konstitucinis Teismas yra „savarankiškas ir nepriklausomas teismas, kuris teisminę valdžią įgyvendina Konstitucijos ir šio įstatymo nustatyta tvarka“¹⁵⁰.

Kitos pozicijos laikomasi Vokietijos Federacinėje Respublikoje. Vokietijos Federacinis Konstitucinis Teismas (*Bundesverfassungsgericht*) yra sudėtinė bendrosios teismų sistemos dalis. 1949 m. Vokietijos Pagrindiniame Įstatyme (*Grundgesetz*) nurodyta, jog teisminė valdžia pavedama: Federaliniam Konstituciniam Teismui, federaliniams teismams, žemių teismams.¹⁵¹ Vokietijos konstitucinėje doktrinoje pripažįstama, kad Vokietijos Konstitucinis Teismas yra teismas, kuris priima privalomąją galią turinčius sprendimus dėl teisės normų galiojimo ir kuris yra sudėtinė teisminės valdžios dalis.¹⁵²

Darytina išvada, jog konstituciniai teismai dėl jiems būdingų požymių, kaip antai jų įgaliojimų reglamentavimo aukščiausios teisinės galios akte – Konstitucijoje, veiklos savarankiškumo ir nepriklausomumo, teisminės valdžios vykdymo remiantis Konstitucija ir įstatymais, galėtų būti pripažinti atitinką Teisingumo Teismo jurisprudencijoje nustatytus „nacionaliniam teismui“ EB teisėje taikomus reikalavimus.

Atkreipiant dėmesį į konstitucinių teismų požymius, kurie juos leidžia priskirti prie nacionalinių teismų pagal EB teisę, negalima ignoruoti esminių dalykų, kurie atskleidžia skirtingą konstitucinių teismų ir bendrosios (specialiosios) kompetencijos teismų prigimtį. Bendrosios (specialiosios) kompetencijos teisme nagrinėjamos bylos esmė yra ginčas dėl individualios teisės pažeidimo taikant teisės normą, tuo tarpu konstituciniame teisme nagrinėjamas konfliktas dėl teisės normos konstitucingumo. Vis tik manoma, jog nepaisant vykdomų netradicinių teisingumo funkcijų, konstituciniai teismai gali būti laikomi EB teisės subjektais pagal EB Sutarties 234 straipsnį. Tačiau būtina dar kartą pažymėti, jog išimtinai Teisingumo Teismas kiekvienu konkrečiu atveju sprendžia, ar besikreipianti institucija patenka į Sutarties 234 straipsnio reguliavimo apimtį.

Pavyzdžiui, 1998 m. nagrinėtoje byloje Teismas pripažino Belgijos arbitražo keipimąsi priimtinu, pažymėdamas, kad nors ir nematyti iš šios institucijos pavadinimo, tai yra konstitucinis teismas.¹⁵³ Byloje *Badeck* Teismas nenagrinėdamas besikreipiančio Vokietijos Federacinės

¹⁵⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo (Žin., 1993, Nr. 6-120) 1 straipsnis.

¹⁵¹ Užsienio šalių konstitucijos. – Vilnius: MRU Leidybos centras, 2004. P. 77.

¹⁵² *Žilys J.* Konstitucinis teismas valstybės valdžios organų sistemoje//Jurisprudencija. 2000, Nr. 17(9). P. 81.

¹⁵³ ETT byla C-93/97 *Fédération belge des chambres syndicales de médecins/Gouvernement flamand e.a.* (Rec. 1998, p. I-4837).

Respublikos Hessen žemės (*Land des Hessen Staatsgerichtshof*) Konstitucinio Teismo statuso bei aplinkybių, kuriomis priimtas sprendimas kreiptis į ETT, pateiktą kreipimąsi pripažino priimtinu.¹⁵⁴ Taigi galime daryti išvadą, jog Teisingumo Teismas nemato jokių kliūčių valstybių narių konstituciniams teismams kreiptis į ETT dėl EB teisės išaiškinimo ar galiojimo.

Apibendrinant darytina išvada, jog teoriškai valstybių narių konstituciniai teismai gali būti laikomi nacionaliniais teismais EB Sutarties 234 straipsnio prasme, tačiau atsižvelgiant į tai, jog valstybių narių konstitucinių teismų pozicija apibrėžiant santykį su Teisingumo Teismu ir Bendrijos teise apskritai skiriasi, todėl pats konstitucinis teismas sprendžia, ar jis yra nacionalinis teismas, minimas Sutarties 234 straipsnyje.

3.2.2 Konstitucinių teismų teisė ar pareiga kreiptis dėl preliminararaus nutarimo?

Pareiga kreiptis į Teisingumo Teismą dėl preliminararaus nutarimo kyla valstybės narės teismui, kurio sprendimas pagal nacionalinę teisę negali būti skundžiamas. LR Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad „Konstitucinio Teismo sprendimai klausimais, kuriuos Konstitucija priskiria jo kompetencijai, yra galutiniai ir neskundžiami“. Todėl nekyla abejonių, jog konstituciniai teismai atitinka kriterijus, taikomus nacionaliniams teismams pagal Sutarties 234 straipsnio 3 dalį. Tačiau teisės doktrinoje plačiai diskutuojama, ar konstitucinis teismas, turintis specialią kompetenciją yra tik įgalintas, ar vis tik ir įpareigotas kreiptis dėl preliminararaus nutarimo?

Būtina pažymėti, jog kai kuriose valstybėse narėse, kaip antai Airijoje, Švedijoje, Danijoje, Graikijoje, Didžiojoje Britanijoje, Suomijoje konstitucinės justicijos funkcijas vykdo aukščiausieji teismai, todėl nekyla klausimas dėl jų pareigos kreiptis į ETT dėl EB teisės išaiškinimo ar galiojimo. Tuo tarpu kitų valstybių narių konstituciniai teismai nevienareikšmiškai vertina įpareigojimą, numatytą Sutarties 234 straipsnio 3 dalyje. 2002 m. gegužės 14-16 d. Briuselyje vykusios Europos konstitucinių teismų XII konferencijos ataskaitos¹⁵⁵ analizė leidžia daryti išvadą, kad egzistuoja dvi konstitucinių teismų ir ETT santykio suvokimo tendencijos, grindžiamos EB ir nacionalinės teisės santykiu.

Vokietijos, Italijos ir Ispanijos konstitucinių teismų poziciją atspindinti koncepcija pabrėžia, jog EB teisė ir nacionalinė teisė – dvi skirtingos ir savarankiškos teisės sistemos. Konstitucinis teisingumas vykdomas siekiant užtikrinti konstitucijos viršenybę ir autoritetą nacionalinėje teisėje.

¹⁵⁴ ETT bylą C-158/97 *Badeck e.a.* (Rec. 2000, p. I-1875, 1916).

¹⁵⁵ Conference of European Constitutional Courts XII Congress. General report//<http://www.confcoconsteu.org/reports/General%20report-EN.pdf>. P. 53-56. Apsilankymo data: 2006-09-14.

Konstituciniam teismui pavesta spręsti, ar įstatymai ir kiti teisės aktai neprieštarauja konstitucijai, tuo tarpu Teisingumo Teismo jurisdikcijai priklauso EB Sutarčių ir antrinės EB teisės aiškinimas bei galiojimo tikrinimas. Taigi konstituciniai teismai nėra teismai Sutarties 234 straipsnio prasme. Šiai dualistinei koncepcijai būdingas aiškus nacionalinės ir Bendrijos teisės atskirimas.

Tuo tarpu Austrija, Belgija ir Portugalija neatmeta konstitucinio teismo galimybės kreiptis į Teisingumo Teismą dėl EB teisės akto išaiškinimo, kuomet sprendžiamas nacionalinio teisės akto, kuriuo šis EB teisės aktas perkeltas į nacionalinę teisę, teisėtumo klausimas. Taigi ši koncepcija grindžiama visapusišku valstybių narių teismų ir ETT bendradarbiavimu, siekiant pagrindinio Sutarties 234 straipsnio tikslo – užtikrinti, jog aiškinant ir taikant EB teisę būtų laikomasi vieningos praktikos. Toks požiūris atspindi europietiško monizmo teoriją, pagal kurią Teisingumo Teismas turi įgaliojimus tikrinti ir pripažinti negaliojančiais EB teisės aktus, o valstybės narės, norėdamos pateisinti Bendrijos teisės nesilaikymą savo teritorijoje, negali remtis savo konstitucinėmis nuostatomis.¹⁵⁶ Atkreiptinas dėmesys, jog iki 2005 m. pabaigos Austrijos Konstitucinis Teismas ir Belgijos arbitražo teismas dėl EB antrinės teisės aktų aiškinimo į Teisingumo Teismą kreipėsi po keturis kartus.¹⁵⁷

Toliau autorė pateikia keleto valstybių narių konstitucinių teismų pozicijų dėl kreipimosi į Teisingumo Teismą lyginamąją analizę. Šio tyrimo subjektais autorė pasirinko a) „senbuvį“ valstybių narių Vokietijos ir Italijos konstitucinius teismus, kurių požiūris teisės doktrinoje yra kritikuojamas dėl to, jog šie teismai EB teisės viršenybei nustato tam tikrus konstitucinius apribojimus, susijusius su pagrindinių teisių apsauga bei Bendrijos kompetencijos apimtimi, tuo pačiu palikdami sau teisę spręsti EB teisės aiškinimo ir galiojimo klausimus, ir b) 2004 metų ES plėtros proceso metu valstybėmis narėmis tapusių valstybių, antai Čekijos ir Lietuvos, konstitucinius teismus, kurių pozicija dėl kreipimosi į Teisingumo Teismą yra daug liberalesnė.

a) Vokietijos Federacinė Respublika

Vokietijos Federacinis Konstitucinis Teismas (*Bundesverfassungsgericht*) santykį su Teisingumo Teismu bandė apibrėžti vienoje žymiausių savo bylų, antai 1986 m. *Solange II*, 1989 m. *Maastricht* ir 2001 m. vadinamoje *Banau*.¹⁵⁸ Byloje *Solange II* Vokietijos Konstitucinis Teismas, atskleisdamas nacionalinės ir EB teisės santykį per žmogaus teisių apsaugos prizmę, pažymėjo, jog Konstitucinis Teismas nagrinės EB antrinės teisės atitikimą konstitucijai tik tada, kai Teisingumo

¹⁵⁶ Lapinskas K. Europos tarptautinių teismų ir nacionalinių konstitucinių teismų jurisdikcijos ir jurisprudencijos sąlyčio problemos//Konstitucija, nacionalinė teisė ir Europos teisė. – Vilnius: LRKT, 2004. P.94.

¹⁵⁷ Statistics of judicial activity of the Court of Justice 2005//<http://curia.europa.eu/en/instit/presentationfr/rapport/stat/st05cr.pdf>. P. 211-212. Apsilankymo data: 2006-11-11.

¹⁵⁸ *Boom S.J.* The European Union after the Maastricht decision: is Germany the “Virginia of Europe”//Jean Monnet Working Paper 5/95, <http://www.jeanmonnetprogram.org/papers/95/9505ind.html>. Apsilankymo data: 2006-11-14.

Teismo nebeužtikrins tokio pagrindinių teisių ir laisvių apsaugos lygio, kokio reikalauja Vokietijos Pagrindinis Įstatymas.

Maastricht sprendime santyki su Teisingumo Teismu Vokietijos Konstitucinis Teismas apibrėžė kaip kooperacijos, tačiau tuo pačiu pripažino savo kompetenciją vertinti EB antrinės teisės aktų teisėtumą ir tuomet, kai toks teisės aktas yra priimtas peržengus EB Sutartyje numatytus įgaliojimus. Konstitucinis Teismas išdėstė kritišką požiūrį į Teisingumo Teismo jurisprudenciją, kuria siekiama sudaryti palankias sąlygas plėsti Bendrijų kompetenciją, ir padarė išvadą, kad platus normų, nustatančių EB institucijų kompetenciją, interpretavimas nesukels privalomų pasekmių Vokietijai.¹⁵⁹ Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad vadovaujantis Vokietijos Pagrindinio Įstatymo 23 straipsniu EB teisės aktas priimtas *ultra vires* sąlygomis, Vokietijoje nebus taikomas. Toks Vokietijos Konstitucinio Teismo sprendimas sąlygoja kliūtis ES integracijos procesui.

Šių principų Vokietijos Konstitucinis Teismas laikėsi ir vėlesnėje jurisprudencijoje. *Banau* byloje, kurioje sprendimas buvo priimtas pagal Administracinio teismo prašymą ištirti ES reglamento atitikimą Vokietijos Pagrindiniam Įstatymui, *Bundesverfassungsgericht* nagrinėjo, ar ETT užtikrina minimalią būtinąją pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių apsaugą, ir konstatavo, jog nėra pagrindo pripažinti, kad ETT nebeužtikrina pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių apsaugos.¹⁶⁰

Bundesverfassungsgericht neatmeta galimybės kreiptis dėl preliminarus nutarimo, tačiau Europos konstitucinių teismų XII konferencijos metu pažymėjo, jog jo ir ETT kompetencija skiriasi, vadinasi, jam nėra reikalo prašyti preliminarus nutarimo.¹⁶¹ Darytina išvada, jog Vokietijos Konstitucinis Teismas iš esmės pripažįsta EB teisės viršenybę prieš nacionalinę teisę, tačiau tuo pat metu atlieka konstitucinės teisės saugotojo vaidmenį, palikdamas sau teisę tam tikrais atvejais spręsti EB teisės teisėtumo klausimus.

Italijos Respublika

Italijos Konstitucinis Teismas (*Corte Costituzionale*) laikosi nuomonės, kad jis nėra vienas iš teismų, minimų EB Sutarties 234 straipsnyje, todėl jam nekyla pareiga kreiptis į Teisingumo Teismą kaip paskutinės instancijos teismui. Italijos Konstitucinis Teismas *Granital* byloje pripažino, kad EB teisės aktai, kuriais įgyvendinama EB steigimo sutartis gali būti pripažinti prieštaraujančiais Italijos

¹⁵⁹ *Boom S.J.* The European Union after the Maastricht decision: is Germany the “Virginia of Europe”//Jean Monnet Working Paper 5/95, <http://www.jeanmonnetprogram.org/papers/95/9505ind.html>. P. 6. Apsilankymo data: 2006-11-14.

¹⁶⁰ *Normantas A.* Europos Teisingumo Teismo ir konstitucinių teismų kompetencijos santykis//Konstitucinių teismų vaidmuo ES narystės kontekste. – Vilnius: LRKT, 2004. P. 52.

¹⁶¹ Conference of European Constitutional Courts XII Congress. General report//<http://www.confcoconsteu.org/reports/General%20report-EN.pdf>. P. 55. Apsilankymo data: 2006-09-14.

Konstitucijai, jeigu pažeidžia konstitucinius principus ir saugomas individų teises.¹⁶² Konstituciniam Teismui nustačius, jog EB teisės aktas prieštarauja Italijos Konstitucijai, toks EB teisės aktas Italijoje negali būti taikomas. Italijos teisininkai teigia, jog įpareigojimas konstituciniam teismui kreiptis į ETT nepagrįstai pailgintų teismo proceso trukmę, nes reikėtų kreiptis ne tik į konstitucinį teismą, bet ir į Teisingumo Teismą.¹⁶³ Neabejotinai, tokia Italijos *Corte Costituzionale* pozicija paneigia Teisingumo Teismo, kaip „vienintelio“ Bendrijos teisės nuostatų aiškintojo vaidmenį, kelia pavojų vienodam EB teisės taikymui visose valstybėse narėse.

Buvęs Europos Teisingumo Teismo pirmininkas C.G. Rodriguez Iglesias ypač kritikavo Vokietijos ir Italijos konstitucinių teismų požiūrį, pabrėždamas, jog jis aiškiai prieštarauja Teisingumo Teismo praktikai; Teisingumo Teismas nepalieka jokių abejonų, kad jis yra vienintelė kompetentinga institucija, galinti spręsti Bendrijos teisės aktų galiojimo ir Europos kompetencijos apimties problemas.¹⁶⁴ Teisingumo Teismo pirmininkas pažymėjo, jog konstituciniai teismai dėl savo specifinių funkcijų nėra atleidžiami nuo įsipareigojimų, nustatytų EB Sutarties 234 straipsnyje.¹⁶⁵ Europos Teisingumo Teismo pirmininko V. Skourio nuomone, konstituciniai teismai patenka į paskutinės instancijos teismų sąrašą, kuriems pagal EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalį nustatyta pareiga kreiptis į ETT dėl preliminarus nutarimo.¹⁶⁶

b) Čekijos Respublika

Čekijos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjas, Jiri Mucha, pripažįsta, jog Čekijos Konstitucinis Teismas be jokio abejonės yra teismas, minimas EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalyje.¹⁶⁷ Atsižvelgiant į decentralizuotą EB teisės taikymo pobūdį, Konstitucinis Teismas, kaip ir bet kuris kitas nacionalinis teismas, sprendžiantis su EB teise susijusius klausimus, laikomas Bendrijos teismu, todėl nepaisant ypatingų funkcijų, jam negali būti atimta galimybė naudotis EB Sutartyje įtvirtinta preliminarus nutarimo procedūra. Teisėjas J. Mucha pabrėžia, jog Čekijos

---

¹⁶² Trocker N. Das Vorabentscheidungsverfahren aus italienischer Sicht: Erfahrungen, Probleme, Entwicklungstendenzen // *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*. 2002, Nr. 66. P. 425-426.

¹⁶³ Lapinskas K. Europos tarptautinių teismų ir nacionalinių konstitucinių teismų jurisdikcijos ir jurisprudencijos sąlyčio problemos // *Konstitucija, nacionalinė teisė ir Europos teisė*. – Vilnius: LRKT, 2004. P. 96.

¹⁶⁴ Iglesias Rodriguez C.G. Nacionaliniai konstituciniai teismai ir Europos Bendrijos teisė // *Konstitucinis teisingumas ir teisės viešpatavimas*. – Vilnius: LRKT, 2004. P. 57.

¹⁶⁵ Ten pat. P. 60.

¹⁶⁶ Skouris V. The Position of the European Court of Justice in the EU Legal Order and its Relationship with National Constitutional Courts // International conference „The position of Constitutional courts following integration into the European Union“. Bled, Slovenia, 30 September – 2 October 2004, http://www.us-rs.si/en/index.php?sv_path=3583,3367,3368,3384&PHPSESSID=4b6b210bebeb1e24d546a21d3671dec9. Apsilankymo data: 2006-10-30.

¹⁶⁷ Mucha J. Constitutional Basis of the Application of the Community Law in the Czech Republic's Legal Order // International conference „The position of Constitutional courts following integration into the European Union“. Bled, Slovenia, 30 September – 2 October 2004, http://www.us-rs.si/en/index.php?sv_path=3583,3367,3368,3380&PHPSESSID=4b6b210bebeb1e24d546a21d3671dec9. Apsilankymo data: 2006-10-28.

Konstitucinio Teismo kreipimasis į ETT galimas išimtiniais atvejais, paprastai nagrinėjant fizinių asmenų pateiktus konstitucinius skundus, kai būtina užtikrinti iš Bendrijos kilusias teises.¹⁶⁸ Manoma, jog preliminarus nutarimo procedūra suteikia Konstituciniam Teismui galimybę pateikti ETT savo nuomonę, kaip tam tikra EB teisės nuostata turėtų būti aiškinama, kokią įtaką šis išaiškinimas turės sprendžiamuose bylose. Vis tik Čekijos Konstitucinio Teismo vaidmuo taikant EB teisę apibrėžiamas esąs griežtai pagalbinis, todėl Konstitucinio Teismo praktika turi atitikti ETT jurisprudencijoje pateiktus EB teisės išaiškinius.

Lietuvos Respublika

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Teisingumo Teismo santykio problemą 2004 m. Bledė vykusioje tarptautinėje konferencijoje palietė Konstitucinio Teismo pirmininkas Egidijus Kūris.¹⁶⁹ Nepaisant to, jog Konstitucinis Teismas atitinka visus požymius, nustatytus nacionaliniam teismui pagal EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalį, vis tik E. Kūrio nuomone, negalima vienareikšmiškai sakyti, kad Lietuvos Konstitucinis Teismas turi pareigą kreiptis dėl preliminarus nutarimo. Manoma, jog Konstitucinis Teismas, susidūręs su EB teisės normos taikymu, bus priverstas ieškoti pusiausvyros tarp EB teisės ir Konstitucijos viršenybės principo, ir ši užduotis nebus lengva turint omenyje, jog Konstitucinio Teismo pagrindinis uždavinys – užtikrinti konstitucinį teisėtumą ir Konstitucijos viršenybę nacionalinių teisės aktų atžvilgiu. Konstitucinio Teismo pirmininkas yra pakankamai atsargus apibrėždamas LRKT ir EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalies santykį, vis tik autorės nuomone, LRKT susidūręs su esminiu EB teisės aiškinimo bei taikymo klausimu, užims liberalią poziciją ir vykdys iš EB teisės kylančią pareigą kreiptis į ETT.

Apibendrinus darytina išvada, jog kai kurių valstybių narių konstituciniai teismai yra pakankamai liberalūs ir nevengia „konsultuotis“ su Teisingumo Teismu, tuo tarpu kiti atkakliai gina savo jurisdikciją ir diskreciją. Pastarieji konstituciniai teismai, bandydami EB teisę įspausti į konstitucinės teisės rėmus bei rūpindamiesi pagrindinių teisių apsauga, manydami, kad Teisingumo Teismas tuo nepakankamai rūpinasi, kelią grėsmę vieningam EB teisės aiškinimui ir taikymui visose valstybėse narėse.

---

¹⁶⁸ Mucha J. Constitutional Basis of the Application of the Community Law in the Czech Republic's Legal Order//International conference „The position of Constitutional courts following integration into the European Union“. Bled, Slovenia, 30 September – 2 October 2004, http://www.us-rs.si/en/index.php?sv_path=3583,3367,3368,3380&PHPSESSID=4b6b210bebeb1e24d546a21d3671dec9. Apsilankymo data: 2006-10-28.

¹⁶⁹ Kūris E. Role of The Constitutional Courts following their entry in the European Union//International conference „The position of Constitutional courts following integration into the European Union“. Bled, Slovenia, 30 September – 2 October 2004, http://www.us-rs.si/en/index.php?sv_path=3583,3367,3368,3372&PHPSESSID=4b6b210bebeb1e24d546a21d3671dec9. Apsilankymo data: 2006-11-09.

IV. PAREIGOS PAGAL EB SUTARTIES 234 STRAIPSNĮ NEVYKDYMO PASEKMĖS PAGAL BENDRIJOS TEISĘ

Bendrijos teisėje nėra numatyta galimybė asmenims ginti Bendrijos jam suteiktas teises apskundžiant Teisingumo Teismui nacionalinio teismo sprendimą, priimtą pažeidus EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalyje numatytą įpareigojimą. Vis dėlto tai nereiškia, jog nėra jokio teisinio pagrindo valstybei narei taikyti atsakomybę už nacionalinio teismo priimtą, su EB teise nesuderinamą, sprendimą. Kai kurių valstybės narių, kaip antai Ispanijos, Italijos, Austrijos ir Vokietijos nacionaliniuose įstatymuose numatytos tam tikros, gana ribotos,¹⁷⁰ priemonės, taikomos tais atvejais, kai nacionalinis teismas nevykdo pareigos kreiptis į ETT. Pavyzdžiui, Vokietijos Pagrindinis Įstatymas suteikia asmenims teisę pateikti Vokietijos Federaciniam Konstituciniam Teismui konstitucinį skundą dėl nacionalinio teismo pareigos pagal EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalį nevykdymo, tačiau ši galimybė atsiranda tik tais atvejais, kai konstatuojamas savavališkas ir tyčinis pareigos kreiptis į ETT pažeidimas.¹⁷¹ Šio darbo 2.2 skyriuje buvo analizuojamas pareigos kreiptis į ETT nevykdymo bei EŽTK 6 ir 13 straipsnių santykis, tuo pačiu ir galima valstybių narių atsakomybė už EŽTK pažeidimą. Šioje darbo dalyje autorė aptars dvi Bendrijos teisėje įtvirtintas atsakomybės taikymo galimybes valstybei narei už teismo EB Sutarties 234 straipsnyje įtvirtintos pareigos pažeidimą, antai – Europos Komisijos iniciuojamą EB Sutarties pažeidimo procedūrą pagal Sutarties 226 straipsnį ir Teisingumo Teismo jurisprudencijoje išplėtotą valstybių narių atsakomybės doktriną, ypatingą dėmesį skirdama ETT *Köbler*¹⁷² bylos analizei.

4.1 Atsakomybė už įsipareigojimų nevykdymą pagal EB Sutarties 226 straipsnį

Pareigos kreiptis į ETT dėl preliminarus nutarimo, įtvirtintos EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalyje, nevykdymas kartu reiškia ir Sutarties 10 straipsnio pažeidimą, todėl tokiai Sutartį pažeidžiančiai valstybei Komisija gali pradėti pažeidimo procedūrą pagal Sutarties 226 straipsnį.¹⁷³ Nepaisant to, jog tokia galimybė yra daugiau teorinė, nes iki šiol Komisija dėl nacionalinių teismų padarytų EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalies pažeidimų nėra inicijavusi nei vieno proceso, vis tik

¹⁷⁰ *Hirte H.* Die Vorlagepflicht auf teilharmonisierten Rechtsgebieten am Beispiel der Richtlinien zum Gesellschafts- und Bilanzrecht//*Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht.* 2002, Nr. 66. P. 572.

¹⁷¹ *König C.* EU-, EG- Prozessrecht: mit Aufbaumustern und Prüfungsübersichten. 2. Aufl. – Tübingen: Mohr Siebeck, 2002. P.427.

¹⁷² ETT byla C-224/01 *Gerhard Köbler/Republik Österreich* (Rec. 2003, p. I-10239).

¹⁷³ *Fredriksen H.H.* Die Zusammenarbeit zwischen dem EuGH und deutschen Zivilgerichten im Lichte des Vorabentscheidungsverfahrens nach Art. 234 EVG//<http://www.europarecht.uni-goettingen.de/Paper26.pdf#search=%22vorabentscheidungsverfahren%20%22>.P. 79. Apsilankymo data: 2006-08-17.

yra būtina atskleisti besikeičiančią Komisijos poziciją dėl valstybių narių atsakomybės už teisminės valdžios padarytą EB teisės pažeidimą.

Nors jau pakankamai ilgą laiką Bendrijoje laikomasi nuomonės, jog valstybė narė yra atsakinga už konstituciškai nepriklausomų institucijų padarytus EB teisės pažeidimus¹⁷⁴, Komisijos pirminis požiūris buvo pagrįstas siekiu išvengti procesinių veiksų valstybės narės atžvilgiu už nacionalinių teismų padarytus pažeidimus. Atsakydama į Europos Parlamento paklausimą, liečiantį Prancūzijos teismo atsakomybę už EB Sutarties 234 straipsnio pažeidimą atvejį, Komisija pareiškė, jog EB Sutarties 226 straipsnis gali būti taikomas už nacionalinių teismų padarytus pažeidimus, tačiau nesiėmė jokių priemonių argumentuodama, jog pažeidimo procedūros inicijavimas gali neigiamai paveikti teismų nepriklausomumo principą.¹⁷⁵ Darytina išvada, jog Komisija pirmenybę teikia kitoms priemonėms, kaip antai įtikinėjimui bei abipusei konsultacijai, kurių pagalba efektyviau galima paveikti nacionalinius teismus. Komisija, atsakydama į 1983 m. Parlamento pateiktus klausimus, laikėsi panašaus požiūrio. Ši karta Komisija išreiškė baime, jog pažeidimo procedūra, kuri nėra laikoma priemone patikrinti nacionalinių teismų sprendimų teisėtumą, gali sutrikdyti bendradarbiavimą tarp nacionalinių teismų ir ETT, todėl gali būti taikoma tik esant sistemingiems ir tyčiniams EB Sutarties 234 straipsnyje numatytos pareigos pažeidimams.¹⁷⁶

Vis dėlto yra atvejų, kuomet Komisija ėmėsi veiksų prieš valstybes nares, kurių teismai nevykdė pareigos kreiptis į ETT dėl preliminarus nutarimo. Pavyzdžiui 1974 m. ir 1990 m. Komisija išsiuntė neoficialius raštus Vokietijos vyriausybei dėl teismų priimtų, su EB teise nesuderinamų, sprendimų, tačiau apsiribojusi teismų nepriklausomumo principo pripažinimu, nei vienu iš minėtų atvejų nesiėmė tolimesnių veiksų.¹⁷⁷ Generalinis advokatas Warner byloje *Bouchereau*¹⁷⁸ taip pat išreiškė prieštarinę poziciją dėl pažeidimo procedūros prieš nacionalinius teismus taikymo, konstatuodamas, jog yra akivaizdu, kad neteisėtas teismo sprendimas nereiškia, jog valstybė narė pažeidė įsipareigojimus pagal EB teisę. Pasak generalinio advokato Warner, EB Sutarties 226 straipsnyje numatyta procedūra galėtų būti taikoma tik tais atvejais, kai konstatuojamas tyčinis EB teisės ignoravimas ir nepaisymas.

¹⁷⁴ ETT byla 77/69 *Commission/Belgium* (Rec. 1970, p. 237).

¹⁷⁵ *Schermers H.G., Waelbroeck D. F.* Judicial Protection in the European Union. – Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2001. P. 306.

¹⁷⁶ *Fredriksen H.H.* Die Zusammenarbeit zwischen dem EuGH und deutschen Zivilgerichten im Lichte des Vorabentscheidungsverfahrens nach Art. 234 EVG//<http://www.europarecht.uni-goettingen.de/Paper26.pdf#search=%22vorabentscheidungsverfahren%20%22>.P. 79. Apsilankymo data: 2006-08-17.

¹⁷⁷ *Schermers H.G., Waelbroeck D. F.* Judicial Protection in the European Union. – Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2001. P. 305-308.

¹⁷⁸ 1977 m. rugsėjo 28 d. generalinio advokato *Warner* nuomonė ETT byloje 30/77 *R/Bouchereau* (Rec. 1977, p. 1999).

Darytina išvada, jog ankstesnis Komisijos požiūris dėl nacionalinių teismų atsakomybės už EB teisės pažeidimus yra gana atsargus ir pagrįstas nacionalinių teismų nepriklausomumo principu, tačiau būtina pastebėti, jog šiuo metu šis požiūris yra gerokai pasikeitęs. Toliau autorė pateikia keletą pavyzdžių, įrodančių, jog Komisija linkusi keisti savo požiūrį.

Pirmas atvejis, kuomet Komisija ne tik pradėjo pažeidimo procedūrą, bet ir pateikė ieškinį Teisingumo Teismui dėl EB Sutarties 226 straipsnio 2 dalies pažeidimo, susijęs su Italijos teisės aktuose įtvirtinta nuostata, numatančia prieštaraujantį EB teisei mokesčių. Nustačius, kad ši Italijos nuostata yra nesuderinama su EB teise, ji buvo pataisyta¹⁷⁹, vis tik Italijos teismai toliau aiškino ir taikė ją taip, kad mokesčių mokėtojui, nepagrįstai mokėjusiam šį mokesčių, jo susigrąžinimas buvo pernelyg apsunkintas.¹⁸⁰ Komisija ėmėsi veiksmų prieš EB teisei prieštaraujančią teisę taikančius Italijos teismus, ypatingą dėmesį skirdama Aukščiausiajam apeliacijos teismui (*Corte suprema di cassazione*), formuojančiam žemesniems Italijos teismams privalomą precedentinę teisę.¹⁸¹ Reikia pastebėti, jog Komisija pirmą kartą sureagavo į teismų klaidingą EB teisės taikymą, todėl Komisijos argumentuota nuomonė dėl valstybės narės įsipareigojimų pagal EB Sutartį pažeidimą tiesiogiai lietė teismų praktiką, o ne įstatymų leidėją.

Teisingumo Teismas šioje byloje pakartojo ankstesnį požiūrį, jog įsipareigojimų pagal EB Sutartį nesilaikymas valstybei narei gali būti konstatuotas dėl kiekvienos valstybės narės institucijos, tame tarpe ir teismo, padarytų nesuderinamų su EB teise veiksmų.¹⁸² Teismas konstatavo, jog minėtas Italijos teisės aktų nuostatas kai kurie Italijos teismai aiškino ir taikė sutinkamai su EB teise, kiti tuo tarpu – ne, reiškia šios nacionalinės nuostatos nebuvo pakankamai aiškios, kad užtikrintų suderinamumą su EB teise.¹⁸³ Šioje byloje Teismas vis tik išvengė *Corte suprema di cassazione* poziciją pripažinti prieštaraujančią EB Sutarčiai. Tuo tarpu, Teismas konstatavo, jog Italijos įstatymų leidėjas pažeidė įsipareigojimus pagal EB teisę, kadangi teisės nuostata nebuvo pakankamai aiški, kad užtikrintų vieningą jos taikymą.

Pasak Breuer, Teismas labiau linkęs pripažinti, kad įstatymų leidėjas pažeidė EB teisę, priimdamas nepakankamai aiškias nuostatas, negu kritikuoti nacionalinius teismus.¹⁸⁴ Autorės nuomone, Italijos įstatymo leidėjo veiksmus reikėtų vertinti kaip suderinamus su EB teise, tuo tarpu

¹⁷⁹ ETT byla 199/82 *San Giorgio* (Rec. 1983, p. 3595) ir ETT byla 104/86 *Komisija/Italija* (Rec. 1988, p. 1799).

¹⁸⁰ ETT byla C-343/96 *Dilexport* (Rec. 1999, p. I-579).

¹⁸¹ ETT byla C-129/00 *Komisija/Italija* (Rec. 2003, p. 4637).

¹⁸² ETT byla 77/69 *Commission/Belgium* (Rec. 1970, p. 237).

¹⁸³ ETT byla C-129/00 *Komisija/Italija* (Rec. 2003, p. 4637). 33 punktas.

¹⁸⁴ *Breuer M. Urteile mitgliedstaatlicher Gerichte als möglicher Gegenstand eines Vertragsverletzungsverfahrens gem. Art. 226?//EuZW. 2004, Nr. 5. P. 199.*

EB teisės pažeidimo priežastis susijusi su nacionalinių teismų formuojama teisės aktų taikymo praktika bei valstybės institucijų veiksmams.

Kitas paminėtinas atvejis yra 2004 m. Komisijos pradėta EB Sutarties pažeidimo procedūra prieš Olandiją dėl Olandijos Aukščiausiojo Teismo (*Hoge Raad der Nederlanden*) priimto sprendimo. Savo sprendime *Hoge Raad* konstatavo, jog asmuo, turintis galiojantį pažymėjimą, patvirtinantį darbuotojo statusą Reglamento 1408/71¹⁸⁵ prasme, negali naudotis suteikiama teise į socialines išmokas dėl to, kad faktiškai gyveno ir dirbo kitoje valstybėje narėje visą laikotarpį, nurodytą pažymėjime. Komisija argumentuotoje nuomonėje nurodė, jog Olandijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas yra nesuderinamas su pagrindiniais darbuotojų judėjimo laisvės principais¹⁸⁶ dėl dviejų priežasčių. Visų pirma buvo ignoruojamas Reglamento 1408/71 turinys ir tikslai. Antra, toks Olandijos teismo sprendimas yra nesuderinamas su ETT jurisprudencija, kurioje tokie pažymėjimai yra laikomi galiojančiais ir įpareigojantis iki jų panaikinimo. Šiuo atveju Komisija pasisakė dėl individualaus atvejo, kai paskutinės instancijos nacionalinis teismas netinkamai aiškino ir taikė EB teisę. Įsipareigojimų pagal EB Sutartį pažeidimą šiuo atveju tiesiogiai sąlygojo *Hoge Raad* pozicija ir sprendimas.

Neabejotina, jog aukščiau minėtais atvejais EB teisės pažeidimas atsirado kaip nacionalinių teismų veiklos pasekmė, tačiau būtina pažymėti, jog Komisija ir Teismas vengia dėl EB Sutarties pažeidimo kaltinti teismus. Teisingumo Teismas byloje *Komisija prieš Italiją*¹⁸⁷ palaikė Komisijos poziciją, tačiau buvo atsargus reikšdamas savo požiūrį bei, tikriausia, siekdamas palaikyti bendradarbiavimo santykių pobūdį, išreiškė pagarbą teismų nepriklausomumui. Autorės nuomone, vien tik faktas, kad Komisija pradėjo prieš valstybę narę formalią procedūrą dėl Sutarties pažeidimo turėtų paveikti nacionalinius teismus, kurie vykdydami įsipareigojimus pagal lojalios bendradarbiavimo principą turėtų pakeisti savo požiūrį sprenddami kitas bylas. Teisingumo Teismas nacionalinius teismus siekia paveikti Komisijos pagalba, pasikliaudamas valstybių narių vyriausybėmis. Toks ETT veikimo būdas padeda išvengti potencialių ETT ir nacionalinių teismų konfliktų bei teismų bendradarbiavimo santykių sutrikdymo.

Atsižvelgiant į tai, jog Komisija dar nėra inicijavusi pažeidimo procedūros dėl EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalyje numatytos pareigos nevykdymo, todėl galime daryti tik prielaidą, kokias pasekmes tai galėtų turėti. Jei Teisingumo Teismas pripažintų, jog valstybė narė pažeidė EB Sutartį, nes jos teismas neįvykdė pareigos kreiptis į ETT pagal EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalį, tokio

---

¹⁸⁵ TARYBOS REGLAMENTAS (EEB) Nr. 1408/71, 1971 m. birželio 14 d. dėl socialinės apsaugos sistemų taikymo pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims ir jų šeimos nariams, judantiems Bendrijoje.

¹⁸⁶ European Commission. Press Release of 9th of February 2004, IP/04/178.

¹⁸⁷ ETT byla C-129/00 *Komisija/Italija* (Rec. 2003, p. 4637).

sprendimo poveikis būtų gana ribotas: ETT sprendimas nepanaikintų įsigaliojusio nacionalinio teismo sprendimo, o tik konstatuotų valstybės narės padarytą EB Sutarties pažeidimą.¹⁸⁸ Nors EB Sutarties 228 straipsnio 1 dalis ir įpareigoja valstybės nars imtis visų būtinų priemonių Teisingumo Teismo sprendimui įvykdyti, tačiau dėl teismų nepriklausomumo principo valstybės narės valdžios institucijos negali nei pačios panaikinti įsiteisėjusio teismo sprendimo, nei duoti teismams atitinkamą nurodymą.¹⁸⁹

Autorės nuomone, pagarba teismų nepriklausomumo principui ir siekis išvengti grėsmės bendradarbiavimo santykiams tarp ETT ir nacionalinių teismų verčia Komisiją susilaikyti nuo pažeidimo procedūros prieš valstybę narę už EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos pareigos nevykdymą inicijavimo. Tačiau tokia Komisijos pozicija sąlygoja tam tikrą įtampos santykį tarp preliminaraus nutarimo procedūros kaip teismų bendradarbiavimo mechanizmo ir asmens teisių apsaugos, kadangi Bendrijos lygmeniu valstybės narės teisme nagrinėjamos bylos šalims nėra suteiktos veiksmingos priemonės priversti teismus vykdyti EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą pareigą.

4.2 Žalos, atsiradusios dėl EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalies pažeidimo, atlyginimas

Valstybių narių atsakomybės už EB teisės pažeidimą principą, pagrįstą efektyvumo ir lojalumo principais, Teisingumo Teismas suformulavo *Francovich*¹⁹⁰ byloje. Pagal šį principą, vėliau detalizuotą byloje *Brasserie du Pêcheur*,¹⁹¹ asmuo gali kreiptis į nacionalinį teismą dėl žalos, atsiradusios dėl EB teisės akto pažeidimo, atlyginimo, jei yra įvykdytos trys sąlygos. Visų pirma pažeista EB teisės nuostata turi tiesiogiai numatyti teises asmenims, antra, EB teisės pažeidimas turi būti pakankamai rimtas ir galiausiai, turi būti tiesioginis priežastinis ryšys tarp asmeniui atsiradusios žalos ir EB teisės nuostatos pažeidimo. Teisės doktrinoje neretai buvo keliamas klausimas, ar valstybių narių atsakomybės už EB teisės pažeidimą principas taikomas ir tais atvejais, kai EB teisę pažeidžia nacionalinis teismas.¹⁹² Teisingumo Teismas išskleidė abejones ir spėliones, byloje

¹⁸⁸ *König C.* EU-, EG- Prozessrecht: mit Aufbaumustern und Prüfungübersichten. 2. Aufl. – Tübingen: Mohr Siebeck, 2002. P.807.

¹⁸⁹ *Fredriksen H.H.* Die Zusammenarbeit zwischen dem EuGH und deutschen Zivilgerichten im Lichte des Vorabentscheidungsverfahrens nach Art. 234 EVG//<http://www.europarecht.uni-goettingen.de/Paper26.pdf#search=%22vorabentscheidungsverfahren%20%22>. P. 79. Apsilankymo data: 2006-08-17.

¹⁹⁰ ETT jungtinė byla C-6/90 ir 9/90 *Francovic and Bonifacy/Italy* (Rec. 1991, p. I-5357).

¹⁹¹ ETT byla C-46/93 *Brasserie du Pêcheur SA/Germany* ir C-48/93 *R v. Secretary of State for Transport, ex parte Factortame Ltd ir kiti* (Rec. 1996, p. I-1029).

¹⁹² *Fredriksen H.H.* Die Zusammenarbeit zwischen dem EuGH und deutschen Zivilgerichten im Lichte des Vorabentscheidungsverfahrens nach Art. 234 EVG//<http://www.europarecht.uni-goettingen.de/Paper26.pdf#search=%22vorabentscheidungsverfahren%20%22>. P. 81. Apsilankymo data: 2006-08-17.

*Köbler*¹⁹³ pagaliau aiškiai išreiškdamas savo nuomonę dėl nacionalinių teismų atsakomybės už EB teisės pažeidimą. Ši byla ypač reikšminga asmens teisių užtikrinimo preliminararaus nutarimo kontekste požiūriu.

Köbler byloje profesorius Köbler kreipėsi į Austrijos Aukščiausiąjį administracinį teismą (vok. *Verwaltungsgerichtshof*) ginčydamas, jog atsisakymas suteikti lojalumo premiją, paprastai suteikiamą Austrijoje virš 15 metų išdirbusiems profesoriams, motyvuojant, jog į minėtą laikotarpį negali būti įskaitytas laikas, kurį ponas Köbler dirbo kitoje valstybėje narėje, yra nesuderinamas su Bendrijos teise. *Verwaltungsgerichtshof* siekdamas išsiaiškinti, ar tai nepažeidžia darbuotojų judėjimo laisvės kreipėsi į Teisingumo Teismą dėl preliminararaus nutarimo, tačiau vėliau atsiėmęs savo prašymą pats išsprendė kilusį klausimą, remdamasis ankstesne ETT byla¹⁹⁴. Aukščiausiasis administracinis teismas neteisingai pritaikęs ankstesnį ETT preliminarų nutarimą, priėmė nepalankų ponui Köbler sprendimą, todėl profesorius kreipėsi į žemesnės instancijos teismą dėl žalos, padarytos priėmus nesuderinamą su EB teise sprendimą, atlyginimo. Žemesnės instancijos teismas savo ruožtu kreipėsi į Teisingumo Teismą dėl preliminararaus nutarimo klausdamas, ar valstybė narė gali būti atsakinga už pažeidimus, kilusius iš paskutinės instancijos teismo sprendimo.

Teisingumo Teismas pakartojo byloje *Brasserie du Pêcheur*¹⁹⁵ išreikštą, tarptautine teise paremtą poziciją, jog valstybė yra nedalijamas vienetas, todėl ji yra atsakinga ir už teisminės valdžios elgesį.¹⁹⁶ Nacionaliniai teismai vaidina esminį vaidmenį užtikrinant asmenims iš Bendrijos kilusias teises, todėl ETT nuomone, asmenims turi būti suteikta galimybė reikalauti žalos, padarytos paskutinės instancijos nacionalinio teismo, atlyginimo.¹⁹⁷

Teismas pažymėjo, jog už paskutinės instancijos teismo padarytą žalą, valstybei narei taikomos tos pačios atsakomybės sąlygos, kaip nustatytos *Brasserie du Pêcheur* byloje.¹⁹⁸

Teismas vertindamas, ar *Köbler* byloje įgyvendinta pirmoji valstybės atsakomybės sąlyga, t.y., ar pažeista EB teisės norma numato teises asmenims, pripažino jog Austrijos *Verwaltungsgerichtshof* pažeidė EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalį atsiėmęs prašymą dėl preliminararaus nutarimo, tačiau atsižvelgiant į tai, jog EB Sutarties 234 straipsnis nesuteikia teisių asmenims, Teismas rėmėsi Bendrijos asmenims suteikta teise laisvai judėti.

¹⁹³ ETT byla C-224/01 *Gerhard Köbler/Republik Österreich* (Rec. 2003, p. I-10239).

¹⁹⁴ ETT byla C-15/96 *Schöning-Kougebetopoulou/Freie und Hansestadt Hamburg* (Rec. 1998, p. I-47).

¹⁹⁵ ETT byla C-46/93 *Brasserie du Pêcheur SA/Germany* ir C-48/93 *R v. Secretary of State for Transport, ex parte Factortame Ltd ir kiti* (Rec. 1996, p. I-1029).

¹⁹⁶ ETT byla C-224/01 *Gerhard Köbler/Republik Österreich* (Rec. 2003, p. I-10239). 32 punktas.

¹⁹⁷ Ten pat. 33-36 punktai.

¹⁹⁸ ETT byla C-224/01 *Gerhard Köbler/Republik Österreich* (Rec. 2003, p. I-10239). 52 punktas.

Teisingumo Teismas komentuodamas antrą atsakomybės sąlygą pabrėžė, kad valstybės narės atsakomybė už paskutinės instancijos teismo padarytą pažeidimą gali kilti tik *išskirtinėse* bylose, kuriose teismas *akivaizdžiai* pažeidžia taikomą EB teisę.¹⁹⁹ Teismas sugriežtino antrąją valstybės narės atsakomybės sąlygą, numatydamas, jog nepakanka, kad teismo pažeidimas būtų pakankamai rimtas, jis turi būti ir akivaizdus. Nustatant, ar padarytas pažeidimas yra pakankamai rimtas nėra vertinamas asmeniui padarytos žalos dydis ar pažeistos teisės pobūdis, bet atsižvelgiama į valstybės narės teismo santykį su pažeista EB teisės norma, kitai tariant ar pažeidimas padarytas tyčia ar dėl neatsargumo, ir ar jis yra dovanotinas.²⁰⁰ Taigi, nustatant valstybės narės atsakomybę atsižvelgiama ir į eilę kitų veiksnių kaip antai, pažeistos EB teisės normos aiškumas ir tikslumas; pažeidimo tyčia; Bendrijos institucijų pozicija. Teismas pažymėjo, jog prie šių veiksnių priskiriamas ir valstybės narės teismo atsisakymas vykdyti pareigą, nustatytą EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalyje.²⁰¹ Generalinis advokatas Léger akcentavo, jog valstybės narės atsakomybės už teismo padarytą pažeidimą klausimas kyla, kai pažeidžiama aiškaus turinio EB teisės nuostata; valstybės narės teismo priimtas sprendimas yra prieštaraujantis Teismo jurisprudencijai; nacionalinis teismas akivaizdžiai nepaiso pareigos kreiptis į ETT.²⁰² Atsižvelgęs į tai, kad EB teisės nuostata, dėl kurios Austrijos *Verwaltungsgerichtshof* buvo kilęs klausimas, nebuvo nei pakankamai aiški, nei Teismo išaiškinta ankstesnėse bylose, Teismas pripažino, jog pažeidimas nebuvo akivaizdus, todėl nebuvo pakankamai rimtas.²⁰³

Autorės nuomone, Teismo išaiškinimas *Köbler* byloje sudaro įspūdį, jog atsakomybė valstybei narei už paskutinės instancijos teismo padarytus pažeidimus gali kilti išimtinai, kai paskutinės instancijos teismas nesikreipdamas dėl preliminaraus nutarimo pažeidžia aiškia EB teisės nuostata arba netinkamai taiko Teismo išaiškinimus ankstesnėse bylose. Teismas, sprenddamas valstybės narės atsakomybės už paskutinės instancijos teismo padarytą EB teisės pažeidimą klausimą buvo pakankamai atsargus ir tikriausiai, siekdamas išvengti kritikos ir valstybių narių vyriausybių nepasitenkinimo, sugriežtino atsakomybės sąlygas, apsunkindamas atsakomybės taikymo galimybę ir tuo pačiu suteikdamas nacionaliniams teismams tam tikrą veikimo laisvę. Tokią Teismo poziciją iš esmės galima būtų pateisinti siekiu išsaugoti bendradarbiavimo santykius su nacionaliniais teismais.

---

¹⁹⁹ Ten pat. 53 punktas.

²⁰⁰ *Lee I.B.* In search of a theory of State liability in the European Union//Jean Monnet Working Paper 9/99, <http://www.jeanmonnetprogram.org/papers/99/990901.html>. P. 16. Apsilankymo data: 2006-11-20.

²⁰¹ ETT byla C-224/01 *Gerhard Köbler/Republik Österreich* (Rec. 2003, p. I-10239). 55 punktas.

²⁰² 2003 m. balandžio 8 d. generalinio advokato Léger P. nuomonė ETT byloje C-224/01 *Gerhard Köbler/Republik Österreich* (Rec. 2003, p. I-10239). 139-144 punktai.

²⁰³ ETT byla C-224/01 *Gerhard Köbler/Republik Österreich* (Rec. 2003, p. I-10239). 118-124 punktai.

Nors *Köbler* byloje Teismas nepripažino Austrijos atsakomybės už *Verwaltungsgerichtshof* padarytą pažeidimą, vis tik svarbiausia tai, jog Teismas pripažino asmens teisę kreiptis į nacionalinį teismą dėl žalos, padarytos priėmus EB teisę pažeidžiantį sprendimą, atlyginimo. Žinoma, šiame kontekste galime kelti klausimą, ar tokia Teismo pozicija neprieštarauja teismų nepriklausomumo principui, taip pat ar nebus paveikta nacionalinių teismų hierarchija, kuomet žemesnės instancijos teismas vertins paskutinės instancijos teismo sprendimą. Teismo nuomone, galimybė reikalauti atlyginti nuostolius valstybės narės teisme dėl pačios valstybės teismo veiklos pažeidžiant ES teisę ne tik neturės įtakos teismo nepriklausomumui, bet atvirkščiai – valstybėje narėje skatins teisėtumą. Valstybės atsakomybės principo paskirtis – nuostolių atlyginimas nukentėjusiajai šaliai, o ne teismų sprendimų teisėtumo tikrinimas.²⁰⁴ Wattel nuomone, nacionalinis teismas, siekdamas išvengti rizikos sukelti savo valstybei atsakomybę, turėtų iš esmės kiekvienoje byloje, susijusioje su Bendrijos teisės nuostata, suteikiančia asmenims teises, kreiptis į ETT, jei pastarais šio klausimo nebuvo sprendęs.²⁰⁵

Žalos, taip pat padarytos valdžios institucijų neteisėtais veiksmais, atlyginimo institutas neabejotinai egzistuoja ir Lietuvoje. Konstitucinis Teismas 2004 m. nutarime pripažino, jog saugant ir ginant asmens teises ir laisves, ypatinga svarba tenka žalos atlyginimo institutui.²⁰⁶ Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas, taigi būtinumas atlyginti asmeniui padarytą materialinę ir moralinę žalą yra konstitucinis principas. Kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, valstybė yra konstituciškai įpareigota teisinėmis, materialinėmis, organizacinėmis priemonėmis užtikrinti žmogaus teisių ir laisvių gynimą nuo neteisėto kėsimosi ar ribojimo, nustatyti pakankamas žmogaus teisių ir laisvių apsaugos ir gynimo priemones.²⁰⁷ Teisingumo Teismo sprendimas *Köbler* byloje suponuoja Lietuvos piliečių teisę, remiantis minėtu konstituciniu pagrindu, Teismų įstatymo 40⁽¹⁾ straipsniu bei Lietuvos Respublikos žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo ir atstovavimo valstybei įstatymu, kreiptis į nacionalinį teismą dėl žalos, atsiradusios paskutinės instancijos teismui nesikreipus į ETT dėl preliminarus nutarimo, atlyginimo. ETT *Köbler* byloje

---

²⁰⁴ ETT byla C-224/01 *Gerhard Köbler/Republik Österreich* (Rec. 2003, p. I-10239). 39 punktas.

²⁰⁵ *Wattel P. Köbler, CILFIT and Welthgrove: we can't go on meeting like this//Common Market Law Review. 2004, Nr. 41. P. 178.*

²⁰⁶ LKT 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ (Žin., 2004, Nr. 181-6708).

²⁰⁷ LKT 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2006, Nr.90-3529).

pabrėžė, jog valstybių narių vidaus reikalas yra nustatyti, kuris teismas kompetentingas nagrinėti bylas dėl žalos atlyginimo.²⁰⁸

Apibendrinant darytina išvada, jog *Köbler* byloje Teismo pateiktas preliminarus nutarimas itin svarbus asmens teisių apsaugos požiūriu, kadangi įgalina asmenį kreiptis į nacionalinį teismą dėl žalos, padarytos paskutinės instancijos teismui nesikreipiant į ETT dėl EB teisės nuostatos išaiškinimo ar galiojimo, atlyginimo. Toks valstybės narės atsakomybės konstatavimas garantuoja asmenims apsaugą, kai nacionaliniai teismai akivaizdžiai ignoruoja Bendrijos teisę ir nesikreipia dėl preliminarus nutarimo. Vis tik reikėtų pripažinti ir tai, jog Teismui sugriežtinus valstybei narei už teismo padarytą EB teisės pažeidimą taikytinos atsakomybės sąlygas, atsakomybės taikymo galimybė tapo gana ribota.

---

²⁰⁸ ETT byla C-224/01 *Gerhard Köbler/Republik Österreich* (Rec. 2003, p. I-10239).

IŠVADOS

1. Nacionalinių teismų ir ETT santykiai preliminarus nutarimo kontekste grindžiami geranorišku bendradarbiavimu tarp lygių subjektų, turinčių skirtingus įgaliojimus, tačiau sprendami kreipimosi į ETT klausimą nacionaliniai teismai privalo vadovautis ir EB Sutarties 10 straipsnyje įtvirtinta lojalia Bendrijos institucijų ir valstybių narių bendradarbiavimo pareiga.

2. Nacionalinio teismo kreipimąsi Teismas gali pripažinti nepriimtiniu, jeigu EB teisės nuostatos išaiškinimas ar galiojimo patikrinimas nėra būtinas ginčui nacionaliniame teisme išspręsti, jei nacionalinis teismas nepateikė pakankamai faktinių ir teisinių ginčo aplinkybių, padėsiančių ETT priimti preliminarų nutarimą, jei ETT pateikiami hipotetiniai klausimai arba kai EB Sutarties 234 straipsnyje įtvirtinta procedūra naudojama kaip alternatyva EB Sutarties 230 straipsnio 4 daliai.

3. Nacionalinių teismų teisė kreiptis į ETT nėra absoliuti, kadangi į Sutarties 234 straipsnio 2 dalies reguliavimo apimtį patenkantys nacionaliniai teismai, nagrinėjamoje byloje susidūrę su EB teisės akto galiojimo klausimu, turi pareigą kreiptis į ETT. Teisė kreiptis dėl preliminarus nutarimo taip pat riboja EB Sutarties 68 straipsnis ir ES Sutarties 35 straipsnis.

4. Preliminarus nutarimo procedūra yra viena iš EB teisėje įtvirtintų teisinės gynybos priemonių, egzistuojanti šalia EB Sutarties 230 ir 241 straipsnių. EB Sutarties 234 straipsnyje įtvirtintos paskutinės instancijos teismo pareigos kreiptis dėl preliminarus nutarimo paskirtis – užkirsti kelią galimiems asmens teisių, suteiktų Bendrijos teisės, pažeidimams.

5. Pareigos kreiptis dėl preliminarus nutarimo kaip priemonės, užtikrinančios teisminę gynybą, veiksmingumas yra reliatyvus dėl keleto priežasčių: pareiga kreiptis į ETT nėra absoliuti; ne pats asmuo, o nacionalinis teismas, kurio nepriklausomumas yra nekvestionuojamas, sprendžia kreipimosi į ETT klausimą; EB teisėje nėra jokio mechanizmo, priversiančio nacionalinį teismą vykdyti EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą pareigą.

6. Preliminarus nutarimas, kaip teisinės gynybos priemonė gali būti pripažinta neefektyvi EŽTK 13 straipsnio požiūriu ir pažeidžianti EŽTK 6 straipsnį, kadangi pažeidžiama asmens teisė į bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką. Valstybės narės paskutinės instancijos teismo atsisakymas vykdyti EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalyje jam pavestą pareigą EŽTK požiūriu, tokia valstybė narė galėtų būti pripažinta pažeidusi EŽTK 13 straipsnį, kitaip tariant, neužtikrinusi efektyvios teisminės gynybos.

7. Egzistuoja dvi konstitucinių teismų ir ETT santykio suvokimo tendencijos. Vokietijos, Italijos ir Ispanijos konstitucinių teismų požiūriu, jie nėra nacionaliniai teismai Sutarties 234 straipsnio prasme. Vokietijos ir Italijos teismai EB teisės viršenybei nustato tam tikrus

konstitucinius apribojimus, susijusius su pagrindinių teisių apsauga bei Bendrijos kompetencijos apimtimi, tuo pačiu palikdami sau teisę spręsti EB teisės aiškinimo ir galiojimo klausimus. Tuo tarpu Austrija, Belgija ir Portugalija, taip pat „naujosios“ valstybės narės – Čekija, Lietuva, neneigia konstitucinio teismo pareigos kreiptis į Teisingumo Teismą, kuomet sprendžiamas nacionalinio teisės akto, kuriuo šis EB teisės aktas perkeltas į nacionalinę teisę, teisėtumo klausimas, ypač, kai būtina užtikrinti Bendrijos asmeniui suteiktas teises.

8. Pareigos kreiptis į ETT dėl preliminarus nutarimo, įtvirtintos EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalyje, nevykdymas kartu reiškia ir Sutarties 10 straipsnio pažeidimą, todėl tokiai Sutartį pažeidžiančiai valstybei Europos Komisija gali pradėti pažeidimo procedūrą pagal Sutarties 226 straipsnį. Vis tik tokia galimybė yra daugiau teorinė, nes iki šiol Komisija dėl nacionalinių teismų padarytų EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalies pažeidimų nėra inicijavusi nei vieno proceso.

9. Komisija pripažįsta, jog valstybė narė gali būti atsakinga už teismo veiksmus, tačiau pagarba teismų nepriklausomumo principui ir siekis išvengti grėsmės bendradarbiavimo santykiams tarp ETT ir nacionalinių teismų verčia Komisiją susilaikyti nuo pažeidimo procedūros prieš valstybę narę už EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos pareigos nevykdymą inicijavimo. Tokia Komisijos pozicija sąlygoja tam tikrą įtampos santykį tarp preliminarus nutarimo procedūros kaip teismų bendradarbiavimo mechanizmo ir asmens teisių apsaugos.

10. *Köbler* byloje Teismas pripažino asmens teisę kreiptis į nacionalinį teismą dėl žalos, padarytos paskutinės instancijos teismui nesikreipus į ETT dėl EB teisės nuostatos išaiškinimo ar galiojimo, atlyginimo. Vis tik Teismui sugriežtinus valstybei narei už teismo padarytą EB teisės pažeidimą taikytinos atsakomybės sąlygas, atsakomybės taikymo galimybė tapo gana ribota.

Apibendrinusi išvadas, autorė konstatuoja, jog šio darbo pradžioje iškelta hipotezė pasitvirtino, t.y. EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta nacionalinių teismų pareiga kreiptis į ETT nepakankamai užtikrina asmens teisę nacionaliniame teisme ginti EB teisės suteiktą teisę.

PASIŪLYMAI

Autorė pateikia keletą pasiūlymų dėl asmens teisių apsaugos preliminaraus nutarimo kontekste užtikrinimo, įtvirtinant atitinkamas procedūras nacionalinėje ir EB teisėje.

1. Valstybių narių nacionalinėje teisėje turėtų būti numatytos priemonės, leidžiančios asmenims apskusti nacionalinio teismo sprendimą, priimtą pažeidus EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalyje numatytą pareigą. Tai galėtų būti konstitucinio skundo procedūra, kaip yra numatyta Vokietijos Pagrindiniame Įstatyme. Įvesti minėtą procedūrinę taisyklę turėtų padėti Sutarties dėl Konstitucijos Europai I-29 straipsnio 1 dalis, numatanti, jog valstybės narės numato teises pareikšti ieškinius, kurių pakanka užtikrinant veiksmingą teisminę apsaugą Sąjungos teisei priklausančiose srityse. Kadangi ne visos valstybės narės ratifikavo Europos Konstituciją, minėta nuostata šiuo metu neturi jokios teisinės reikšmės.

2. Kitas pasiūlymas susijęs su asmens galimybe pateikti ieškinį tiesiogiai Teisingumo Teismui, siekiant apginti pažeistas, iš Bendrijos kilusias teises. Visų pirma tai galėtų būti skundas dėl valstybės narės pareigos pagal EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalį nevykdymo. Tačiau reikėtų pripažinti, jog tokia procedūra pakenktų nacionalinių teismų ir ETT bendradarbiavimo idėjai. Kitą vertus asmeniui galėtų būti suteikta galimybė pačiam spręsti dėl kreipimosi į ETT dėl preliminaraus nutarimo. Žinoma reikėtų nustatyti tokio kreipimosi priimtumo kriterijus bei įsteigti atitinkamą instituciją, tikrinsiančią pateikiamo prašymo pagrįstumą bei būtinumą besikreipiančio asmens teisių apsaugai.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. (Žin., 1992, Nr. 33-1014).
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas (Žin., 1993, Nr. 6-120)
3. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (Žin., 2002, Nr. 64-2569).
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (Žin., 2002, Nr. 36-1340).
5. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas (Žin., 1994, Nr. 46-851).
6. Lietuvos Respublikos žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo ir atstovavimo valstybei įstatymas (Žin., 2002, Nr. 56-2228).
7. Darbo arbitražo nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 1196 „Dėl Darbo arbitražo nuostatų ir Trečiųjų teismo nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 93-4206).
8. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (Žin., 1995, Nr. 40-987).
9. Europos anglių ir plieno Bendrijos steigimo sutartis//<http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=9177&Condition2>
10. Europos Bendrijos Steigimo Sutartis (Žin., 2004, Nr. 2-2).
11. Europos Sąjungos Sutartis (Žin., 2004, Nr. 2-2).
12. Amsterdamo sutartis, iš dalies pakeičianti Europos Sąjungos sutartį, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir tam tikrus su jais susijusius aktus//<http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=29686&Condition2>.
13. Sutartis dėl Konstitucijos Europai (Žin., 2006, Nr. 117-4452).
14. Europos Teisingumo Teismo darbo reglamentas//<http://curia.europa.eu/lt/instit/txtdocfr/txtsenvigueur/txt5.pdf>.
15. Pagrindinių teisių chartija (sudėtinė Sutarties dėl Konstitucijos Europai dalis) (Žin., 2006, Nr. 117-4452).
16. TARYBOS REGLAMENTAS (EEB) Nr. 1408/71, 1971 m. birželio 14 d. dėl socialinės apsaugos sistemų taikymo pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims ir jų šeimos nariams, judantiems Bendrijoje.
17. TARYBOS DIREKTYVA 76/207/EEB, 1976 m. vasario 9 d. dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo taikymo įsidarbinimo, profesinio mokymo, pareigų paaugštinimo ir darbo sąlygų atžvilgiu.

Europos Teisingumo Teismo jurisprudencija

1. ETT byla 13/61 *De Geus en Uitdenbogerd/Bosch and others* (Rec.1962, p. 89).
2. ETT byla 25/62 *Plaumann/Commission* (Rec. 1963, p. 199).
3. ETT byla 26/62 *Van Gend en Loos / Administratie der Belastingen* (Rec. 1963, p.3).
4. ETT jungtinė byla 28-30/62 *Da Costa Schaake NV/Administratie der Belastigen* (Rec. 1963, p. 61).
5. ETT byla 6/64 *Costa/E.N.E.L.* (Rec., 1964, p. 1141).
6. ETT byla 61/65 *Vaassen-Göbbels/Beambtenfonds voor het Mijnbedrijf* (Rec. 1966, p. 377).
7. ETT byla 29/68 *Milchkontor/Hauptzollamt Saarbrücken* (Rec. 1969, p. 165).
8. ETT byla 77/69 *Commision/Belgium* (Rec. 1970, p. 237).
9. ETT byla 9/70 *Grad/Finanzamt Traunstein* (Rec. 1970, p. 825).
10. ETT byla 11/70 *Internationale Handelsgesellschaft mbH/Eifuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel* (Rec. 1970, p. 1125).
11. ETT byla 4/73 *Nold/Commission* (Rec.1974, p. 491).
12. ETT byla 66/73 *Rheinmühlen/Einfuhr-und Vorratsstelle Getreide* (Rec. 1974, p. 33).
13. ETT byla 43-75 *Gabrielle Defrenne/Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena* (Rec. 1976, p. 455).
14. ETT byla 113/75 *Frescassetti/Amministrazione delle Finanze dello Stato* (Rec. 1976, p. 983).
15. ETT byla 107/76 *Hoffman-La Roche AG/Centrafarm Vertriebsgesellschaft Pharmazeutischer Erzeugnisse mbH* (Rec. 1977, p. 957).
16. ETT byla 21/78 *Delkvist/Anklagemyndigheden* (Rec. 1978, p. 2327).
17. ETT byla 92/78 *Simmenthal/Commission* (Rec. 1978, p. 1129).
18. ETT bylos 104/79 ir 244/80 *Foglia/Novello* (Rec. 1980, p.745), (Rec. 1981, p. 3045).
19. ETT byla 66/80 *International Chemical Corporation/Amministrazione delle Finanze dello Stato* (Rec. 1981, p. 1191).
20. ETT byla 126/80 *Salonia/Poidomani and Giglio* (Rec.1981, p.1563).
21. ETT byla 102/81 *Nordsee/Reederei Mond* (Rec. 1982, p. 1095).
22. ETT byla 199/82 *San Giorgio* (Rec. 1983, p. 3595).
23. ETT byla 222/84 *Johnston/Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary* (Rec. 1986, p. 1615).
24. ETT byla 133/85 – 136/85 *Rau/BALM* (Rec. 1987, p. 2289).

25. ETT byla 314/85 *Foto-Frost/Hauptzollamt Lübeck-Ost* (Rec. 1987, p. 4199).
26. ETT byloje 338/85 *Pardini/Ministerio del Commercio con L'Estero* (Rec. 1988, p. 2041).
27. ETT byla 14/86 *Pretore di Salo/X* (Rec. 1987, p. 2545).
28. ETT byla 104/86 *Komisija/Italija* (Rec. 1988, p. 1799).
29. ETT byla 222/86 *UNECTEF/Heylens* (Rec.1987, p. 4096).
30. ETT byla 186/87 *Ian William Cowan/Trésor public* (Rec. 1989, p. 195).
31. ETT byloje 103/88 *Fratelli Constanzo/Comune de Milano* (Rec. 1989, p. 1839).
32. ETT byla 143/88 *Zuckerfabrik Süderdithmarschen und Zuckerfabrik Soest/Hauptzollamt Itzehoe und Hauptzollamt Paderborn* (Rec. 1991, p. I-415).
33. ETT byla 297/88 ir C-197/89 *Dzodzi/Belgian State* (Rec. 1990, p.I-3763).
34. ETT byla C-6/90 ir 9/90 *Francovic and Bonifacy/Italy* (Rec. 1991, p. I-5357).
35. ETT byla C-159/90 *Society for the Protection of Unborn Children Ireland / Grogan and others* (Rec. 1991, p. I-4682).
36. ETT byla C-320-322/90 *Telemarsicabruzzo SpA/Circostel* (Rec. 1993, p. I-393).
37. ETT byla C-83/91 *Meilicke/AVD, ORGA AG* (Rec. 1992, p. I-4871).
38. ETT byla C-188/91 *Deutsche Shell/Hauptzollamt Hamburg-Harburg* (Rec. 1993, p. I-363).
39. ETT byla C-188/92 *TWD Textilwerke GmbH/Germany* (Rec. 1994, p. I-833).
40. ETT bylos C-386/92 ir C-428/93 *Monin Automobiles* (Rec. 1993, p. I-2049) ir (Rec. 1994, p. I-1707).
41. ETT byla C-46/93 *Brasserie du Pêcheur SA/Germany* ir C-48/93 *R v. Secretary of State for Transport, ex parte Factortame Ltd ir kiti* (Rec. 1996, p. I-1029).
42. ETT byla C-312/93 *Peterbroeck, Van Compenhout & Cie SCS/Belgian State* (Rec. 1995, p. I-04599).
43. ETT byla C-415/93 *Union royale des societes de football association and others/Bosman* (Rec. 1995, p. I-4921).
44. ETT byla C-465/93 *Atlanta Fruchthandelsgesellschaft e.a. (I)/Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft* (Rec. 1995, p. I-3761).
45. ETT byla C-241/95 *The Queen / Intervention Board for Agriculture, ex parte Accrington Beef* (Rec. 1996, p. I-6699).
46. ETT byla C-338/95 *Wiener/Hauptzollamt Emmerich* (Rec. 1997, p. I-6495).
47. ETT byla C-15/96 *Schöning-Kougebetopoulou/Freie und Hansestadt Hamburg* (Rec. 1998, p. I- 47).
48. ETT byla C-53/96 *Hermès/FHT* (Rec. 1998, p. I-3603).

49. ETT byla C-54/96 *Dorsch Consult Ingenieurgesellschaft/Bundesbaugesellschaft Berlin* (Rec. 1997, p. I-4961).
50. ETT byla C-69/96 – C-79/96 *Gorofalo e.a./Ministero della Sanità et USL n° 58 di Palermo* (Rec. 1997, p. I-5603).
51. ETT byla C-343/96 *Dilexport* (Rec. 1999, p. I-579).
52. ETT byla C-416/96 *El-Yassini/Secretary of State for the Home Department* (Rec. 1999, p. I-1209).
53. ETT byla C-93/97 *Fédération belge des chambres syndicales de médecins/Gouvernement flamand e.a.* (Rec. 1998, p. I-4837).
54. ETT byla C-158/97 *Badeck e.a.* (Rec. 2000, p. I-1875, 1916).
55. ETT byla C-185/97 *Coote/Granada Hospitality* (Rec. 1998, p. I-5199).
56. ETT jungtinė byla C-110-147/98 *Gabalfrisa/Agencia Estatal de Administracion Tribunaria* (Rec. 2000, p. I-1577).
57. ETT byla C-99/00 *Lackeskog* (Rec. 2002, p. I-04839).
58. ETT byla C-129/00 *Komisija/Italija* (Rec. 2003, p. 4637).
59. ETT byla C-318/00 *Bacardi-Martini SAS/Newcastle United Football Company Ltd.* (Rec. 2003, p. I-905).
60. ETT byla C-206/01 *Arsenal Football Club/Reed* (Rec. 2002, p. I-10273).
61. ETT byla C-224/01 *Gebhard Köbler/Republik Österreich* (2003, p. I-10239).
62. ETT byla C- 263/02P *Commission/Jégo-Qéré* (Rec. 2004, p. I-3425).
63. ETT byla C-51/03 *Georgescu* (Rec. 2004, p. I-3203).
64. ETT byla C-224/01 *Gerhard Köbler/Republik Österreich* (Rec. 2003, p. I-10239).
65. ETT byla C-461/03 *Gaston Schul Douane-expediteur* (Rec. 2005, p. I-10513).

Pirmos Instancijos Teismo jurisprudencija

PIT byla T-177/01 *Jégo-Quéré/Commission* (Rec. 2002, p. II-2365).

Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija

1. EŽTT 1979 m. spalio 9 d. sprendimas byloje *Arley prieš Airiją*. Prašymo Nr. 6289/73.
2. EŽTT 1998 m. vasario 26 d. byloje *Pafitis ir kiti prieš Graikiją*. Prašymo Nr. 20323/92.
3. EŽTT 1999 m. vasario 18 d. sprendimas byloje *Matthews prieš Jungtinę Karalystę*. Prašymo Nr. 24833/94.

Lietuvos Respublikos teismų jurisprudencija

1. LAT CBS 2004 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-461/2004 *UAB Samsonas/Panerių investicijos*.
2. LVAT 2005 m. gruodžio 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-663-809-06.
3. LKT 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ (Žin., 2004, Nr. 181-6708).
4. LKT 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2006, Nr.90-3529).

Specialioji literatūra

1. *Allott P.* Preliminary ruling – another infant disease//European Law Review. 2000, Nr. 5. P.538-547.
2. *Arnulf A.* The European Union and its Court of Justice. – Oxford: Oxford University Press, 1999.
3. *Breuer M.* Urteile mitgliedstaatlicher Gerichte als möglicher Gegenstand eines Vertragsverletzungsverfahrens gem. Art. 226?//Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht. 2004, Nr. 15. P. 199-201.
4. *Chalmers D., Hadjiemmanull Ch., Monti G., Tomkins A.* European Union Law. – New York: Cambridge University Press, 2006.
5. *Craig P., De Burca G.* EU Law: text, cases and materials. 3rd edition. Oxford: Oxford University Press, 2003.
6. *Dausen M.A.* Das Vorabentscheidung nach Artikel 177 EG-Vertrag. – München, 1995.
7. *Fernand F.* Das Vorabentscheidungsverfahren aus französischer Sicht//Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht. 2002, Nr. 66. P. 391-416.
8. *Glaesner A.* Die Vorlagepflicht unterinstanzlicher Gerichte im Vorabentscheidungsverfahren //Europa Recht. 1990, Nr. 25. P. 143-151.
9. *Hess B.* Rechtsfragen des Vorabentscheidungsverfahrens//Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht. 2002, Nr. 66. P. 470-502.

10. *Hirte H.* Die Vorlagepflicht auf teilharmonisierten Rechtsgebieten am Beispiel der Richtlinien zum Gesellschafts- und Bilanzrecht//*Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht.* 2002, Nr. 66. P. 553-579.
11. *Hix S.* Europos Sąjungos politinė sistema. – Vilnius: Eurigmas, 2006.
12. *Iglesias Rodriguez C.G.* Der EuGH und die Gerichte der Mitgliedstaaten – Komponenten der richtlichen Gewalt in der Europäischen Union//*Neue Juristische Wochenschrift.* 2000.
13. *Iglesias Rodriguez C.G.* Nacionaliniai konstituciniai teismai ir Europos Bendrijos teisė//*Konstitucinis teisingumas ir teisės viešpatavimas.* – Vilnius: LRKT, 2004. P. 54-61.
14. *Jarašiūnas E.* Lietuvos Respublikos Konstitucija ir Europos integracija//*Konstitucija, nacionalinė teisė ir Europos teisė.* – Vilnius: LRKT, 2004. P.6-34.
15. *Kaleda S.L.* Właściwość Trybunału Sprawiedliwości do wydawania orzeczeń wstępnych w sytuacji krajowej//*Studia z prawa Unii Europejskiej w piątą rocznicę utworzenia Katedry Prawa Europejskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego.* – Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2000. P.137-164.
16. *Kleine A.* Reform of the References for Preliminary Rulings//*Studia z prawa Unii Europejskiej w piątą rocznicę utworzenia Katedry Prawa Europejskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego.* – Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2000. P.125-136.
17. *Komárek J.* Federal Elements in the Community Judicial System: Building Coherence in the Community Legal Order // *Common Market Law Review.* 2005, NR. 42. P. 9.
18. *Komninos P.A.* Article 234 EC and National Competition Authorities in the Era of Decentralisation//*European Law Review.* 2004, Nr. 1. P. 106-114.
19. *König C.* EU-, EG- Prozessrecht: mit Aufbaumustern und Prüfungsübersichten. 2. Aufl. – Tübingen: Mohr Siebeck, 2002.
20. Конституции государств Европейского Союза. – Москва: ИНФРАМ-Норма, 1997.
21. *Kūris P.* Prejudicinio sprendimo procedūra Europos Bendrijų Teisingumo Teisme//*Jurisprudencija.* 2006, Nr. 6(84). P. 7-15.
22. *Lapinskas K.* Europos tarptautinių teismų ir nacionalinių konstitucinių teismų jurisdikcijos ir jurisprudencijos sąlyčio problemos//*Konstitucija, nacionalinė teisė ir Europos teisė.* – Vilnius: LRKT, 2004. P.68-102.
23. *Lepse A.* Nacionalinių teismų ir Europos Bendrijos Teisingumo Teismų sąveika//*Konstitucinių teismų vaidmuo ES narystės kontekste.* – Vilnius: LRKT, 2004. P. 32-46.

24. *Mockevičius R.* Europos Sąjungos teisės seminarai. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 44-47.
25. *Normantas A.* Europos Teisingumo Teismo ir konstitucinių teismų kompetencijos santykis//Konstitucinių teismų vaidmuo ES narystės kontekste. – Vilnius: LRKT, 2004. P. 47-60.
26. *Pabijanskas K.* Preliminarus nutarimas ir žmogaus teisių apsauga//Justitia. 2005, Nr. 4. P. 40-49.
27. *Petrauskas Z., Saladžius J., Žalimas D., Žaltauskaitė-Žalimienė S.* Tarptautinės organizacijos. – Vilnius: Justitia, 2001. P. 845.
28. *Rasmussen H.* The European Court's Acte Clair Strategy in CILFIT//European Law Review. 1984, Nr. 9. P. 242-259.
29. *Remien O.* Die Vorlagepflicht bei Auslegung unbestimmter Rechtsbegriffe//Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht. 2002, Nr. 66. P. 503-530.
30. *Rinkevičiūtė E.* Ensuring of the Uniform Interpretation of the EU Law in the Judicial Practice of the Members States//Jurisprudencija. 2005, Nr. 72 (64). P.81-89.
31. *Schermers H.G., Waelbroeck D. F.* Judicial Protection in the European Union. – Nague, London, New York: Kluwer Law International, 2001.
32. *Schnorbus Y.* Eine Untersuchung zur einheitlichen Anwendung und Auslegung europäischen und autonomen nationalen Rechts und zur entsprechen Zuständigkeit des EuGH im Vorabentscheidungsverfahren//Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht. 2001, Nr. 65. P. 654-705.
33. *Steiner J., Woods L. and Twigg-Flesner Ch.* Textbook on EC Law. 8th edition. – London New York: Oxford University Law, 2004.
34. *Stubrytė Ž.* Teisė į teisę ginti pažeistą teisę, arba Europos žmogaus teisių konvencijos 13 straipsnio taikymo praktika//Juristas. 2006, Nr. 10. P. 30-35.
35. *Tillotson J.* European Community Law: text, cases and materials. – London: Cavendish Publ., 1996.
36. *Trocker N.* Das Vorabentscheidungsverfahren aus italienischer Sicht: Erfahrungen, Probleme, Entwicklungstendenzen//Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht. 2002, Nr. 66. P. 417-458.
37. Užsienio šalių konstitucijos. – Vilnius: MRU Leidybos centras, 2004.
38. *Valančius V.* Procesas Europos Bendrijų Teisingumo Teisme: preliminarus nutarimas. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.

39. *Wattel P.* Köbler, CILFIT and Welthgrove: we can't go on meeting like this//Common Market Law Review. 2004, Nr. 41. P. 177-190.
40. *Žilys J.* Konstitucinis teismas valstybės valdžios organų sistemoje//Jurisprudencija. 2000, Nr. 17(9). P.79-87.

Interneto šaltiniai

1. *Boom S.J.* The European Union after the Maastricht decision: is Germany the “Virginia of Europe”//Jean Monnet Working Paper 5/95, <http://www.jeanmonnetprogram.org/papers/95/9505ind.html>.
2. Conference of European Constitutional Courts XII Congress. General report//<http://www.confcoconsteu.org/reports/General%20report-EN.pdf>.
3. *Fredriksen H.H.* Die Zusammenarbeit zwischen dem EuGH und deutschen Zivilgerichten im Lichte des Vorabentscheidungsverfahrens nach Art. 234 EVG// <http://www.europarecht.uni-goettingen.de/Paper26.pdf#search=%22vorabentscheidungsverfahren%20%22>.
4. *Heimann J.* „Visa, Asyl, Einwanderung und andere Politiken betreffend den freien Personenverkehr“ – der neue Titel IV EGV unter besonderer Berücksichtigung des Schengen-Protokolls//http://www.zerp.uni-bremen.de/english/pdf/DP2_1999.pdf.
5. Informacinis pranešimas dėl nacionalinių teismų prašymų priimti preliminarų nutarimą pateikimo//<http://curia.europa.eu/lt/instit/txt/doc/fr/autrestxts/txt8.pdf>.
6. *Kūris E.* Role of The Constitutional Courts following their entry in the European Union //International conference „The position of Constitutional courts following integration into the European Union“. Bled, Slovenia, 30 September – 2 October 2004, http://www.us-rs.si/en/index.php?sv_path=3583,3367,3368,3372&PHPSESSID=4b6b210bebeb1e24d546a21d3671dec9.
7. *Lee I.B.* In search of a theory of State liability in the European Union//Jean Monnet Working Paper 9/99, <http://www.jeanmonnetprogram.org/papers/99/990901.html>.
8. *Mucha J.* Constitutional Basis of the Application of the Community Law in the Czech Republic's Legal Order//International conference „The position of Constitutional courts following integration into the European Union“. Bled, Slovenia, 30 September – 2 October 2004, http://www.us-rs.si/en/index.php?sv_path=3583,3367,3368,3380&PHPSESSID=4b6b210bebeb1e24d546a21d3671dec9.
9. *Skouris V.* The Position of the European Court of Justice in the EU Legal Order and its Relationship with National Constitutional Courts// International conference „The position of

Constitutional courts following integration into the European Union“. Bled, Slovenia, 30 September – 2 October 2004, http://www.us-rs.si/en/index.php?sv_path=3583,3367,3368,3384&PHPSESSID=4b6b210bebeb1e24d546a21d3671dec9.

10. Statistics of judicial activity of the Court of Justice 2005//
<http://curia.europa.eu/en/instit/presentationfr/rapport/stat/st05cr.pdf>.
11. *Tridimas G., Tridimas T.* Nacional courts and the European Court of Justice: a public choice analysis of the preliminary reference procedure//<http://polis.unipmn.it/epcs/papers/tridimas.pdf>.

Kiti šaltiniai

1. European Commission. Press Release of 9th of February 2004, IP/04/178.
2. 1977 m. rugsėjo 28 d. generalinio advokato *Warner* nuomonė ETT byloje 30/77 *R/Bouchereau* (Rec. 1977, p. 1999).
3. 1982 m. liepos 13 d. generalinio avokato *Capotorti F.* nuomonė ETT byloje 283/81 *CILFIT/Ministero della Sanità* (Rec. 1982, p. 3415).
4. 1987 m. lapkričio 18 d. generalinio advokato *Darmon M.* nuomonė ETT byloje 338/85 *Pardini/Ministerio del Commercio con L'Estero* (Rec. 1988, p. 2041).
5. 1989 m. balandžio 25 d. generalinio advokato *Lenz C.O.* nuomonė ETT byloje 103/88 *Fratelli Constanzo/Comune de Milano* (Rec. 1989, p. 1839).
6. 1997 m. liepos 10 d. generalinio advokato *Jacobs F.G.* nuomonė ETT byloje C-338/95 *Wiener/hauptzollamt Emmerich*. (Rec. 1997, p. I-6495).
7. 2002 m. vasario 21 d. generalinio advokato *Tizzano A.* nuomonė ETT byloje *Lyckeskog C-99/00* (Rec. 2002, p. I-04839).
8. 2003 m. balandžio 8 d. generalinio advokato *Léger P.* nuomonė ETT byloje C-224/01 *Gerhard Köbler/Republik Österreich* (Rec. 2003, p. I-10239).
9. 2005 m. birželio 30 d. generalinio advokato *Ruiz-Jarabo D.* nuomonė ETT byloje C-461/03 *Gaston Schul Douane-expediteur* (Rec. 2005, p. I-10513).

SANTRAUKA

Nacionalinių teismų teisė ir pareiga kreiptis į Europos Teisingumo Teismą

Pagrindinės sąvokos: Europos Bendrija, Europos Teisingumo Teismas, preliminarus nutarimas, asmens teisių apsauga, valstybių narių konstituciniai teismai, atsakomybė.

Santraukos turinys. Magistro baigiamojo darbo pavadinimas „Nacionalinių teismų teisė ir pareiga kreiptis į Europos Teisingumo Teismą“. Darbą sudaro įvadas, keturios dalys, išvados ir pasiūlymai. Magistro darbe nagrinėjami teisės ir pareigos kreiptis dėl preliminarus nutarimo probleminiai aspektai, didžiausią dėmesį skiriant kreipimosi į ETT ir asmens iš Bendrijos kilusios teisės apsaugos santykio analizei. Autorė darbe remiasi Lietuvos ir užsienio šalių autorių moksliniais darbais, konferencijų medžiaga, ETT jurisprudencija.

Magistro darbo įvade atskleidžiama darbo problematika, apibrėžiamas darbo tikslas, uždaviniai bei tyrimo metodai. Pirmoje darbo dalyje aptariami nacionalinių teismų ir ETT bendradarbiavimo teisiniai pagrindai, preliminarus nutarimo tikslai ir reikšmė bei teisinis poveikis valstybėms narėms. Taip pat šioje dalyje pateikta nacionalinių teismų samprata EB Sutarties 234 straipsnio prasme, teisės ir pareigos kreiptis į ETT ypatumai bei taikomos išimtys.

Antroje darbo dalyje pateikiama preliminarus nutarimo, kaip teisinės gynybos priemonės samprata bei lyginant Bendrijos teisėje ir EŽTK įtvirtintus efektyvios teisminės gynybos reikalavimus pateikta valstybių narių teismų pareigos kreiptis į ETT ir asmens galimybės veiksmingai ginti savo teises Teisingumo Teisme santykio analizė.

Trečiame darbo skyriuje atskleidžiama konstitucinio teismo, kaip žmogaus teisių sergėtojo, ir ETT santykio problema, didelį dėmesį skiriant Lietuvos ir kitų ES valstybių narių konstitucinių teismų požiūrio dėl kreipimosi į ETT analizei.

Ketvirtame skyriuje aptariamos pareigos, įtvirtintos EB Sutarties 234 straipsnio 3 dalyje, nevykdymo pasekmės pagal EB teisę bei galimybė reikalauti atlyginti žalą, padarytą paskutinės instancijos teismui priėmus su EB teise nesuderinamą sprendimą.

Darbas baigiamas išvadamis ir pasiūlymais, susijusiais su asmens galimybe ginti savo pažeistas, iš Bendrijos kilusias teises, preliminarus nutarimo kontekste.

SUMMARY

The Right and Obligation of the National Courts to Apply to the European Court of Justice

Keywords: European Community, European Court of Justice, preliminary ruling, the protection of personal rights, the constitutional courts of member states, responsibility.

Abstract. The title of the thesis is “The Right and Obligation of the National Courts to Apply to the European Court of Justice”. The thesis consists of introduction, four parts, conclusions and suggestions. The work includes the analysis of the problematic aspects related to the right and obligation to apply for the preliminary ruling. The main attention is paid to the analysis of the relation between the cases of appeal to the ECJ and the protection of a person’s right arising from the Community. The author of the work refers to the scientific works of Lithuanian and foreign authors, conference material, the jurisprudence of the ECJ.

The introductory part of the thesis reveals the problematic aspects of the topic, defines the objective of the thesis, tasks and research methods. The first part of the work analyses the legal basics of the cooperation between national courts and the ECJ, the aims and significance of the preliminary ruling, its legal influence on member states. Moreover, this part presents the concept of national courts according to the meaning of article 234 of the EC Treaty, the peculiarities of the right and obligation to apply to the ECJ as well as applied exceptions.

The second part of the thesis presents the concept of the preliminary ruling as the means of legal protection, and by the means of comparison of the requirements for the effective legal protection embedded in the Community law and the European Convention of Human Rights, the thesis presents the analysis of the relation between the obligation of member states to apply to the ECJ and a person’s possibilities to protect his or her rights effectively in the Court of Justice.

The third part reveals the question of the relation between the constitutional court as the protector of human rights and the ECJ; the main attention is paid to the analysis of the attitude of the constitutional court of Lithuania and the member states of the EU to appeal to the ECJ.

The fourth part analyses the responsibilities embedded in the 3rd part of Article 234 of the EC Treaty, the consequences of non-referral according to the EC law and the possibility to claim for compensation when the court of the last instance decree contradicts the EC law.

The thesis is completed with conclusions and suggestions, which are related to a person's possibility to protect his or her rights, which arise from the Community, in the context of the preliminary ruling.